

**Кыргыз Республикасынын Суу ресурстары, айыл чарба жана кайра
иштетүү өнөр жай министрлигине караштуу Суу чарба кызматынын
«Ичүүчү суу менен камсыздоону жана канализацияны өнүктүрүү»
боюнча мамлекеттик мекемеси**

ДОЛБООРУНУН ЧЕГИНДЕ КӨЧҮРҮҮ СЯСАТЫНЫН НЕГИЗДЕРИ

**"Суу менен камсыздоого жана санитарияга жалпы жеткиликтүүлүк-
1-Фаза"**

_____, 2025-жыл

МАЗМУНУ

1. КИРИШ.....	9
1.1. ДОЛБООРДУН БАЯНДООСУ.....	11
1.2. ДОЛБООРДУН КОМПОНЕНТТЕРИ.....	12
1.3. Долбоордун географиялык көлөмү	16
1.4. Долбоордун пайдалануучулары.....	17
2. КӨЧҮП КОНУУ САЯСАТЫНЫН НЕГИЗДЕРИН ИЗИЛДӨӨ. МАКСАТТАР ЖАНА ПРИНЦИПТЕР.	18
3. КООМДУК-ЭКОЛОГИЯЛЫК СТАНДАРТТАРДЫ ИЗИЛДӨӨ, КӨЧҮҮ САЯСАТЫНЫН НЕГИЗДЕРИНИН КӨЛӨМҮ.....	19
4. КСН ИШКЕ АШЫРУУ ЖАНА САЙМАЛООНОН МИЛДЕТТЕР ЖАНА ПРИНЦИПТЕР.....	22
5. ЖЕР БӨЛҮП АЛУУ ЖАНА КӨЧҮҮ БОЮНЧА УКУКТУК НЕГИЗ ЖАНА САЯСАТ.....	23
5.1. Кыргыз Республикасынын Жер бөлүп берүү жаатындагы мыйзамдары.....	23
5.2. Дүйнөлүк банктын жер сатып алуудагы социалдык жана экологиялык стандарты, жерди пайдаланууга чектөөлөр жана мажбурлап көчүрүү (СЭС5).....	28
6. КСН ДАЙЫНDOO, БЕКИТҮҮ ЖАНА ЖАРЫЯЛОО ПРОЦЕССИ.....	36
6.1. Каттоо, социалдык-экономикалык изилдөөлөр, жоготууларды инвентаризациялоо жана баалоо.....	36
6.2. Көчүрүү боюнча иш-аракеттер планын даярдоо.....	37
6.3. КСН ачуу жана бекитүү.....	38
7. ДОЛБООРДУН ТААСИРИНЕН ЗАРАРЛАНГАН АР ТҮРДҮҮ КАТЕГОРИЯДАГЫ АДАМДАРДЫН КАБЫЛ АЛЫНУУЧУЛУК МӨӨНӨСҮ ЖАНА ТАРТИБИ.....	38
7.1. Негиздери.....	38
7.2. Жарамдуулук критерийлери жана укуктарды белгилөө.....	39
7.3. Укуктарды белгилөө матрицасы: ДКВП, активдер жана компенсациялар.....	40
Мазмуну 2. Компенсациялык төлөмдөр матрицасы.....	41
7.4. Ыктыярдуу жер берүү.....	47
7.5. Мөөнөттөрүн аныктоо ыкмалары.....	48
8. ЗАРАРЛАНГАН АКТИВДЕРДИ БАЛКОО МЕТОДДОРУ.....	48
8.1. Компенсациялык төлөмдөрдүн түрү.....	48
8.2. Активдердин инвентаризациясын даярдоо.....	49
8.3. Баалоо ыкмасы.....	49
8.3.1. Жер үчүн Компенсация.....	49
8.3.2. Түшүм жана жемиш бактарынын ордун толтуруу ставкасын эсептөө.....	49
8.3.3. Курулмалар үчүн Компенсация.....	50
8.3.4. Коомдук активдер үчүн Компенсация.....	50
8.3.5. Ыйык жерлер үчүн Компенсация.....	50
8.3.6. Бизнес жоготуу үчүн Компенсация.....	50
9. НСД ЖАНА КБИПТИ ИШКЕ АШЫРУУ БОЮНЧА ИШ-АРАКЕТТЕР ЖАНА ТАРТИП 51	

9.1.	Процесске сереп.....	51
9.2.	Долбоордун иш-аракеттерин текшерүү.....	51
9.2.1.	Чакан долбоор үчүн кабыл алынгыс иш-чаралардын тизмеси.....	51
9.3.	Социалдык-экономикалык профилдөө жана жоготууларды инвентаризациялоо.....	53
9.4.	Иштин байланышкан түрлөрүн комплекстүү экспертизалоо.....	53
9.5.	Долбоордун райондорунда жабыр тарткан калктын жана активдердин санын баалоо.....	54
9.6.	Активдерди/чыгымдарды баалоо.....	54
9.7.	Ролдору жана милдеттери.....	54
	Таблица 3. Көчүрүү пландарын иштеп чыгуу процесстеринин ырааттуулугу.....	55
	Таблица 4. КБИПны ишке ашыруудагы ролдору жана милдеттери	
9.8.	Ишке ашыруу графиги, көчүрүү иштерин ишке ашыруунун курулуш иштерине байланышы.....	57
9.9.	Ишке ашыруу бюджети.....	58
10.	КООМДУК КЕҢЕШҮҮЛӨР ЖАНА МААЛЫМАТТЫ ЖАРЫЯЛОО.....	58
10.1.	ОПП Жарыялоо.....	58
10.2.	ЛПВП менен консультацияларды өткөрүү механизми.....	59
11.	АРЫЗДАРДЫ КАРАШТЫРУУ МЕХАНИЗМИ.....	60
11.1.	АКМ негизги милдеттери.....	60
11.2.	Арыздарды кароо жана чечүү процесси.....	61
	Мазмуну 5. Долбоор козгогон жарандардын даттанууларын /кайрылууларын кароо матрицасы.....	62
11.3.	Сезимтал даттануулар менен күрөшүү.....	63
11.4.	Даттанууларды кароо кызматы ДБ.....	64
12.	САЙМАЛОО ЖАНА ОТЧЕТТӨӨ.....	65

КЫСКАРТУУЛАР

АА	Айыльный аймак
АО	Айыл окмоту
АК	Айыльный кенеш
ДБ	Дүйнөлүк банк
СКССЧ	Суу менен камсыздоо жана саркынды сууларды чыгаруу
ССГ	Суу, санитария и гигиена
ИСКССЧМИ	"Ичүүчү суу менен камсыздоо жана саркынды сууларды чыгаруу" мамлекеттик мекемеси
МИ	Мамлекеттик ишкана
КТД	Көрсөткүчтөрдү деталдуу текшерүү
ЖК	Жогорку Кенеш
КР	Кыргызская Республика
ДТДБА	Долбоордун таасирине дуушар болгон адам
ЭӨА	Эл Аралык Өнүктүрүү Ассоциациясы
МжБ	Мониторинг жана баалоо
СМКБМИ	Суу менен камсыздоо боюнча муниципалдык ишкана
КРСРАЧжКИӨЖМКР	суу ресурстары, Айыл чарба жана кайра иштетүү өнөр жай министрлиги
КБПМ	Көп баскычтуу программалык мамиле
АКМ	Арыздарды кароо механизми
ЖӨАБО	Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары
КСН	Көчүрүү саясатынын негиздери
ОК	Операциялык колдонмо
ДИАБ	Долбоорлорду ишке ашыруу бөлүмү
ЖИ	Жоготууларды инвентаризациялоо
ЖБЖК	Жер бөлүү жана көчүрүү
КБИП	Көчүрүү боюнча иш-чаралардын планы
КРӨ	Кыргыз Республикасынын Өкмөтү
КК	Көчүп-конучтулардын
ДСД	Долбоордук-сметалык документтер
ЖИЖ	Жоготууларды инвентаризациялоонун жыйынтыгы
ИСКАКБ	Ичүүчү сууну керектөөчүлөрдүн айылдык коомдук бирикмеси
СМКЖС	Суу менен камсыздоо жана санитария
СРК	Суу ресурс кызматы

АНЫКТАМАЛАР

Мажбурлап көчүрүү	Долбоордун же жерди пайдаланууну чектөөнүн алкагында физикалык жер которууга (жер которуу, турак жай участогун жоготуу же турак жайды жоготуу), экономикалык жер которууга (жерди, активдерди жоготуу же активдерге жетүү, анын ичинде киреше булактарын же башка жашоо каражаттарын жоготууга алып келүүчү) же экөөнү тең которууга алып келиши мүмкүн болгон жерлерди бөлүп берүү.
Токтотуу күнү	Долбоордун аймагында долбоорго тиешелүү калкты каттоо башталган күн. Ошол күндөн кийин, долбоордун алкагында жерин пайдаланган адам компенсация алууга укугу жок.
Деталдуу текшерүү көрсөткүчтөрү	Бекитилген деталдуу техникалык долбоордун негизинде, бул иш жоготууларды инвентаризациялоонун (ЖИЖ) натыйжаларын, таасир этүү деңгээлин жана жаман жактардын тизмесин толуктап иштеп чыгууну жана/же текшерүүнү камтыйт. Көчүрүүнүн акыркы наркы аяктагандан кийин аныкталышы мүмкүн
Жерди ыктыярдуу тартуулау	Жергиликтүү тургундар же жеке адамдар каалаган коомдук пайда үчүн долбоорго жерди ыктыярдуу тартуулаша алат. Жерди ыктыярдуу тартуулаунун негизги принциптери – «кабардаштырылган макулдук жана тандоо укугу». Кабардаштырылган макулдук катышкан адамдар долбоор жөнүндө, анын жыйынтыктары жана окуялары жөнүндө толук маалымдуу болуп, долбоорго катышууга эркин макул болот дегенди билдирет. Тандоо укугу катышкан адамдардын башкалар тарабынан формалдык же формалдык эмес терс жыйынтыктарсыз макул болуу же макул болбоо мүмкүнчүлүгүн билдирет.
Компенсация	Долбоор тарабынан сатылып алынуучу активдердин баасын акча же натура формасында төлөө.
Долбоордун таасирине дуушар болгон жак	Төмөнкүлөрдөн улам тийилген экономикалык жана коомдук натыйжаларга дуушар болгон жеке адам же үй-бүлө: а) жерди күч менен бөлүп алуу, натыйжада (i) көчүп кетүү же үй жоготуу; (ii) активдерди же аларга кирүү мүмкүнчүлүгүн жоготуу; же (iii) киреше булактарын же күн көрүү каражаттарын жоготуу, ДТДБА башка жерге көчүшү керек же жоктугуна карабастан. б) мыйзамдуу түрдө белгиленен парктарга жана коргоолуу аймактарга кирүүнү чектөө, натыйжада көчүп конгондордун күн көрүүсүнө терс таасир тийгизүү.
Жер пайдаланууну чектөө	Жер пайдаланууну чектөө долбоорго тикелей байланышкан жана анын иш-аракеттери менен киргизилген жана ишке ашырыла турган жерлерди пайдаланууга коюлган чектөөлөргө же тыюуларга карайт. Бул мыйзамдуу түрдө белгиленген парктарга жана коргоолуу аймактарга кирүүнү чектөө, жалпы менчиктеги башка ресурстарга кирүүнү чектөө жана сервитуттар же коопсуздук аймактарындагы жерди пайдаланууну чектөөнү камтышы мүмкүн.

Көчүү саясатынын негиздери (ККН)	ККН долбоордун жүрүшү бою колдонулуучу курал болот. ККН көчүп конуунун милдеттерин жана принциптерин, уюштуруу механизмдерин жана каржылоо механизмдерин белгилейт. ККН долбоордун таасирине дуушар болушу мүмкүн болгон адамдардын муктаждыктарын канааттандыруу максатында жеке долбоорлор үчүн көчүп конуу боюнча иш-аракеттер планын даярдоого багыттар.
Заттардын жоготуусунун инвентаризациясы (ЖИ)	Кыймылсыз мүлктүн (жашоо үйлөрү жана коммерциялык ишмердик үчүн колдонулуучу жерлер; турак жайлар; дүкөндөр, ларьктар; бөлгүчтөр, дарбазалар, дарактар жана башкалар сыяктуу жардамчы курулуштар) баалуулугу аныкталып, өлчөнөт, ээлери табылат, так жайгашкан жери белгиленет жана алмаштыруу баасы эсептелет. Ошондой эле, таасирленген мүлктүн таасирлениш даражасы жана ДТДБАлердин кирешесине жана өндүрүш мүмкүнчүлүктөрүнө тийгизген таасири аныкталат.
Каттоо	Демографиялык көрсөткүчтөр жана мүлк менен долбоордун таасирине дуушар болгон калктын санын эсептөө. ДТДБАлердин санын, таасирдин мүнөзүн жана деңгээлин аныктоо.
Көчүү боюнча иш-аракеттер планы (КБИП)	Долбоордук жерлер такталып, көчүп конуунун милдеттери, анын ичинде ДТДБАлерге компенсация төлөө, көчүп конуу иш-аракеттери башталганга чейин даярдалышы керек болгон юридикалык милдеттүү талаптарды камтыган көчүп конуу боюнча документ.
Көчүп конууга жардам	Мисалы, көчүп конууга жардам, үй куруу же ижара акысы сыяктуу чаралар, мүмкүнчүлүк жана зарылдыгы боюнча, ДТДБАлерге көчүп конуу процессин жеңилдетүү үчүн.
Жер бөлүп алуу	Жер бөлүп алуу долбоордун максаттары үчүн жерди алуунун бардык ыкматтарына карайт, анын ичинде түз сатып алуу, мүлктү тартып алуу жана сервитуттар же өтүү укуктары сыяктуу кирүү укуктарын сатып алуу. Жер бөлүп алуу төмөнкүлөрдү да камтышы мүмкүн: (а) ээси мындай жерден киреше алууга же күн көрүү үчүн таянгандыгына карабастан, ээсиз же таштап кетилген жерди бөлүп алуу; (б) адамдар же үй-бүлөлөр тарабынан пайдаланылып жаткан же ээленген мамлекеттик жерди кайтаруу; жана (в) долбоордун таасиринен жер сугарылып калуусу же башкача айтканда пайдаланууга жараксыз же жеткисиз болуп калуусу.
Сервитут	Бир жактын башка жактын менчигинде же пайдалануусундагы жер участогун чектүү максатта пайдалануу укугу.
Коомдук-экологиялык стандарттар	КЭС каржоо инвестициялык долбоорлорду колдоо менен Банк тарабынан каржыланган долбоорлорго байланышкан экологиялык жана коомдук riskтерди жана таасирлерди аныктоо жана баалоо талаптарын белгилейт. 10 КЭС Каржо алуучу/Заказчы жана долбоор долбоордун жашоо циклинин

	узактыгы боюна каршы турушу керек болгон стандарттарды белгилейт.
Алмаштыруу баасы	Акча же натура формасында активди алмаштыруу үчүн зарыл болгон сумма, төмөнкүлөр үчүн компенсация катары аныкталат: (а) айдоо жери, долбоор же көчүп конуу башталганга чейинки жакынкы жер сатылуу бааларын чагылдырган базар баасына же мындай жакынкы сатылуулар жок учурда, өндүрүмдүүлүк баасына негизделген; (б) жашоо үйү, долбоор же көчүп конуу башталганга чейинки жакынкы жер сатылуу бааларын чагылдырган базар баасына же мындай жакынкы сатылуулар жок учурда, окшош параметрлерге ээ болгон жашоо жайына негизделген; (в) үйлөр жана аларга байланыштуу башка курулуштар, амортизациясыз же сакталган курулуш материалдары үчүн чыгарымдарсыз, материалдардын жана жумушчу күчүнүн учурдагы базар баасына негизделген; (г) түшүм, учурдагы базар баасына негизделген; (д) дарактар жана башка көп жылдык өсүмдүктөр, учурдагы базар баасына негизделген.
Күн көрүү	Күн көрүү жеке адамдардын, үй-бүлөлөрдүн жана жергиликтүү тургундардын киреше табуу үчүн колдонгон бардык каражаттарына карайт, мисалы, эмгек акысына негизделген киреше, айдоо, балык уулоо, табигый байлыктарга негизделген күн көрүүнүн башка булактары, чакан соода жана алмашуу.
Реабилитациялоодо экономикалык жардам	Компенсацияга кошумча катары, жер даярдоо, окутуу же жумуш менен камсыз кылуу, ДТДБАлердин кирешесин жана өндүрүш деңгээлин жогорулатуу же азыр дегенде долбоорго чейинки деңгээлге чейин жеткирүү үчүн жардам көрсөтүү.
Физикалык көчүп конуу	Долбоорго байланыштуу жер бөлүп алуу же жер пайдаланууну чектөөнүн натыйжасында турак жайды, курулуштарды, туруктуу жердеги өсүмдүктөрдү, түшүмдү жана башка активдерди жоготуу, натыйжада таасирленген жак(тар)дын башка жерге көчүшүн талап кылуу.
Экономикалык көчүп конуу	Долбоордун курулушу же иштөөсүнөн же ага байланыштуу объектилерден улам ресурстарга (жер, суу, токой) кирүүнүн кыйындашынан улам киреше же күн көрүү каражаттарын жоготуу.

ПРЕАМБУЛА

Көчүп конуу саясатынын негиздери (КСН) долбоордун жер бөлүп алуусунан, жер пайдаланууну чектөөдөн жана күч менен көчүп конуудон улам пайда болгон таасирлерди жоюу чараларына, анын ичинде компенсация төлөөгө жана жардам көрсөтүүгө багыттарды берет.

Долбоордун негизги өнүгүү максаты (ЦРП) Кыргыз Республикасынын калкына Кыргыз Республикасынын Чүй, Ысык-Көл жана Ош облустарында жакшыртылган суу менен камсыздандыруу жана санитария кызматтарына жалпыылуу кирүүнү камсыз кылууга жардам берүүдө турат.

Бул ККН долбоор Бүткүл дүйнөлүк банктын жалпы коомдук-экологиялык принциптерине, Коомдук-экологиялык стандарт 5 (КЭС5): «Жер бөлүп алуу, жер пайдалануу укугун чектөө жана күч менен көчүп конуу» жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайыктыгын камсыз кылуу максатында долбоор тарабынан колдонулуучу процедураларды жана механизмдерди камтыйт.

1. КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасы жакырчылыкты жоюу, Кыргыз Республикасында туруктуу өнүгүүгө жана экономикалык өсүшкө көмөктөшүү боюнча узак мөөнөттүү негизде өнүктүрүү боюнча эл аралык финансы институттары жана өнөктөштөр менен тыгыз кызматташат.

Калкты коопсуз ичүүчү суу жана саркынды сууларды чыгаруу кызматы менен камсыз кылуу Кыргыз Республикасынын мамлекеттик саясатынын артыкчылыктуу багыттарынын бири болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2030-жылга карата Өлкөнү 2018-2040-жылдары туруктуу өнүктүрүүнүн Улуттук стратегиясына ылайык, жок дегенде базалык суу менен камсыздоо жана саркынды сууларды чыгаруу кызматтарына жалпыга жеткиликтүүлүктү камсыз кылууга умтулат. Коюлган милдеттерге жетишүү үчүн КР Министрлер Кабинети 2024-2028-финансылык жылдарга Кыргыз Республикасы менен өнөктөштүктүн жаңы алкактык программасына ылайык Дүйнөлүк банктан инвестицияларды алат.

Суу менен камсыздандыруу жана суу түшүрүүгө (андан ары-СМКЖС) жалпыылуу кирүү өлкөгө трансформациялык таасир тийгизет, анткени коопсуз ичүүчү сууга ишенимдүү кирүү ден-соолук калк үчүн жана өндүрүмдүү экономика үчүн маанилүү шарт болуп саналат. СМКЖСге болгон бул инвестициялар өлкөнүн айыл калкына айрыкча пайда алып келет, алар жакшыртылган эмес суу булактарына көз каранды жана бул калк сапатсыз ичүүчү суудан, санитария жана гигиена (андан ары-ССГ) менен байланыштуу булгануу жана мезгил-мезгили менен пайда болуучу оорулардын жогорку коркунучуна дуушар болуп жатат.

Сунушталган «Суу менен камсыздандыруу жана санитарияга жалпыылуу кирүү» Программасы (андан ары – Программа) өлкөнүн жети облусунда жакшыртылган суу менен камсыздандыруу жана санитария кызматтарына жалпыылуу кирүүнү тездетүүгө багытталган жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн «2026-жылга чейин ичүүчү суу менен камсыздандыруу жана суу түшүрүүнү өнүктүрүү программасында» жана анын пландаштырылган кийинки программасында көрсөтүлгөн көз карашты колдоочу программалык түзүлүштүн ажырагыс бөлүгү болуп саналат. Күтүлгөндөй, сунушталган Программа он жылдан ашык мөөнөттө Кыргыз

Республикасынын Өкмөтүн зарыл СМКЖС инфраструктурасын, техникалык жардамды жана кызмат көрсөтүү үлгүлөрүн каржылоодо колдойт, бул кызмат көрсөтүлбөгөн жашаган жерлерди жакшыртылган СМКЖС кызматтары менен байланыштырууга, заманбап жана кеңейтилген СМКЖС кызматтарын натыйжалуу, ишенимдүү жана туруктуу кылууга мүмкүнчүлүк берет.

Программанын Көп баскычтуу программалык мамиле (КБПМ) 10 жылга эсептелген жана программанын өнүгүү максаттарына (ЦРПр) жетүү үчүн үч операция/баскычтан турат. Ар бир баскычтын долбоордун өнүгүү максаты (ЦРП) жана ЦРПр бир эле темаларга багытталган жана баскычтар ылдамдатылган; ар бир баскыч окшош түзүлүштө жана программанын жалпы өнүгүү максатына жетүүгө багытталган. КБПМнин рамкалык түзүлүшү негизги иш-аракеттерди ишке ашырууда үзгүлтүксүздүктү камсыз кылуу үчүн үзгүлтүксүз болот. Программанын жалпы болжолдуку баасы 400 миллион АКШ долларын түзөт, ал эми ЭӨАдын сунушталган каржылоо пакети 200 миллион АКШ долларын түзөт. Бул төмөнкүлөрдү камтыйт: (i) төрт жылдык 1-фаза (2024-2028-жж.) кызмат көрсөтүлбөгөн айыл жашаган жерлерин камтый турган багытталган инвестициялар, кызмат көрсөтүүчүлөрдүн (андан ары -ПУ) кызмат көрсөтүү түзүлүшүн пилоттук негизде бирдейлеш

Ар бир этап сектордун саясий жана институционалдык потенциалын чыңдоо боюнча максаттуу иш-чараларды камтыйт: (кжт) функцияларды так бөлүштүрүү (саясат, эксплуатациялоо жана жөнгө салуу); (кжт) автономия, отчеттуулук жана кызмат көрсөтүүнүн натыйжалуулугу; (ЖТ) чыгымдардын ордун толтуруу жана финансылык туруктуулук принциптери; жана (милдеттүү) экологиялык жана климаттык туруктуулук.

Программанын маанилүүлүгүн жана ал жакырчылык менен күрөшүүгө, анын ичинде эң жакыр жана эң аялуу үй чарбаларына жеңилдиктерди берүүгө багытталган дизайндын конкреттүү элементтерин кошо алганда, таза ичүүчү сууга жеткиликтүүлүктү жакшыртуунун эсебинен айылдык калктуу конуштардагы гендердик теңсиздикти кыскартууга өбөлгө түзөрүн белгилей кетүү керек, бул аялдарга башка экономикалык иштерге катышууга мүмкүндүк берет.

Жалпысынан бул программага Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому менен бекитилген 2026-жылга чейин Кыргыз Республикасынын калктуу конуштарын ичүүчү суу менен камсыздоо жана саркынды сууларды чыгаруу системаларын өнүктүрүү Программасында каралган иш-чаралар киргизилген 12-июнь 2020-жыл 330.

Республикада 1905 калктуу конуш, анын ичинен 32 шаар жана 1873 айыл бар. 2026-жылга чейин КР калктуу конуштарын суу менен камсыз кылуу жана саркынды сууларды чыгаруу системаларын өнүктүрүүнүн көрсөтүлгөн программасына ылайык, 715 айыл аныкталды, аларда суу менен жабдуу тутумун жаңы куруу талап кылынат жана 448 Айыл суу түтүктөрүн реабилитациялоону жүргүзүү зарыл.

Кыргыз Республикасынын суу ресурстары, Айыл чарба жана кайра иштетүү өнөр жай министрлигине караштуу суу ресурстары кызматынын алдындагы "Ичүүчү суу менен жабдуу жана саркынды сууларды чыгаруу" мамлекеттик мекемеси (мындан ары – ИСМКжССЧ) суу менен жабдуу жана саркынды сууларды чыгаруу секторунда мамлекеттик саясатты ишке ашыруучу аткаруу бийлигинин мамлекеттик органы болуп саналат.

ИСМКжССЧ Программаны ишке ашыруу үчүн жетиштүү потенциалга ээ болгон аткаруучу агенттик катары чыгат. Программаны ишке ашыруу квалификациялуу, тажрыйбалуу

адистер жана эксперттер иштеген ПМББга (мындан ары - ДИАБ) караштуу долбоорду ишке ашыруу бөлүмү тарабынан аткарылат. Кыргыз Республикасынын суу ресурстары, Айыл чарба жана кайра иштетүү өнөр жай министрлигине караштуу суу ресурстары кызматы (мындан ары - МКК) ДИАБ аркылуу колдоо алат, ал фидуциардык функцияларды аткаруу тапшырылган (каражаттарды төлөө, финансылык башкаруу, сатып алуулар, Экологиялык жана социалдык стандарттар, мониторинг жана баалоо). Ошондой эле Программаны ишке ашырууда борбордук жана региондук деңгээлдерде ДИБ командасына зарыл болгон кошумча квалификациялуу адистер жана консультанттар тартылат.

Бул жалпы программанын ар бир этабын ишке ашыруу механизми каржылоо жөнүндө Макулдашууда баяндалган Дүйнөлүк банктын талаптарына жана экологиялык жана социалдык стандарттарына ылайык жүргүзүлөт.

1.1. ДОЛБООРДУН БАЯНДООСУ

1-фаза программанын СМКЖС инфраструктурасына болгон инвестицияларынын биринчи бөлүгүн камтыйт. 1-фаза азыркы учурда кызмат көрсөтүлбөгөн же жарым-жартылай кызмат көрсөтүлүп жаткан, эң төмөнкү көрсөткүчтөргө ээ аймактардагы жана райондордогу жашаган жерлерди камтыйт, азыркы учурда же пландаштырылып жаткан инвестициялар жок. 1-фаза суу менен камсыздандыруу системаларын курууну жана жакыртып чыгууну, ошондой эле үй чарбаларынын жана коомдук мекемелердин приоритеттүү санитариялык (жылуулук) инфраструктурасын каржылайт. СМКЖСге кирген аракеттер Бүткүл дүйнөлүк банк каржылаган Айыл жерлериндеги суу менен камсыздандыруу жана санитариянын туруктуу өнүгүү долбоорунун (ПУРСВС, P154778) тажрыйбасынан жана үйрөтүлгөн сабактардан, ошондой эле Климат өзгөрүүсүнө туруктуу суу кызматтарын жакшыртуу долбоорунун (ПУВУУИК, P173734) тажрыйбасынан жана үйрөтүлгөн сабактарынан күч алып, инфраструктуралык өнүгүү менен бирдей кызмат көрсөтүүнү жакшыртуу өбөлгөсүнө дагы ачык басам жасайт. Ошентип, 1-фаза ПУларга алардын райондорунда кызмат көрсөтүүнү кеңейтүүгө жана жакшыртууга мүмкүнчүлүк берүү үчүн натыйжаларга негизделген грант (андан ары - ННГ) түрүндө куралган кубаттуулукту өстүрүү программасын камтыйт. ННГлар улуттук деңгээлдеги мекемелерге багытталган учурдагы кубаттуулукту өстүрүү программалары менен толукталат. Долбоор ошондой эле жеке жана муниципалдык операторлор тарабынан көрсөтүлгөн фекалдык ил башкаруу (ФИБ) кызматынын учурдагы тажрыйбасын жакшыртууну каржылайт жана кийинки фазаларда болушу мүмкүн болгон санитариялык киришүүлөрдү долдоо жана иштеп чыгат. 1-фаза ошондой эле тажрыйбаны документтештирүү жана программаны иштеп чыгуу үчүн окутуу программасын иштеп чыгууну камтыйт. Долбоор ошондой эле программаны түзүү чараларын, анын ичинде маалыматтык иштерди жана ресурстарды мобилизациялоону каржылайт, бул кийинки фазаларда каржылоону тартуулоого жардам берет.

2-фаза ННГ программасын башка ПУларга чейин кеңейтет, ошондой эле айыл жерлеринде жана шаарларда учурдагы суу менен камсыздандыруу системаларын заманбапташтырат жана кеңейтет. Бул фазада ФИБ жана үй чарбасынын санитариясы иши 1-фазада иштеп чыгылып, долдолгон долбоорлор жана билимдер менен толукталып, приоритеттүү көмөк берүү инвестициялары менен коштолот. Туризм тармагы үчүн өтө маанилүү болгон Ысык-Көлдүн айланасындагы жашаган жерлерге – азыркы учурда иштетилбеген сточные сууларды таштоодон улам коркунучта болгон регионго – сточные сууларды тазалоо жана кайра пайдалануу боюнча жеке секторду тартуулоо Эл аралык каржы кДИАБорациясы (IFC) менен өнөктөштүктө ишке ашырылат. Бул фазанын аягында өлкөнүн бардык жашаган жерлери (жок дегенде) жакшыртылган суу менен камсыздандыруу кызматтарына ээ болушу күтүлүп жатат. ННГлар 1-фазадан чогултулган тажрыйбаны эске алуу менен кеңейтилет,

анын ичинде ишке ашыруунун натыйжалуулугун жогорулатууга багытталган тууралоолор. Бул фаза 1-фаза башталгандан 4 жыл кийин башталышы пландаштырылып жатат, бул 1-фазадан чогултулган тажрыйбаны эске алууга жана кошумча каржылоочуларды тартуулоого жетиштүү убакытты берет. Бирок программа ийкемдүү жана 2-фазанын долбоорлорунун даярдыгы жана каржылоонун жеткиликтүүлүгүнө жараша фазанын мурда башталышы мүмкүн.

3-фаза бүт өлкө боюнча санитарияны жакшыртууну кеңейтүүгө жана коопсуз иштөө мүмкүнчүлүгү бар санитариялык объектилерди, анын ичинде толук цикли камсыздоого жана отходдорду ресурска айландыруунун ыктымал мүмкүнчүлүктөрүнө басым жасап, ири көлөмдүү инвестицияларды иштеп чыгууга багытталган. Бул фазанын чегинде долбоор акыркы байланышты камсыздоо үчүн кошумча инфраструктураны, анын ичинде максаттуу заманбапташтыруу жана кеңейтүү менен колдойт. Мындан тышкары, бул фаза кызмат көрсөтүү үлгүсүн бириктирүүнү камтыйт, анда ПУлардын инвестициялык башкаруу жөндөмүнө, инновацияларга, натыйжалуулукту ошондой эне суу менен камсыздандырууга жеке секторду тартуулоого көбүрөөк көңүл бурулат. Мындан тышкары, бул фазада программа менен иштеп чыгылып, мурунку эки баскычта иштеп чыгылып, саясат, пландар жана куралдарды кеңири колдонууга камсыз кылуу үчүн облустар жана ПУлар боюнча билим алмашууга басым жасалат. 3-фаза 2031-жылы башталышы керек. КБПМнин 1-фазасы үчүн сунушталган Долбоор долбоордун өнүгүү максатына жетүү үчүн төмөнкү беш компоненттен турат. Пайдалануучулардын жалпы саны болжол менен 425 000 кишини түзөт, алар Кыргыз Республикасынын Чүй, Ысык-Көл жана Ош облустарынын 126 жашаган жеринде турушат. Мындан тышкары, Долбоор коммуналдык ишканаларды башкарууга байланыштуу иш-аракеттерден учурдагы түтүндөргө кыйыр пайда алып келет. Төмөндө ар бир компоненттин чегинде каржылануучу иш-аракеттердин кыскача сүрөттөлүшү берилген. Төмөндө ар бир компоненттин чегинде каржылануучу иш-аракеттердин кыскача сүрөттөлүшү берилген.

1.2. ДОЛБООРДУН КОМПОНЕНТТЕРИ

Компонент 1 -Суу менен камсыздандырууга инвестициялар Чүй, Ысык-Көл жана Ош облустарынын 126 айылында жана чакан шаарчаларында суу менен камсыздандыруу системаларын куруу жана жакыртып чыгууну каржылайт, болжол менен 425 000 кишини камтыйт. Долбоор жаңы суу менен камсыздандыруу системалары үчүн (анын 38%ын түзөт) гравитациялык системдерди, энергиянын сакталышына багытталган насос жабдууларын жана күн энергетикасын пайдаланууга приоритет берет, бул ПГ чыгарууну азайтууга багытталган. Суу булактарын иштеп чыгуу кургакчылыкка туруктуу жеткирүүлөрдү камсыздоо үчүн жер астындагы сууларды пайдаланууну камтыйт, ал эми тармактарды курууда климат өзгөрүүсүнө туруктуу инфраструктура долдоо колдонулат, мисалы, Ысык-Көл облусунда кыйыш жерлерде темен температуралардын кескин өзгөрүшүнө жана тоо тектердин кыймылына туруктуу материалдар. Бардык суу алуу пункттары булганууну алдын алуу, суу ресурстарын коргоо жана суу толтуруу катмарын толтуруу үчүн булакты коргоо жана токой кайра орнотуу иш-аракеттерин камтыйт, кургакчылыкка туруктуулукта дагы жогорулатып, көмүр кычкыл газын байлоо менен. Системаларды долдоодо Бүткүл дүйнөлүк банктын Туруктуу суу чарба инфраструктурасын долдоо боюнча көрсөтмөлөрү (ВБ-УПУВИ)¹ колдонулат, бул кыйыш жерлерден жана климатка байланыштуу башка окуялардан улам суу менен камсыздандырууда бөлүнүп кетүү коркунучун азайтууга багытталган, ошондой эне сабатсыз адамдардын катышуусу менен консультацияларды өткөрүү менен катышууга негизделген ыкма колдонулат, бул жергиликтүү деңгээлдеги билимдерге жана тарыхый маалыматтарга негизделген. Бул компоненттин техникалык

долдоосу АБИИ тарабынан 3.5 млн АКШ доллары көлөмүндөгү грант менен каржыланат. Жалпылыуу камтылууну камсыздоо үчүн айыл жерлериндеги суу менен камсыздандыруу системаларын кошумча заманбапташтыруу Нарын облусунда АБРдин каржылоосу менен камтылат (36 000 кишини камтуу үчүн 32,00 млн АКШ доллары) 2 жана Джалал-Абад облусунда ИБРдин каржылоосу менен камтылат.³ Атайын айтып, долбоор төмөнкүлөрдү каржылайт:

Компонент 1.1 - Кызмат көрсөтүлбөгөн калкка суу менен камсыздандырууга кирүү. Бул компоненттин чегинде 48 азыркы учурда инфраструктура менен камтылбаган жашаган жерлерде (болжол менен 128 000 пайдалануучу) климатка туруктуу суу менен камсыздандыруу системаларын долдоо жана куруу каржыланат. Атайын айтып, Долбоор кургакчылыкка туруктуулукту жогорулатуу үчүн кургакчылыкка туруктуу булактарды иштеп чыгуу жана жыйноо курулуштарын куруу, ошондой эле жогорку сапаттагы ичүүчү сууну камсыздоо үчүн суу тазалоо инфраструктурасын, жогорку температурада жана башка климаттык шоктордо иштеше турган ишенимдүү берүү жана бөлүштүрүү тармактарын, суунун жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу жана ушундайча кургакчылыкка туруктуулукту камсыздоо үчүн суу сактагычтарды жана үй чарбаларынын тармактарга эсептегичтер менен туташтырылышын каржылайт.

Компонент 1.2 - Суу менен камсыздандыруу системасын заманбапташтыруу. Бул компонент Ак-Суу, Алай, Араван, Кара-Кулжа, Кара-Суу, Панфилов, Сокулук жана Өзгөн райондорунун 78 айылында жана район борборлорунда суу менен камсыздандыруу системаларын долдоо, реконструкциялоо жана заманбапташтыруу каржылайт (болжол менен 322 000 пайдалануучу). Жакыртып чыгууда кургакчылыкка туруктуулукка таасири далилденген инвестицияларга, ошондой эле кызмат көрсөтүүнүн ишенимдүүлүгүн жана каржылык жашоого жөндөмдүүлүгүн жакшыртууга приоритет берилет. Бул кургакчылыктан улам пайда болгон суу тапшылыгын азайтуу үчүн булактарды жана суу топтоо көлөмдөрүн көбөйтүүгө, суу жоготууну азайтуу үчүн гидротехникалык курулуштарды заманбапташтырууга, климат өзгөрүүсүнө байланыштуу суу менен камсыздандыруунун камтуусун кеңейтүүгө, суу ресурстарына суроо-талапты натыйжалуу башкарууга жана кургакчылыктын таасирине болгон сезгичтикти төмөндөтүүгө багытталган атайын инвестициялар.

Компонент 2 - Санитарияны өнүктүрүү үй чарбаларынын жана коомдук мекемелердин жергиликтүү санитариясына приоритеттүү инвестицияларды, анын ичинде инфраструктураны, ФИБ кызматтарын жакшыртуу жана татаал көмөк берүү системаларын иштеп чыгуу боюнча техникалык жардамды (ТЖ) каржылайт. Атайын айтып, Долбоор төмөнкүлөрдү каржылайт:

(i) сугат жана жер көчкүдөн туруктуу болушу үчүн, 126 максаттуу жашаган жерлердин бардыгында майыптар үчүн жеткиликтүү болушу керек болгон, борборлошкон көмөк берүү системаларын, анын ичинде жакыр үй чарбаларынын жана тандоо мамлекеттик мекемелеринин (мектептер, бала бакчалар, ооруканалар жана ден-соолук борборлор) дарактарды жакыртып чыгуу/башка максатта пайдалануу, куруу. Санитарияны жакшыртуу

1. Булак: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/868981599035366969/resilient-water-infrastructure-design-brief>

2. 2024-жылдын сентябрь айында бекитилген.

3 Азыркы учурда пайдалануучулардын санын жана каржылоо муктаждыгын аныктоо үчүн ТЭО даярдалып жатат; 2-фазанын чегинде кошулуу мүмкүн.

климатка байланыштуу ден-соолук коркунучтарына коомдун туруктуулугун бекемдеши күтүлүп жатат жана сууну натыйжалуу пайдаланууну жана борборлошкон санитария системалары менен байланышкан энергияны керектөөнү азайтуу менен климаттын жумшартуу чараларына салым кошот;

(ii) ФИБ кызматтарын жакшыртуу, анын ичинде фекалдык илди жыйноо, аны ташуу, иштетүү жана кайра пайдалануу үчүн ТЖ (анын ичинде чакан жеке операторлор үчүн ишмердикти өнүктүрүү боюнча колдоо), жабдуу жана иштер, бул санитариялык инфраструктуранын туруктуулугун жогорулатуу жана сугат убагында булгануу коркунучун азайтуу менен климатка ылайыктоого жардам берет, ошондой эле иштетилбеген отходдордон метан чыгаруунун алдын алуу менен климатты жумшартат;

(iii) ССГ жакшыртылган тажрыйбасын жана жүрүм-турумун кабыл алууга жана пайдаланууга калкты өбөлгөлөө үчүн санитариялык маркетинг жана жүрүм-турум өзгөртүү стратегиясын киргизүү, бул сугат жана кургакчылыкка туруктуулук үчүн зарыл жана суу ресурстарына жүктөлүшүн төмөндөтөт; жана

(iv) экологиялык булганууну азайтуу жана климат өзгөрүүсүнүн таасирине, мисалы сугаттардын жыштыгынын жогорулашы жана экстремалдык аба-ырайы шарттары сыяктуу, көмөк берүү инфраструктурасынын туруктуулугун жогорулатуу үчүн приоритеттүү жашаган жерлерде көмөк берүү системаларын долдоо үчүн ТЖ. Долбоор көп кабаттуу үйлөрү бар, азыркы учурда топурак жана жер астындагы сууларды булгантуучу, көмөк берүү системалары бар жашаган жерлер үчүн шарттарга туруктуу көмөк берүү тармактарын долдоого жана метанды кармоого мүмкүнчүлүк берген сточные сууларды жана фекалдык илди башкаруу чечимдерине приоритет берет.

Компонент 3 - Натыйжаларга негизделген кызмат көрсөтүү сапатын жогорулатуу программасы

(i) ПУларга СМКЖС кызматтарын жакшыртуу (анын ичинде суу жоготууну азайтуу) жана алардын туруктуулугун жана кургакчылыкка туруктуулугун каржылоо үчүн ННГ берүүнү, жана (ii) Кесиптик-техникалык даярдоо программасын (КТДП) каржылоону камтыйт. Райондук СМКЖС агрегациясынын каржылык моделин негизге алуу менен, ал инфраструктуралык жакшырууларды, кызмат көрсөтүү деңгээлин жана операциялык натыйжалуулукту эске алган, ННГдун райондор боюнча бөлүштүрүлүшү болжолдонгон.

Компонент 3.1 – Кызмат көрсөтүү сапатын жогорулатуу (18,00 млн АКШ доллары)

– ПУларга ННГ каржылайт жана стартап иш-аракеттерин, ошондой эле кызмат көрсөтүүчүлөрдүн операциялык жана каржылык натыйжалуулугун жана климат өзгөрүүсүнө суу менен камсыздандыруу системаларынын туруктуулугун камсыз кылуу үчүн маанилүү операциялык жана структуралык инвестицияларды камтыйт. ННГ үчүн каржылоо кызмат көрсөтүүчүлөрдүн институционалдык өнүгүү жана кызмат көрсөтүү пландоруна киргизилген иш-аракеттерди камтыйт, ошондой эле кызматтарды башкаруу жөндөмүн жогорулатууга, кызматтарды кеңейтүү жана климаттык туруктуулук үчүн инновациялык чечимдерге, активдерди башкаруу жана операцияларга, кардарларды тейлөө жана алардын пикирин алуу үчүн сандык чечимдерге, тарифтерди белгилөө процедураларына, каржылык башкарууга, кызматтарды саймалоо жана тиешелүү отчеттоого басым жасалат.

ННГ төмөнкү эки бөлүктөн турат: (i) алгачкы институционалдык шарттарга жетүү менен байланышкан турактуу бөлүк (ПУну юридикалык жак катары түзүү, кызмат көрсөтүү сапатын жогорулатуу планын, гендерди кеңейтүү планын иштеп чыгуу, бекитүү жана кабыл алуу, ошондой эле аудиттелген каржылык башкаруу системасын), бул климатка ылайыктоо

жана жумшартуу чараларын колдогон туруктуу жана тең укуктуу суу башкаруу тажрыйбасын активдүү киргизүүгө багытталган. Бул уюмдарды түзүү процессинин натыйжалуулугун өбөлгөлөө үчүн турактуу грант долбоор жүргүзүлгөндөн кийин алгачкы 18 айдын ичинде гана жеткиликтүү болот; (ii) кызмат көрсөтүү менен байланышкан өзгөрмө бөлүк, анын ичинде камтуу, жеткирүү сааттары, кардарлардын канааттануусу, өз наркын чыгаруу жана суу жоготууну азайтуу, бул суу пайдалануунун натыйжалуулугун жогорулатууга багытталган, ошол эле учурда ресурстарды оптималдаштыруу жолу менен климатты жумшартуу аракеттерин колдоп, климатка ылайыктоого климаттык окуялардан улам бөлүнүп кеткен учурда ишенимдүү суу менен камсыздандыруу менен жардам берет. Натыйжалуулук көрсөткүчтөрүнүн так тобу ИСКЖССЧМИ жана ПУ ортосундагы натыйжалуулук жөнүндө келишимде аныкталат.

Компонент 3.2 – Кесиптик-техникалык даярдоо программасы4. Долбоор суу чарба тармагында натыйжалуу жана туруктуу суу кызматтарын пландоо жана башкаруу үчүн зарыл болгон жөндөмдөргө ээ кесипкөк кадрлар резервин түзүү зарылдыгына жооп катары сертификат берүү менен узак мөөнөттүү кубаттуулукту өстүрүү программасын түзүүнү каржылайт. Окутуу материалдарынын пакеттери SDC колдоосу менен биргелешип иштеп чыгылып жана киргизилет, анын ичинде ылайыктоочу СМКЖС инфраструктурасын жана кызматтарын долдоо жана ишке ашыруу. Суу чарба тармагынын кесипкөктөрүн энергиянын сакталышына багытталган технологияларды жана ПГ чыгарууну азайтуучу тажрыйбаларды киргизүү үчүн билим менен жана жөндөмдөр менен камсыз кылуу менен, программа климатты жумшартуу ишин да колдойт. КТДП ошондой эле кеңири коомдук иштерди жүргүзөт жана суу чарба тармагына жаштарды жана аялдарды тартуулоо жана алардын техникалык жана лидерлик жөндөмдөрүн жогорулатуу үчүн иштеп чыгылып, аялдарды окутуу программаларына каттоого түрткү берет. Окутуу кызматтары окутуунун сунушталган программасынын техникалык туруктуулугу, окутуу ыкматтарын көрсөтүү зарылчылыгы жана окуу натыйжаларын көрсөтүүчү саймалоо жана баалоо (МжБ) системаларынын натыйжалуулугу эске алынып, конкурстук негизде тандалып алынат.

Компонент 4 – КБПМ программасын түзүү жана башкаруу жана институционалдык өнүгүүгө колдоо – программаны башкаруу үчүн рамка түзүү жана СМКЖС инфраструктуралык жөндөмдүүлүгүн өстүрүү үчүн ТЖ жана кубаттуулукту өстүрүү каржылайт, анын ичинде:

- (i) программанын башкаруу куралдар жабдыгын, анын ичинде стандарттуу ЭИС куралдарын, колдонмолорду жана протоколдорду иштеп чыгуу үчүн ТЖ жана окутуу, программаны ишке ашыруунун координациясын жана натыйжалуулугун жакшыртуу үчүн, ошондой эле программанын натыйжаларын, сектордук координацияны жана жылдык карап чыгууларды көзөмөлдөө үчүн МжБ системалары;
- (ii) КБПМнин кийинки фазаларына пландаштырылган келечектеги киришүүлөр үчүн инвестициялык пакеттерди, инженердик долдону, ЭИС куралдарын даярдоо үчүн ТЖ, ВБ-УПУВИ колдонуу менен, анын ичинде техникалык баалоолор, инвестицияларды скрининг жана ИФС менен өнөктөштүктө транзакциялар боюнча консультациялык колдоо, Ысык-Көлдүн жээгиндеги суу менен камсыздандыруу жана суу түшүрүү маселелерин чечүү үчүн жеке секторду тартуулоо жана климат өзгөрүүсү менен күчөгөн учурдагы көмөк берүү системаларынын сезгичтиктерин жоюу;
- (iii) программаны башкаруу үчүн кошумча операциялык чыгымдар, ТЖ жана жабдуу; (iv) КБПМ үчүн билим өстүрүү программасын жана байланышуу

- (iv) КБПМ үчүн билим өстүрүү программасын жана байланышуу стратегиясын колдоо үчүн ТЖ, жабдуу жана кызматтар, СМКЖСге тез кирүүнүн маанилүүлүгү, кызмат көрсөтүүнүн туруктуулугу жана климатка туруктуулугу жөнүндө катышуучу тараптардын билинүүсүн жана түшүнүгүн жогорулатууга багытталган;
- (v) оператор жана активдердин ээси ортосунда кызмат көрсөтүү жөнүндө келишимдерди даярдоо үчүн ТЖ жана ННГду көз карандысыз текшерүү; жана
- (vi) айрыкча кызмат көрсөтүүнүн жаңы үлгүсүн жана тарифтик негизди киргизүүгө багытталган саясат боюнча максаттуу жоболор үчүн ТЖ.

Компонент 5 – Шарттуу өзгөчө кырдаалдарга жооп берүү (КРЧС – 0,00 АКШ доллары). Бул компонент табигый кырсыктар, өзгөчө кырдаалдар жана/же апааттар учурунда даярдоо жана тез жооп берүү чараларын камсыздайт, тиешелүү КРЧС Колдонмосуна ылайык. Бул пункттун ишине кирген окуядан кийин Каржы алуучу Бүткүл дүйнөлүк банктан Өзгөчө кырдаалдарга жооп берүү чараларын колдоо үчүн Долбоордун тандалып алынбаган каражаттарын кайра бөлүштүрүүнү сурай алат. Бул компонент укуктуу кризисдер же Өзгөчө кырдаалдарды камтыш үчүн, зарыл болгон учурда, Долбоордун башка компоненттеринен Долбоордун колдонулбаган каржылык ресурстарына таянат.

1.3. ДОЛБООРДУН ГЕОГРАФИЯЛЫК КӨЛӨМҮ

Азыркы учурда ИСКЖССЧМИ маалыматы боюнча капиталдык курулуш жана суу менен камсыздандыруу системаларын реконструкциялоо үчүн инвестициялар талап кылынуучу 346 айыл бар (азырынча эч кайсы долбоорго кирбеген). Алардын ичинен 18 айыл долбоорлор менен азырынча камтылбаган жана каржылоо үчүн приоритеттүү болгон райондордун административдик борборлору болуп саналат. Бүткүл дүйнөлүк банктын сунушталган Долбоорго бөлүнгөн каржылоосунун негизинде, ИСКЖССЧМИ төмөнкү тандоо критерийлерине ылайык Чүй, Ысык-Көл жана Ош облустарынын 126 жашаган жерин камтыйт:

1. Коопсуз ичүүчү сууга кирүүнүн жоктугу:

- суу менен камсыздандыруу системасынын жоктугу, калк сууну арыктардан, булактардан жана каналдардан алат;
- суу менен камсыздандыруу системасы 1980-жылдан мурун курулган жана колдонууга жараксыз, акыркы жылдары реконструкция жүргүзүлгөн эмес, суу 3 сааттан аз берилет;
- борборлошкон суу менен камсыздандыруу системасы бар, бирок бардык калк суу алуучу эмес, суу күнүнө 24 сааттан аз берилет же андай эмес;

2. Калктын даярдыгы жана макулдугу:

- жаңы суу менен камсыздандыруу системасына туташтырууга даярдыгы жана туташтыруу үчүн төлөөгө даярдыгы;
- суу берүү тарифтерин төлөөгө даярдыгы;

3. Экономикалык орундуулук (суу менен камсыздандыруу системасын куруу чыгымдары киши башына 350 АКШ долларынан ашпоосу керек).

4. Суу менен камсыздандыруу системасынын кийинки туруктуу иштөөсүн камсыздоо потенциалынын бардыгы.

Сунушталган жашаган жерлердин тизмеси, анын ичинде Ош, Ысык-Көл жана Чүй облустарынын 126 айылы, төмөнкү факторлорду эске алуу менен түзүлгөн:

- айылдарды тандоо критерийлерине ылайыктыгы;

- долдоо жана курууда пакеттештирүү максатында бир нече айылдарды бириктирүү мүмкүнчүлүгү, ошондой эне алардын кийинки туруктуулугун камсыздоо. Төмөндө Долбоордун 1-фазасына пландаштырылган долбоор аймактары:
- Чүй облусу – Панфилов жана Сокулук райондору;
- Ош облусу – Араван, Алай, Кара-Кулжа, Кара-Суу, Өзгөн райондору;
- Ысык-Көл облусу – Ак-Суу району.

1.4. ДОЛБООРДУН ПАЙДАЛАНУУЧУЛАРЫ

Бул Долбоордун чегинде Кыргыз Республикасынын максаттуу жашаган жерлеринде зарыл иш-аракеттер жаңы системаларды куруу жана/же учурдагы системаларды реконструкциялоо менен жүзөгө ашырылат. Бул Долбоорду ишке ашыруудан пайда алуучулар/пайдалар, пайда алуу деңгээлине жараша түздөн-түз жана кыйыр болуп бөлүнөт:

Долбоордун түздөн-түз пайдалануучулары

- Ош, Ысык-Көл жана Чүй облустарынын 126 жашаган жеринде жашаган болжол менен 425 000 тургуну суу өткөргүч жана коопсуз ичүүчү сууга суу эсептегичтери аркылуу туташтырылуу менен камсыздалат;
- болжол менен 380 коомдук мекеме суу менен камсыздандыруу системасына туташтырылат;
- 115 000дөн ашык адам (айрыкча балдар) билим берүү мекемелеринде ден-соолук гигиенасын жакшыртуу жана жүрүм-турум өзгөртүү дагыдыларына байланыштуу дарактарды жана техникалык курулуштарды куруу жана заманбапташтырууга багытталган инвестициялардан түздөн-түз пайда алышат;
- болжол менен 80 жергиликтүү кызмат көрсөтүүчүлөр СМКБМИ/ИСКАКБкатары суу менен камсыздандыруу системасынын кийинки туруктуу иштөөсү үчүн материалдык-техникалык базасын бекемдейт. Мындан тышкары, жергиликтүү деңгээлде СМКЖС кызматтарын башкаруу жана өнүктүрүү боюнча кубаттуулукту өстүрүү иш-аракеттери уюштурулат;
- 1-фазанын чегинде айыл жерлериндеги суу менен камсыздандыруу жана санитария кызматтарынын жаңы үлгүсү катары кызмат көрсөтүүчүлөр түзүлөт, анын ичинде райондук борборлор жана айыл жашаган жерлери. Биринчи баскычта бардык кызмат көрсөтүүчүлөрдө кызмат көрсөтүү түзүлүшү сыналып көрүлөт, ал эми учурдагы СМКБМИлар райондук кызмат көрсөтүүчүлөргө бириктирилет.

Белгилей кетүү зарыл, максаттуу райондордо жашаган түздөн-түз пайдалануучулардын ичинде төмөн кирешелүү үй чарбалары, аялдар, ар түрдүү майыптыгы бар адамдар жана жаштар бар. Суу менен камсыздандыруу кызматтарын жакшыртуу бул коомдук топторго бир катар пайдаларды алып келет деп күтүлүп жатат. Аларга кирет: адамдын сууга жана санитариялык кызматтарга укугунун ишке ашырылышы, суу аркылуу жугуучу оорулуулуктун жана калктын ден-соолугуна коркунучтун азайышы, ошондой эне курчап турган чөйрөнүн сапатынын жакшыруусу (анын ичинде коопсуз башкарылбаган дарактардан жана иштетилбеген сточные суулардан жыт чыгаруунун азайышы).

Долбоордун кыйыр пайдалануучулары

Долбоордун пайдалануучулары республикалык жана жергиликтүү деңгээлдеги мамлекеттик органдар болот, атап айтканда:

- Кыргыз Республикасынын Суу ресурстары министрлигине караштуу Суу ресурстары кызматынын карамагындагы «Ичкиүчү суу менен камсыздандыруу жана суу түшүрүү» мамлекеттик мекемеси;
- Катышкан райондордогу жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары (айыл окмоту). Акырында, Долбоор камтый турган аймактардагы түтүндөр институционалдык колдоо жана кубаттуулукту өстүрүү иш-аракеттеринин натыйжасында жакшырган сапаттуу көрсөтүлгөн кызматтардан пайда алышат;
- Кыргыз Республикасынын Ден-соолук министрлигине караштуу Оорулардын алдын алуу департаменти жана мамлекеттик санитариялык-эпидемиологиялык көзөмөл жана анын райондук бөлүмдөрү ичкиүчү суунун сапатын изилдөө/анализ жүргүзүү жана көзөмөлдөө үчүн зарыл болгон лабораториялык жабдуулар түрүндө Долбоордун пайдасын алышат. Ошондой эле, суунун сапатын жана ичкиүчү суунун сапаты менен байланышкан ооруларды көзөмөлдөө үчүн Департаменттин маалымат базасын жаңыртуу күтүлүп жатат.

2. КӨЧҮП КОНУУ САЯСАТЫНЫН НЕГИЗДЕРИН ИЗИЛДӨӨ. МИЛДЕТТЕР ЖАНА ПРИНЦИПТЕР.

ККН жер бөлүп алуу, жер пайдаланууну чектөө жана күч менен көчүп конуудан улам пайда болгон таасирлерди жоюунун ылайыктуу чараларына, анын ичинде компенсация төлөөгө багыттарды берет, пландаштырылган долбоор иш-аракеттери менен шартталган, алардын так жайгашкан жери дагы белгисиз. ККН Долбоордун ДИАБ долбоорлоруна колдонулат, алар төмөнкүдөй таасирлер тийгизиши мүмкүн:

- Физикалык көчүп конуу (көчүп кетүү, жашоо участогун же үйдү жоготуу);
- Экономикалык көчүп конуу (жерди, активдерди же аларга кирүү мүмкүнчүлүгүн жоготуу, анын ичинде киреше булагынан же күн көрүүнүн башка каражаттарынан ажыроого алып келүү);

Бул документ жер бөлүп алуунун укуктук негизин деталдуу баяндайт, жер пайдаланууну чектөөнү, жана компенсация же жардам көрсөтүү механизмдерин, ошондой эне көчүп конуу процедураларын аныктайт.

Долбоордун дизайны дагы даярдалып бүткөн эмес жана курулуш жана/же реконструкция иштеринин так участоктору аныкталган эмес. Күч менен көчүү (КК) менен байланышкан таасирлер долбоордук долбоорлорду иштеп чыгуу баскычында деталдуу аныкталат. Долбоордук долбоорлорду ишке ашыруу баскычында (максаттуу участоктор бекитилип, иштердин көлөмдөрү аныкталып, иш долбоорлору даярдалгандан кийин) күч менен көчүү (КК) менен байланышкан таасирлер аныкталган учурда, ККН негизинде конкреттүү долбоорлор үчүн Көчүп конуу боюнча иш-аракеттер планы (КБИП) даярдалат. Ар кандай долбоордук иш-аракеттер тиешелүү Көчүп конуу боюнча иш-аракеттер планы (КБИП) толук аткарылып, анын ишке ашырылышы боюнча отчет даярдалгандан кийин гана жүзөгө ашырылат. Мындай документтер иштеп чыгылып, БДБга ачылып жана бекитилгенге чейин, ДИАБ конкреттүү долбоорлорду ишке ашырууга киришпейт, алар үчүн таасир аныкталган. Бул баскычта жер бөлүп алууну, ага кирүүнү чектөөнү же Долбоордун таасирине дуушар болгон калктын же коммерциялык түзүлүштөрдүн активдерин жоготууну алып салуу мүмкүн эмес.

Ушул байланышта ККНды иштеп чыгуу талап кылынат, алар:

- долбоор тарабынан жерди мүмкүн болгон пайдалануунун, ага кирүүнүн, имараттар/курулуштардын жана киреше булактарынын потенциалдуу таасирлеринин (убактылуу же туруктуу) көлөмүн аныктайт;
- жер бөлүп алуунун мыйзамдык негиздерин деталдуу баяндайт;
- компенсация төлөөнүн же жардам көрсөтүүнүн механизмдерин аныктайт, көчүп конуу процедураларын, көчүп конуучу калкка компенсация алууга укуктуулук критерийлерин, баалоо ыкматтарын;
- компенсация төлөөгө укук матрицасын камтыйт, ишке ашыруу процесстерин, жарыялоону, маалыматты таратууну жана консультация процедураларын баяндайт;
- арыздарды чечүү жана саймалоо механизмдерин камтыйт. ККН бул долбоордун долбоорлорун ишке ашыруунун жүрүшүндө Көчүп конуу боюнча иш-аракеттер планын (КБИП) даярдоо үчүн практикалык курал болуп саналат.

ККНнын негизги милдеттери:

- ДТДБАлердин күн көрүүсүн аныктоо/идентификациялоо, компенсация төлөө жана калыбына келтирүү;
- долбоордук КБИПлерди даярдоо, жаңыртуу, ишке ашыруу жана саймалоо талаптарын аныктоо.

ККН ДТДБАлер төмөнкүлөргө кепилдик берүү чараларын камтыйт:

- көчүп конуу менен байланышкан тандоо варианттары жана укуктары жөнүндө маалымдуу болушу;
- компенсациянын мүмкүн болгон варианттары боюнча консультацияларга катышып, тандоо укугуна ээ болушу жана техникалык жана экономикалык жактан ишке ашырууга мүмкүн болгон башка көчүп конуу альтернативалары менен камсыз болушу;
- бул Долбоор менен байланыштуу активдерди жоготуу үчүн алмаштыруу баасынын толук наркы боюнча тез жана натыйжалуу компенсация менен камсыз болушу. ККН төмөнкү принциптерге негизделген:
- күч менен көчүп конуунун зарылчылыгынан алыс болуу же, жок дегенде, аны минималдаштыруу;
- ДТДБАлер, жок дегенде, долбоорго чейинки жашоо шарттарын жакшыртууга же, жок дегенде, калыбына келтирүүгө ылайыктуу жардам алышы керек;
- ДТДБАлер алмаштыруу жана компенсация варианттары жөнүндө толук маалымдуу болушу жана консультация алышы керек;
- жер үчүн расмий укуктук титулдун жоктугу компенсация же башка формадагы жардам алууга тоскоол болбойт;
- көчүп конуу процессинин убагында, этникалык азчылыктар, аялдар башкарган үй чарбалары, карылар жана башкалар сыяктуу коомдук жактан сезгич катмарларга көңүл бурулушу керек, аларга жашоо деңгээлин жогорулатууга ылайыктуу жардам берилиши керек;
- компенсациялар ДТДБАлерге жер бөлүп алуудан мурун алмаштыруу баасынын толук наркы боюнча төлөнүшү керек, башка максаттар үчүн эч кандай чыгарымдарсыз.

3. СОЦИАЛДЫК-ЭКОЛОГИЯЛЫК СТАНДАРТТАРДЫ НЕГИЗДӨӨ ЖАНА КӨЧҮП КЕЛҮҮ САЯСАТЫНЫН НЕГИЗДЕРИНИН КӨЛӨМҮ.

2018-жылы Дүйнөлүк банк тарабынан кабыл алынган социалдык-экологиялык стандарттар (ССР) Дүйнөлүк банк инвестициялык долбоорлорду каржылоо жолу менен колдогон долбоорлорго байланыштуу социалдык-экологиялык тобокелдер жана таасирлерди аныктоо жана баалоо боюнча Карыз алуучуларга коюлуучу талаптарды белгилеген. Стандарттар төмөндөгүлөрдү камтыйт:

- Карыз алуучулардын социалдык-экологиялык туруктуулук жагында эл аралык жакшы тажрыйбага жетишүүсүнө жардам берүү;
- Карыз алуучулардын улуттук жана эл аралык социалдык-экологиялык милдеттемелерин аткаруусуна жардам көрсөтүү;
- Айырмалоонун жоктугун, ачыктыкты, катышууну, жоопкерчиликти жана башкарууну бекемдөө;
- Өнөктөш тараптар менен тынымсыз байланышуу аркылуу долбоордун туруктуу өнүгүү натыйжаларын жакшыртуу.

Он социалдык-экологиялык стандарт долбоордун жашоо цикли боюна Карыз алуучу жана долбоор сактай турган стандарттарды белгилейт. ССР5 «Жер бөлүп берүү, жерден пайдаланууну чектөө жана милдеттүү түрдө көчүп келүү» долбоорго байланыштуу жер бөлүп берүү жана жерден пайдаланууга коюлган чектөөлөр коомдуктарга жана адамдарга терс таасир тийгизиши мүмкүн экендигин тааныйт. Долбоордун алдынала сунуштаган иш-чаралары адамдын ден соолугуна жана социалдык чөйрөгө оор терс таасир тийгизбөөсү күтүлүүдө. Бирок, долбоорго байланыштуу жер бөлүп берүү же жерден пайдаланууну чектөө дене жана экономикалык жактан көчүп келүүгө алып келиши мүмкүн. Бул тобокелдерди алдын алуу, аларды болтурбоо, жумшартуу жана азайтуу үчүн, ошондой эле ССР5тин талаптарын канааттандыруу үчүн, азыркы этапта объектилердин так тизмеси жана алардын так жайгашкан жери дагы аныктала элек болгондуктан, ушул көчүп келүү саясатынын негизи/рамкасы (КСН) иштелип чыкты.

КСН көчүп келүү боюнча иш-аракеттер планын (ИАП) даярдоо жана ишке ашыруунун кийинки кадамдарын түшүндүрөт. Бул негиз долбоорду ишке ашыруу процессинде даярдала турган долбоордун кичи долбоорлоруна же компоненттерине колдонулушу керек болгон көчүп келүү принциптерин, уюштуруу механизмдерин жана долбоорлоо критерийлерин тактайт. Кичи долбоор же долбоордун жеке компоненттери аныкталып, зарыл маалыматтар жеткиликтүү болгондон кийин, мындай рамка/саясат конкреттүү иш-аракеттер планынын чегинде кеңейтилет. Дене жана/же экономикалык жактан көчүп келүүгө алып келе турган долбоор иш-чаралары, мындай конкреттүү пландар бүтүрүлүп, Суу чарбасы башкармалыгы (СЧБ) жана Дүйнөлүк банк тарабынан бекитилге чейин башталбайт.

Адамдардын активдерине жана күн көрүү ыкмаларына боло турган мүмкүн таасири.

СЧБ милдеттүү түрдө көчүп келүүнүн жана убактылуу же/жана туруктуу негизде жер бөлүп берүүнүн керектигин болтурбоого же жок дегенде аны минимумга чейин азайтууга аракет кылат.

Жалпысынан, Долбоордун алкагында долбоордук иш-чаралар жана курулуш иштери натыйжасында кандайдыр бир дене жана/же экономикалык милдеттүү көчүп келүү

күтүлбөйт, бирок убактылуу чектөөлөр жана жер бөлүп берүү мүмкүн, анткени долбоор иш-чараларынын мүнөзү, көлөмү жана алардын таасири азырынча белгисиз.

Долбоор компоненттеринин алдынала пландаштырылган иш-чараларын эске алганда, 1-компонент «Суу менен камсыз кылууга инвестициялоо» коммуналдык объектилердин айланасындагы аймактарда жер бөлүп берүүгө жана убактылуу жерден пайдаланууну чектөөгө мүмкүн таасирин тийгизиши мүмкүн. 2-компонент «Санитарияны өнүктүрүү» коммуналдык объектилердин айланасындагы аймактарда убактылуу жерден пайдаланууну чектөөгө жана санитариялык-жылынуу бөлмөлөрүнө убактылуу кирүүнү чектөөгө мүмкүн таасирин тийгизиши мүмкүн.

Үй-чарбалардын дене жана экономикалык жактан көчүп келүүсү күтүлбөйт. Курулуш иштери бар инфраструктуранын чегинде же мамлекеттик же/жана муниципалдык менчиктеги бош жерлерде жүргүзүлүшү күтүлүүдө. Долбоордун алкагында күтүлгөн жер бөлүп берүүнүн мүмкүн таасиринин көлөмү 1-таблицада көрсөтүлгөн.

ТАБЛИЦА 1. МҮМКҮН БОЛУУЧУ ТААСИР ТҮРҮ

Компонент	Пландаштырылган иш-чаралар	Мүмкүн болуучу таасир түрү
Компонент 1 «Инфраструктура объектилерине инвестициялоо»	Аймактын приоритеттүү райондоруна караштуу суу менен камсыз кылуу кызматы жетпеген тургун жайларда суу менен камсыз кылуу жана санитария кызматтарына кирүүнү камсыз кылуу максатында айыл жерлеринде суу менен камсыз кылуу системаларын куруу жана/же реконструкциялоо.	Жер бөлүп берүүгө (ЖББ) мүмкүн болуучу таасири , анын ичинде инфраструктураны жакшыртуу үчүн долбоорду ишке ашырууда жаңы объектилер же кошумча жерлер талап кылынса, коммуналдык объектилердин айланасындагы аймакта убактылуу жерден пайдаланууну чектөө жана күн көрүү ыкмаларына тийгизүүчү таасир.
Компонент 2 «Санитарияны өнүктүрүү»	Салт коюлган үй-чарбалардын жана жеке мамлекеттик социалдык мекемелердин (мектептер, бала бакчалар, медициналык борборлор) алар уюштурулушу, техникалык, каржылык жана экологиялык жактан ишке ашырууга мүмкүн болгон жерлерде, алардын туалеттерин жаныртууну да камтыган, санитария объектилерин куруу жана/же калыбына келтирүү/жаныртуу, кыртындуу сууларды ташуу, тазалоо жана кайра пайдалануу.	Жер бөлүп берүүгө (ЖББ) мүмкүн болуучу таасири , анын ичинде инфраструктураны жакшыртуу үчүн долбоорду ишке ашырууда жана санитардык-коргоо зонасында жаңы объектилер же кошумча жерлер талап кылынса, коммуналдык объектилердин айланасындагы аймакта убактылуу жерден пайдаланууну чектөө жана күн көрүү ыкмаларына тийгизүүчү таасир.

Булак: СЧБ

Долбоор учактарынын акыркы аныкталышынан, долбоордун сметалуу-техникалык документтери (ДСТД) иштелип чыккандан кийин, ССР 5ке байланыштуу таасирлер кайсыл

конкреттүү учактарда пайда болушу мүмкүндүгү аныкталат. Андан ары, кандайдыр бир таасир далилденсе, ССР 5те каралган долбоордун ар бир конкреттүү учактары үчүн Көчүп келүү саясатынын негизинин (КСН) нускамаларына ылайык, Көчүп келүү боюнча иш-аракеттер планы (КИАП) даярдалат.

Курулуш иштери бар инфраструктуранын чегинде жана мамлекеттик менчиктеги бош жерлерде жүргүзүлүшү күтүлүүдө.

Расмий эмес колдонуучулардын же түзүлүштөрдүн бар болушу жана ага байланыштуу ССР5 менен камтылган экономикалык натыйжаларды да кыйыр коюуга болбойт. Жаңы инфраструктураны кеңейтүү учурунда коомдук жерлер берилиши күтүлсө да, долбоор коомчулук же жеке жактар тарабынан жерди ыктыярдуу тартууга уруксат берет жана бул процесс бул Көчүп келүү саясатынын негизинде киргизилген протоколдорго ылайык ишке ашыруу убагында кылдат көзөмөлдөн өткөрүлөт. Тартууга макулдук берүүдөн мурун, жерди жеке тартууга кылдат текшерилип, Дүйнөлүк банк тарабынан бекитилет. Жерди тартуу адамды же үй-чарбаны долбоордун алдындагы деңгээлге салыштырмалуу начар абалга түшүрүүгө алып келбейт жана алар долбоордон пайда алышы керек.

КСН долбоордук иш-чаралардан келип чыгуучу мүмкүн болгон таасирлерди аныктайт, жерден пайдаланууга/кирүүгө жана курулуштарга боло турган мүмкүн таасирлердин (убактылуу жана туруктуу) диапазонун сүрөттөйт, ошондой эле компенсация ченемдери жана алар үчүн иштөө тартиби кандайчо аныктала тургандыгын баяндайт. Улуттук тартиптер менен Дүйнөлүк банктын тартиптеринин ортосунда айырмачылык болгон жерлерде, бул долбоордун алкагында каржыланган бардык иш-чаралар үчүн акыркылар (Дүйнөлүк банктын тартиптери) колдонулат.

КСН долбоор иш-чараларынын натыйжасында кандайдыр бир таасирлер пайда болорун аныктоо үчүн текшерүү каражаты болуп кызмат кылат. КСН кепилдик каражаттарын, мисалы КИАП, жана жалпы долбоорду ишке ашыруу убагында зарыл болгон иш-чараларды так текшерүүнү даярдоого багыттоо үчүн практикалык курал катары кызмат кылат. Эгерде кандайдыр бир таасир аныкталса, КСН долбоору КСН документинде көрсөтүлгөн багыттоо принциптери жана тартиптер негизинде ар бир кичи долбоор үчүн ЭЭС куралдары/документтерин иштейт.

Долбоорду ишке ашыруу убагында КСНди кабыл алуу жана сактоо милдети Долбоордун экологиялык жана социалдык милдеттемелери планына (ДЭСМП) киргизилип, ал Каржылоо келишиминин бир бөлүгү болот. Бул КСН Дүйнөлүк банк тарабынан каралып/бекитилет. КСН бекитилгенден кийин, ал Дүйнөлүк банктын саясатына ылайык Дүйнөлүк банктын жана Аткаруучу агенттиктин веб-сайттарында жарыяланат. КСН борбордук жана жергиликтүү башкаруу органдарына жана мүмкүн болгон долбоорго таасирленүүчү жактарга (ДТЖ) документ жеткиликтүү болушу үчүн, расмий жана мамлекеттик тилдерге которулат. Долбоорго пландаштырылган инвестицияларды ишке ашыруу бул макулдашуулар жана маалымат алмашуу/кеңешүүлөрдөн кийин гана жүргүзүлөт.

4. КСНди пландоо жана ишке киргизүүнүн МАКСАТТАРЫ ЖАНА ПРИНЦИПТЕРИ.

Көчүп келүү саясатынын негизи долбоордун терс таасирине дуушар болгон адамдар долбоор иш-чаралары жөнүндө жетиштүү кеңеш алышы жана маалымат алышы, ошондой эле азыр деңгээлде дегенде долбоорду ишке ашыруудан мурунку турмуш-тиричилик

деңгээлин калыбына келтирүүчү компенсация же жардам алышы үчүн принциптер менен тартиптерди сүрөттөөгө багытталган.

КСН жерди алуу, жерден пайдаланууну чектөө жана милдеттүү түрдө көчүп келүү (ССР5) боюнча Дүйнөлүк банктын ССР талаптарын аныктоо үчүн, мүмкүн болуучу күтүлгөн тобокелдерди жана таасирлерди баалоо үчүн, долбоордун пайда кылган таасиринен улам пайда болгон зыяндарды жумшартуу жана компенсация төлөөнү да камтыган тиешелүү жумшартуу чараларын иштеп чыгуунун деталдуу кадамдарын аныктоо үчүн принциптер менен тартиптерди көрсөтөт, анын ичинде:

- жер бөлүп берүү (убактылуу же туруктуу);
- жер бен мүлктү ыктыярдуу тартуулоо протоколдору;
- активдерди жоготуу же активдерге кирүүнү чектөө;
- долбоорго таасирленүүчү жактардын (ДТЖ) көчүп келген же көчпөгөнүнө карабастан, туруктуу киреше булактарын же күн көрүү ыкмаларын жоготуу;
- жаратылыш байлыктарга, коомдук жайларга жана кызматтарга кирүүнүн чектелиши;
- укуктук база, көчүп келгендер үчүн жарактуулук критерийлери, баалоо методикасы, компенсацияны камсыз кылуу, укуктар матрицасы, ишке ашыруу процесси, кеңешүү тартиптери;
- өкмөт тарабынан колдоого алынган жана башка каржылоочу мекемелер тарабынан колдонуучу өнүгүүнүн башка иш-чаралары менен байланышкан долбоордук аралашуулар үчүн так текшерүү тартиптери;
- арыздарды кароо механизмдери;
- төлөө тартиптери;
- бул Долбоордун алкагында жерди алуу жана көчүп келүүнү мониторингдөө жана баалоо тартиптери.

КСНдин негизги милдеттери төмөндөгүлөрдө турат: (i) КСН долбооруна, ошондой эле улуттук, райондук жана жергиликтүү өзүн-өзү башкарууга (райондук, жергиликтүү) долбоорго таасирленүүчү жактардын (ДТЖ) күн көрүү ыкмаларын туура аныктоо, компенсациялоо жана калыбына келтирүүдө жетекчилик кылуу, (ii) ДТЖга компенсация жана жардам төлөөнү камсыз кылуу үчүн милдеттүү документ болуп кызмат кылуу, жана (iii) кичи долбоорду даярдоодо, жаңыртууда, ишке ашырууда жана мониторингдөөдө багыт берүү.

Колдонуучу мыйзамдарга жана саясаттарга өзгөртүүлөр же толуктоолор киргизилген сайын, ошондой эле ишке ашыруу тажрыйбасынын жана үйрөнүлгөн сабактардын негизинде КСНди жаңыртуу зарыл.

Кыскартылган жана толук КИАПтар

КСН ДТЖ төмөндөгүлөр менен камсыз кылынышы үчүн чараларды камтыйт: (i) көчүп келүүгө байланыштуу мүмкүн болгон варианттары жана укуктары жөнүндө маалымдалган;

кеңеш берилген, тандоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болгон жана аларга техникалык жана экономикалык жактан негизделген көчүп келүүнүн альтернативалар берилген; жана (ii) долбоорго түз тиешелүү активдерди жоготуу үчүн алмаштыруунун толук наркы боюнча тез жана натыйжалуу компенсация менен камсыз кылынган.

КСН төмөндөгү принциптерге негизделген:

- Милдеттүү түрдө көчүп келүүдөн алыстыгыбыз керек же жок дегенде аны минимумга чейин азайтуу керек;
- ДТЖ кирешелерин жана турмуш-тиричилик деңгээлин жакшыртууга же жок дегенде калыбына келтирүүгө аракет кылганда аларга тиешелүү жардам берилиши керек;

- ДТЖ компенсация варианттары жөнүндө толук маалымдалышы жана кеңеш берилиши керек;
- жерге расмий укуктук менчик укугу/таануу укугунун жоктугу компенсациялоонун же реабилитациялык жардамдын башка формаларынын жолтосу болбошу керек;
- этникалык азчылыктар, аялдар жетектеген үй-чарбалар, карылар, майыптар ж.б. сыяктуу социалдык жактан сезгич топторго өзгөчө көңүл бурулат. Аларга долбоорго байланыштуу өзгөрүүлөргө моюн сунууга жардам берүү үчүн тиешелүү жардам берилет;
- жер бөлүп берүү жана көчүп келүү Долбоордун бир бөлүгү катары түшүнүлүшү керек жана ишке ашырылышы керек, мында компенсациянын толук наркы жалпы чыгымдарга жана жергиликтүү бийликтердин жыргалчылыгына киргизилген;
- компенсациялык/реабилитациялык жардам көчүп келүүдөн мурун жана тик пландоодон, кыйроодон жана, кандай гана шартта болбосун, таасир пайда болордон мурун төлөнүшү керек;
- компенсация ДТЖга амортизациялоо же башка кандайдыр бир максаттар үчүн арзандатуусуз, алмаштыруунун толук наркы боюнча төлөнүшү керек;
- «Жерди ыктыярдуу тартуулоо» бул КСН документинде каралган протоколдор сакталган шартта гана уруксат берилет. Кызыкдар тарап жерди тартуулоодон баш тартууга толук укукка ээ болот.

Ошондой эле, КСНдин укуктар матрицасына, жарактуулук критерийлерине, компенсация ченемдерине же жардам укуктарынын башка багытына кандайдыр бир өзгөртүүлөр Дүйнөлүк банктын алдынала макулдугусуз киргизилбейт деп белгилөө зарыл. КСН негизинде даярдалган кандайдыр бир КИАПтар дагы Дүйнөлүк банктын алдынала бекитилишине дуушар болот.

Кыскартылган жана толук КБИП

КСИН төмөнкүлөрдү камсыз кылуу боюнча чараларды камтыйт

- (i) алардын варианттары жана көчүрүү боюнча укуктары жөнүндө маалымдалат;
консультацияланган, тандоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болгон жана аларга көчүрүүнүн техникалык жана экономикалык жактан негизделген альтернативалары берилген; жана
- (ii) долбоорго түздөн-түз тиешелүү активдерди жоготуу үчүн толук алмаштыруу наркы боюнча тез жана натыйжалуу компенсация менен камсыз кылынат. Аки төмөнкү принциптерге негизделген:
 - мажбурлап көчүрүүдөн качуу же жок дегенде азайтуу керек;
 - ЛПВС кирешелерин жана жашоо деңгээлин жакшыртуу же жок дегенде калыбына келтирүү аракеттерине тийиштүү түрдө жардам алышы керек;
 - ДКВП жөнүндө толук маалымат жана консультация берилген компенсация параметрлери;
 - жерге расмий юридикалык укуктун/менчик укугунун жоктугу реабилитациялык жардамдын ордун толтурууга же альтернативдүү формаларына тоскоол болбойт;
 - этникалык азчылыктар, аялдар жетектеген үй чарбалары, улгайган адамдар, майыптар ж. б. сыяктуу социалдык жактан аялуу топторго өзгөчө көңүл бурулат;
 - жерди бөлүштүрүү жана көчүрүү долбоордун бир бөлүгү катары түшүнүлөт жана аткарылат, мында компенсациянын толук наркы жергиликтүү бийликтин жалпы чыгымдарына жана жеңилдиктерине кирет;

- компенсациялык / реабилитациялык жардам көчүрүлгөнгө чейин жана тигинен пландаштырылганга чейин, бузулганга чейин жана кандай болгон күндө дагы, экспозиция пайда болгонго чейин төлөнөт;
- компенсация ДТКАГА толук алмаштыруу наркы боюнча амортизацияга же башка максаттарга чегерилбестен төлөнүшү керек;
- "Жерди ыктыярдуу берүү" ЖПБДА ушул документте каралган протоколдор сакталган шартта гана уруксат берилет. Тиешелүү адам жер берүүдөн баш тартууга толук укуктуу болот.

Ошондой эле ЖПБ укуктарынын матрицасына, жарамдуулук критерийлерине, компенсация чендерине же башка жардам укуктарына Дүйнөлүк банктын алдын ала макулдугусуз эч кандай өзгөртүүлөр киргизилбей тургандыгын белгилей кетүү керек. ЖПБнын негизинде даярдалган бардык ДПД ошондой эле Дүйнөлүк банк тарабынан алдын ала бекитилүүгө тийиш.

5. ЖЕР БӨЛҮКТӨРҮНҮҢ ЖАНА КӨЧҮП-КОНОРУУНУН УКУКТУК НЕГИЗДЕМЕСИ ЖАНА САЯСАТЫ

Бул КСН бөлүмү Кыргыз Республикасында жер бөлүктөрүн бөлүү жана көчүп-конуу боюнча баалоонун принциптери/укуктук негиздемеси жана процедураларын, ошондой эле долбоордук иш-чараларга колдонулуучу Дүйнөлүк банктын тиешелүү социалдык жана экологиялык стандарттарынын кыскача обзорун сунуштайт. Долбоор чөйрөсүндө тандалган ар бир иш-чара Кыргыз Республикасынын социалдык-экологиялык принциптери жана мыйзамдарына ылайык текшерилип, классификацияланып, бааланып, зарыл болгон учурда ДБ тарабынан каралып ырасмий бекитилет.

Долбоордун укуктук жана саясий принциптери «СЭС 5. Жер бөлүктөрүн бөлүү, жерди пайдаланууга чектөөлөр коюу жана милдеттүү түрдө көчүп-конуу» стандартына негизделген.

5.1. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖЕР БӨЛҮКТӨРҮН БӨЛҮҮ ЧӨЙРӨСҮНДӨГҮ МЫЙЗАМДАРЫ

Кыргыз Республикасындагы жер мамилелери КРнын Конституциясы, КРнын Граждандык кодекси, КРнын Жер кодекси, КРнын мыйзамдары, ошондой эле аларга ылайык чыгарылган Кыргыз Республикасынын Президентинин жарлыктары, КРнын Жогорку Кеңешинин, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин токтомдору менен жөнгө салынат.

Төмөндө жер/кыймылсыз мүлк укуктарын, ошондой эле Долбоордун иш-чараларынан улам келип чыккан зарыл коомдук муктаждыктар негизинде, менчиктин жеке менчигиндеги жер бөлүктөрүнө мамлекеттик менчик укугун алуунун эрежелери жана процедураларын жөнгө салуучу КРнын мыйзамдарынын жана укуктук-нормативдик актыларынын негизги беренелери келтирилген.

Жерге болгон жарандардын укугун жөнгө салуучу негизги укуктук документ – 2021-жылдын 5-майында референдум (бүткүл элдик добуш берүү) жолу менен кабыл алынган Кыргыз Республикасынын Конституциясы.

15-берене, 1-бөлүк. Кыргыз Республикасында жеке, мамлекеттик, муниципалдык жана башка менчик формалары бирдей таанылып, корголот;

15-берене, 2-бөлүк. Менчик бүтөлгөс. Эч ким өз мүлкүнөн өз каалоосуз ажыратылбашы керек. Мураскорлук укугу кепилденет. Менчик ээсинин ыклаасынан сырткары мүлктү тартып алуу гана мыйзамда белгиленген тартипте соттун чечими боюнча уруксат берилет. Мыйзамда белгиленген коомдук жана мамлекеттик муктаждыктар үчүн мүлктү тартып алуу соттун чечими боюнча, бул мүлктүн баасынын жана мүлктү тартып алуунун натыйжасында келтирилген зыяндын ордун толтуруунун акыйкатчылыгы жана алдын ала камсыз кылынышы менен жүзөгө ашырылат;

16-берене, 3-бөлүк. Жайыттар жана токойлордон башка жер жеке жана муниципалдык менчик формаларында болушу мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Граждандык кодекси (1996-жыл 8-май, № 15, 2021-жыл 15-сентябрдагы № 120-дагы акыркы өзгөртүүлөр менен).

14-берене, 1-бөлүк. Укугу бузулган жак, ага келтирилген зыяндын толук ордун толтурууну талап кылууга укуктуу, эгерде мыйзамда же мыйзамга ылайык келишимде башкача каралбаса.

14-берене, 2-бөлүк. Зыян деп төмөндөгүлөр түшүнүлөт:

- бузулган укугун калыбына келтирүү үчүн укугу бузулган жак жумшаган же жумшашы керек болгон чыгымдар, анын мүлкүнүн жоголушу же бузулушу (чын зыян),
- анын укугу бузулбаганда граждандык иш-миждеттин кадимки шарттарында алган болор кирешеси (жоготуу).

15-берене. Мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдарынын келтирген зыянынын ордун толтуруу. Мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдарынын же бул органдардын кызмат адамдарынын мыйзамсыз аракеттеринин (иш-аракетсиздигинин) натыйжасында жаранга же юридикалык жакка келтирилген зыян, анын ичинде мамлекеттик органдын мыйзамга ылайык келбеген актысын чыгарууну да кошсо, мамлекет тарабынан, ошондой эле мыйзамда каралган учурларда жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары тарабынан толтурулушу керек.

23-берене, 4-бөлүк. Жер бөлүктөрү алардын айлана-чөйрөсү Кыргыз Республикасынын жер мыйзамдары менен уруксат берилген чегинде башка жакка өтүшү мүмкүн.

Жерди пайдалануу жана жер алуу маселелерин камтыган Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин беренелары (05.08.2022-жылдагы өзгөртүүлөр жана толуктоолор менен).

5-берене. Жерге менчик Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык жер Кыргыз Республикасынын атайын менчиги болуп саналат.

6-берене. Жер бөлүктөрүнө менчик:

1. КРнын жер бөлүктөрү мамлекеттик, жеке жана башка менчик формаларында болушу мүмкүн. Жер бөлүгүнө болгон бардык менчик формалары бирдей укуктуу жана мамлекет тарабынан корголот. Жеке же башка менчик формаларындагы жер бөлүктөрү бир менчик формасынан экинчисине өтүшү мүмкүн;

2. мамлекеттик менчиктин курамындагы жер бөлүктөрү башка менчик формаларына өтпөйт. Мамлекеттик менчик формасындагы жер бөлүктөрүнүн менчик формасын өзгөртүүгө жол берилбейт;
3. жер бөлүктөрүнө менчик укугунун субъектилери болуп:
 - мамлекеттик менчиктин курамындагы жер бөлүктөрү үчүн – Кыргыз Республикасы;
 - жеке жана башка менчик формаларындагы жер бөлүктөрү үчүн – Кыргыз Республикасынын жарандары жана юридикалык жактары;
4. жер бөлүгүнө менчик укугунун объектиси – жер бөлүгүнө укук;
5. жер бөлүгүнө менчик укугу жер бөлүгүнө жалгыз же биргелешип ээлик кылуу, пайдалануу жана аны башкаруу укуктарынан турат. Менчик укугу жер бөлүктөрү менен максаттуу пайдалануу боюнча жүрүм-жорумдарды жүргүзүүгө жеке жана юридикалык жактарга укук берет;
6. менчик формасына карабастан, жер бөлүктөрү жер фондунун курамынын бир бөлүгү болуп, ал гана максаттуу пайдаланылышы мүмкүн;
7. жеке жана башка формалардагы жер бөлүктөрүнүн ээлери төмөндөгүлөргө укуктуу:
 - жер бөлүктөрүнө жеке менчик укугу жөнүндөгү мамлекеттик актынын негизинде аларга ээлик кылуу, башкаруу жана пайдалануу;
 - максаттуу пайдалануу;
 - ижарага берүү, сатуу, мурас катары берүү;
 - жер базарында граждандык-укуктук келишимдерди түзүүгө;
8. мамлекеттик менчиктин курамындагы жер бөлүктөрү:
 - максаттуу пайдаланылышы мүмкүн;
 - акылы же акысыз негизде мөөнөттүү же мөөнөтсүз пайдаланууга берилиши мүмкүн;
9. жайыттар жеке менчикке берилиши мүмкүн эмес;

9-берене. Жер бөлүгүн пайдалануучулар тарабынан жер бөлүгүн пайдалануу мөөнөттөрү:

- жер бөлүгүн пайдалануу мөөнөтсүз (мөөнөтү көрсөтүлбөгөн) же мөөнөткө (убактагына) болушу мүмкүн;
- жер бөлүгүн мөөнөткө (убактагына) пайдалануу, анын ичинде ижара келишими шарттарында, жерди пайдалануу элүү жылга чейинки мөөнөткө чектелген деп таанылат;
- гидротехникалык курулуштарды, турмуш-тиричилик, социалдык, өнөр-жай, коргоо жана башка максаттардагы имараттардын капиталдык курулушу үчүн мамлекеттик менчиктин курамындагы жер бөлүгү элүү жылга чейинки мөөнөткө берилет, бирок калктын жашаган жериндеги жана эс алуу зоналарындагы бир кабаттуу соода жайлары, жеңил конструкциядагы курулуштар беш жылдык мөөнөткө берилет;
- чет өлкөлүк жактарга жер бөлүктөрү беш жылдан ашпаган мөөнөткө гана мөөнөткө (убактагына) пайдаланууга берилет;
- айыл-чарба максатындагы, мамлекеттик менчиктин курамындагы жер бөлүктөрү беш жылга ижарага берилет;
- урук-тукум чарбасын, урук-тукум чарбасын, эксперименттик чарбаны жүргүзүү, илимий-изилдөө, сыноо-уруктандыруу, сортту сыноо иштери үчүн көп жылдык өсүмдүктөрдүн, богаздын айдоо жерлеринин мамлекеттик менчигиндеги жер бөлүктөрү он жылдык мөөнөткө берилет;

- коллективдик, өндүрүштүк айыл-чарба кооперативин жүргүзүү үчүн мамлекеттик менчиктин курамындагы айыл-чарба максатындагы жер бөлүктөрү жыйырма жылдык мөөнөткө берилет;
- бул мөөнөттөр бүткөндөн кийин, тараптардын макулдашуусу боюнча жер бөлүгүн пайдалануу мөөнөтү кийинки мөөнөткө узартылышы мүмкүн;

42-берене. Жер бөлүгүн берүү. Жер бөлүгүн берүү үчүн төлөм:

1. жер бөлүгүнүн ээси же жерди пайдалануучу ага таандык жер бөлүгүнө укугун толугу менен же бөлүгү менен башка жеке же юридикалык жакка мамлекеттик органдардын кандайдыр бир уруксатынсыз берүүгө укуктуу, эгерде ушул Кодексте, Кыргыз Республикасынын башка мыйзамдык актыларында, жер бөлүгүн берүү шарттарында башкача каралбаса.
2. жер бөлүгүнө укукту анын ээси же жерди пайдалануучу башка жеке же юридикалык жакка бергенде, жер бөлүгү үчүн төлөмдүн көлөмү тараптардын макулдашуусу боюнча аныкталат.

49-берене Жер бөлүгүнүн ээси же пайдалануучусу Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык (49-берене, 1-бөлүк, 5-пункт) орун толтурууну талап кылууга укуктуу.

61-берене. Сервитут коюу

1. Сервитут тараптардын макулдашуусу боюнча (ыктыярдуу сервитут) же, зарыл болгон учурда, улуксаттуу органдын чечими боюнча (мажбурлоо сервитуту) коюлушу мүмкүн.
2. Жер бөлүгүн сервитут менен жүктөө жер бөлүгүнүн ээсин же жерди пайдалануучусун ага таандык жер бөлүгүнө укугун пайдалануудан жана башкаруудан ажырата элек.

64-берене. Мажбурлоо сервитутун коюунун максаттары

1. ушул Кодексте жана башка мыйзамдарда каралган учурларда, улуксаттуу орган кызыкдар жактын талабы боюнча мажбурлоо сервитутун коюуга укуктуу.
2. мажбурлоо сервитуту төмөндөгүлөрдү камсыз кылуу үчүн коюлушу мүмкүн:
 - жер бөлүгүнө кирүүгө, эгерде башка кирүү мүмкүн болбосо, өтө кыйын же өлчөмсүз чыгымдарды талап кылса;
 - электр берүү, байланыш линияларын, суу менен камсыз кылуу, жылуулук менен камсыз кылуу, мелиорация жана башка муктаждыктарды орнотуу жана иштетүү, алар мажбурлоо сервитутун коюусуз камсыз кылынбаса.

65-берене. Мажбурлоо сервитутун коюуга байланыштуу зыяндын ордун толтуруу. Мажбурлоо сервитуту үчүн төлөм.

1. мажбурлоо сервитутун коюунун натыйжасында жер бөлүгүнүн ээсине же жерди пайдалануучуга келтирилген зыян сервитут кызыкдар жак тарабынан толтурулушу керек.

Жер кодексинин 66-беренеси төмөндөгүлөрдү белгилейт:

- Жерге укук жана ага байланыштуу курулуштар, анын ичинде жер мамлекеттик же коомдук керектелүү үчүн зарыл болгондо, токтотулушу мүмкүн (66-берене, 1-бөлүк).
- Мамлекеттик жана коомдук муктаждыктар үчүн жерди сатып алууга жер бөлүгүнө укуктун баасын жана зыяндын ордун толгондон кийин гана таасир көрсөтүүгө болот (66-берене, 4-бөлүк).

Жер кодексинин 68-беренеси мамлекеттик жана коомдук муктаждыктар үчүн жер бөлүгүн тартып алууну аныктап, төмөндөгүлөрдү көздөйт:

1. Мамлекеттик жана коомдук муктаждыктар үчүн жер бөлүгүн тартып алуу (сатып алуу) улуксаттуу орган менен жер бөлүгүнүн ээси же жерди пайдалануучунун

ортосундагы келишимдин негизинде жүргүзүлүшү мүмкүн. Жер бөлүгүнүн ээси же жерди пайдалануучунун тартып алууга (сатып алууга) же анын шарттарына макул болбогон учурда, улуксаттуу орган баш тартууну алган күндөн баштап эки айдын ичинде жер бөлүгүн акылы менен тартып алуу (сатып алуу) жөнүндө сотко арыз берүүгө укуктуу.

2. Жер бөлүгүнүн сатып алуу баасын аныктоодо ага жер бөлүгүнө укуктун жана андагы имараттар менен курулуштардын базардык баасы, ошондой эле жер бөлүгүнө укуктун токтотулушуна байланыштуу ээсине же жерди пайдалануучуга келтирилген зыян, анын ичинде үчүнчү жактарга болгон милдеттенмелердин мөөнөтүнөн мурда токтотулушуна байланыштуу зыян кирет;
3. Мамлекеттик же коомдук муктаждыктар үчүн жер бөлүгүн тартып алууда жер бөлүгүнүн ээсинин же жерди пайдалануучунун макулдугу менен ага башка жер бөлүгү берилиши мүмкүн, ал эми ага укуктун баасы сатып алуу баасына эсептелет.

78-берене, 2-бөлүк. Жалпы пайдалануудагы жерлерге карата пайдалануу режими. Анын башкача айтканда, калктын жашаган жериндеги, шаарлардагы жана кыштактардагы жалпы пайдалануудагы жерлер (мисалы, жолдор, көчөлөр, аянттар, жүргүнчүлөр жолдору, өткөргүчтөр, парк аянтчалары, бульварлар, кичи парктар, суу объектилери ж.б.) жеке менчикте болушу мүмкүн эмес жана гана өзгөчө учурларда улуксаттуу мамлекеттик орган тарабынан юридикалык жана жеке жактарга 5 жылдан ашпаган мөөнөткө ижарага берилиши мүмкүн.

78-берене, 3-бөлүк. Улуксаттуу мамлекеттик орган жалпы пайдалануудагы жерлерде жеңил конструкциялардын курулушун уруксат бере алат.

КРнын «Жер бөлүктөрүн өзгөртүү (трансформациялоо) жөнүндө» мыйзамы (2013-жыл 15-июль, № 145) жерлерди бир категориядан экинчисине же бир түрдөн экинчисине өзгөртүү (трансформациялоо) үчүн укуктук негиздерди, шарттарды жана тартипти аныктайт.

КРнын «Кыймылсыз мүлккө укуктарды жана ага байланыштуу келишимдерди мамлекеттик каттоодон өткөрүү жөнүндө» мыйзамы (1998-жыл 22-декабрь, № 153). Бул мыйзамга ылайык, кыймылсыз мүлккө укуктарды жана ага байланыштуу келишимдерди мамлекеттик каттоодон өткөрүү – кыймылсыз мүлккө укуктарды жана аларга коюлган чектөөлөрдү (шектерди), ошондой эле кыймылсыз мүлк менен иш-аракеттерди таануу жана ырастоонун укуктук актысы болуп саналат, алар укуктарды жана чектөөлөрдү (шектерди) коргойт, бул мыйзамда каралган учурлардан башкасы (1-берене). Башка ар кандай документ же укуктар жана алардын чектөөлөрү, жогоруда айтылган документтин түзүлгөн күнүнөн отуз күн ичинде каттоо органына тапшырылуучу, бул мыйзамдын 7-беренесына ылайык милдеттүү түрдө каттоодон өткөрүлүшү керек (4-берене). Каттоодон өткөрүлбөй турган, бирок мамлекет тарабынан таанылып, корголуучу мүлк укуктарына төмөндөгүлөр кирет (6-берене):

- Байланыш линияларына, трубопроводдорго, геодезиялык пункттарга жана жалпы пайдаланууга берилген инфраструктуранын башка бөлүктөрүнө кирүү укуктары;
- Үй-бүлө мүчөлөрүнүн, балдардын жана башка жактардын укуктары;
- Убактылуу укуктар, 3 жылга чейинки ижара же субаренда;
- Мүлктү негизги же артыкчылыктуу пайдалануу үчүн иш жүзүндө пайдалануу укуктары;
- Салык талаптарынан келип чыккан укуктар;
- Сабаттуулуктун, коомдук коопсуздуктун, жаратылыш ортодогу абалды коргоонун ж.б. жалпы эрежелеринен келип чыккан чектөөлөр.

Активдерди баалоо жөнүндө жобо. Активдерди баалоо «Баалоочулар жана баалоо компаниялары үчүн Убактылуу эрежелер» (Өкмөттүн 2003-жыл 21-августдагы № 537 токтому), «Баалоочулар үчүн Баалоо стандарттары» (Өкмөттүн 2006-жыл 3-апрелдиндеги № 217 токтому) жана улуттук мыйзамдардын башка жоболорунун негизинде жүргүзүлөт.

КРнын «Жарандардын кайрылууларын кароо тартиби жөнүндө» мыйзамы (2007-жыл 4-май, №67). Жарандардын кайрылууларын кароо тартиби жөнүндөгү мыйзам Кыргыз Республикасынын жарандарынын кайрылуулары каттоодон өткөрүлүшү, ылайыктуу кароого алынышы жана акыйкатчылык, өз убагында жана жоопкерчилик негизинде каралышы керектигин көрсөтөт (2- жана 4-беренелер). Ар бир жаран жеке же өзүнүн өкүлү аркылуу мамлекеттик бийлик органдарына, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдарына жана алардын кызмат адамдарына кайрылууга укуктуу, алар мыйзамда белгиленген мөөнөттө негиздеме менен жооп берүүгө милдеттүү (4-берене). Мамлекеттик органда же жергиликтүү өзүн-өзү башкарууда катталган арыз 14 иш күнүнүн ичинде каралышы керек, аны гана 30 күнгө чейин узартууга болот (8-берене).

5.2. ДҮЙНӨЛҮК БАНКТЫН ЖЕРДИ САТЫП АЛУУ, ЖЕРДИ ПАЙДАЛАНУУГА ЧЕКТӨӨЛӨР КОЮУ ЖАНА МИЛДЕТТҮҮ КӨЧҮП-КОНОРУУ БОЮНЧА СОЦИАЛДЫК ЖАНА ЭКОЛОГИЯЛЫК СТАНДАРТЫ (СЭС5)

СЭС5 долбоорго байланыштуу жерди сатып алуу жана жерди пайдаланууга чектөөлөр коюу коомчулуктарга жана адамдарга терс таасир тийгизиши мүмкүн экендигин тааныйт. Долбоорго байланыштуу жерди сатып алуу же жерди пайдаланууга чектөө коюу физикалык жылдырууга (көчүп-конууга, түрү жердин жоголушуна же турмуш-тиричилик жоготууга), экономикалык жылдырууга (жердин, активдердин же активдерге кирүү мүмкүнчүлүгүнүн жоголушуна, анын натыйжасында киреше булагынын же башка күн көрүү каражатынын жоголушуна), же экөө тең окуяларга алып келиши мүмкүн.

«Милдеттүү көчүп-конуу» термини ушул таасирлерге карата колдонулат. Жер бөлүктөрүн бөлүү же жерди пайдаланууга чектөөлөр коюу натыйжасында жылдырылган жагыруучу жеке жактар же жамааттар алардан баш тартуу укугуна ээ болбогондо, көчүп-конуу милдеттүү болуп эсептелет.

СЭС5тин талаптары

Долбоорду долбоорлоо

Каражат алгыч, милдеттүү жер бөлүктөрүн бөлүү же жерди пайдаланууга чектөөлөр коюу анык белгиленген долбоордук максаттар үчүн анык белгиленген мезгил ичинде долбоордун түз талаптары менен чектелет экендигин көрсөтөт. Каражат алгыч, жер бөлүктөрүн бөлүүнү же жерди пайдаланууга чектөөлөрдү, айрыкча алар физикалык же экономикалык жылдырууга алып келген учурларда, жоюу же азыраак деңгээлге чейин азайтуу үчүн мүмкүн болгон долбоордук альтернативаларды карап чыгат, ошол эле учурда экологиялык, социалдык жана каржылык чыгымдар менен пайдаларды тең салмактоодо, гендердик таасирлерге, ошондой эле жакыр жана жагыруучу адамдарга тийген таасирлерге атайын көңүл бурат.

Жагыруучулар үчүн компенсация жана жардам

Жер бөлүктөрүн бөлүүнү же жерди пайдаланууга чектөөлөрдү (туруктуу же убактылуу болбосун) жоюу мүмкүн болбогондо, Каражат алгыч жагыруучу жеке жактарга алмаштыруу баасы боюнча компенсация жана алардын турмуш-тиричилик деңгээлин же

күн көрүү каражаттарын жакшыртууга же болбосо жок дегенде калыбына келтирүүгө жардам бере турган башка жардамдарды сунуштайт. Жердин жана негизги каражаттардын категориялары боюнча компенсация стандарттары ачык айтылып, ырааттуу колдонулушу керек. Сүйлөшүү стратегиялары колдонулган учурда, компенсациянын ченеми жогорулаган багытта өзгөртүлүшү мүмкүн. Бардык учурларда компенсацияны эсептөөнүн ачык негизи документтештирилип, компенсация шаффоф процедуралар аркылуу бөлүштүрүлөт.

Коомчулуктун катышуусу

Каражат алгыч, жагыруучу коомчулуктарга, анын ичинде кабыл алуучу коомчулуктарга, СЭС10да (Жагыруучу тараптар менен өз ара аракет жана маалыматтарды ачыктоо) сүрөттөлгөн жагыруучу тараптар менен өз ара аракет процессинин чегинде катышат. Көчүп-конуу жана күн көрүү каражаттарын калыбына келтирүү менен байланышкан чечим кабыл алуу процесстерине жагыруучу жеке жактар тандап алууга мүмкүн болгон варианттар жана альтернативалар кирет. Тиешелүү маалыматтарды ачыктоо жана жагыруучу коомчулуктар менен адамдардын маанилүү катышуусу альтернативдүү долбоорлорду кароо убагында, андан кийин компенсация процессин, күн көрүү каражаттарын калыбына келтирүү иш-чараларын жана көчүп-конуу процессин пландоо, ишке ашыруу, мониторинг жана баалоо боюнча толугу менен ишке ашырылат.

Арыздарды кароо механизми

Каражат алгыч, көчүп-конгон адамдардын (же башка жактардын) көтөргөн компенсация, көчүп-конуу же күн көрүү каражаттарын калыбына келтирүү чаралары менен байланышкан конкреттүү маселелерди өз убагында чечүү үчүн, долбоорду иштеп чыгууда мүмкүн болушунча эрте СЭС10га ылайык долбоор үчүн арыздарды кароо механизмин түзөт. Мүмкүн болгон учурларда, мындай арыздарды кароо механизмдеринде долбоордун максаттарына ылайык келген бардык расмий же расмий эмес арыздарды кароо механизмдери колдонулуп, зарыл болгон учурда тараптардын ортосундагы талаш-тартыштарды бир тараптуу эмес жол менен чечүү үчүн ички долбоорлорго ылайык макулдашуулар менен толукталышы мүмкүн.

Пландоо жана ишке ашыруу

Эгер жер бөлүктөрүн бөлүү же жерди пайдаланууга чектөөлөр коюу мүмкүнсүз болсо, Каражат алгыч, экологиялык жана социалдык баалоо чөйрөсүндө, долбоор таасир тийгизе турган адамдарды аныктоо үчүн, жагыруучу жерлер менен активдердин реестрин түзүү үчүн каттоо өткөрөт, кимдер компенсация жана жардам алууга укуктуу экендигин аныктоо үчүн, ошондой эле мүмкүнчүлүккө ээ болуучу көчүп-конуучулар сыяктуу ылайыксыз адамдарды жардамдарды төлөө талаптарынан четтетет. Социалдык баалоо ошондой эле каттоо убагында долбоордун иш аймагында убактылуу жок болушу мүмкүн болгон жамааттардын же топтордун, мисалы, мезгилдүү ресурс пайдалануучуларынын талаптарын эске алат. Каттоо менен байланыштуу, Каражат алгыч катышууга укук алуу үчүн акыркы мөөнөтүн (крайняя дата) белгилейт. Бүтүрүү күнү жөнүндөгү маалымат ылайыктуу документтештирилип, долбоордун бардык аймагында белгилүү мезгил аралыгында жазуу жүзүсүндө жана (зарыл болгон учурда) жазуусуз түрдө жана тиешелүү жергиликтүү тилдерде таратылат. Бул долбоор аймагына акыркы мөөнөттөн кийин отурукташкан адамдар жок кылынышы мүмкүн деген жарыяланган эскертүүлөрдү камтыйт. Көчүп-конуунун таасирин эске алуу үчүн, СЭС 5 түз таасирдин көлөмү белгилүү болгондон кийин, жер бөлүктөрүн бөлүү, милдеттүү көчүп-конуу процесстери үчүн ККП (Көчүп-конууну пландоо куралы) даярдоону талап кылат. Эгер таасир аз болсо (200 адамдан аз,

физикалык көчүп-конуучулар жок жана алардын өндүрүштүк активдеринин 10 пайызынан азы жоголгон), кыскартылган ККП даярдалышы мүмкүн. Маанилүү таасири бар долбоорлор үчүн толук ККП талап кылынат. СЭС5 таасир тийген жагыруучу калктын, айрыкча кедейчилик чегинен төмөн жашаган тургундардын, жер укугу жок тургундардын, карылардын, аялдардын, балдардын жана этникалык азчылыктардын муктаждыктарына атайын көңүл бурууну талап кылат. Эгер жеке жерлер же жер эмес активдер жоголбоосу күтүлсө, бирок ыктыярдуу жер садагалоолор күтүлсө, ыктыярдуу жер садагалоо формасы 7-приложенииде келтирилген критерийлер жана формага ылайык ички долбоордук сунуштун бир бөлүгү катары даярдалат.

Принципте, Кыргыз Республикасынын Жер кодекси жана СЭС5 алмаштыруу баасы боюнча компенсация максатын колдойт. Долбоорлордун ККПларынын чегинде, эгер бар болсо, бардык ККПлар компенсациялардын жана зарыл каражаттарды бөлүүнүн айкалышына укуктуу болот, жана жоголгон мүлктүн же активдердин жоголушунун түрүн, жоготуулардын көлөмүн, күн көрүү каражаттарына тийген таасирин, ошондой эле ЖТААлардын (жалпыга таасирленген адамдардын) социалдык-экономикалык жагыруулук деңгээлин чагылдырат. Жерге же башка мүлккө ээ эмес, бирок экономикалык кызыкчылыкка ээ болгон жана киреше же күн көрүү каражатын жоготкон ЖТААларга жардам көрсөтүлөт.

Бул маселелерди тактоо жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдары менен Дүйнөлүк Банктын саясатынын ортосундагы мүмкүн болгон боштуктарды жоюу үчүн, бул КСН Долбоор үчүн түзүлдү, бардык буюмдар үчүн алмаштыруу баасы боюнча компенсацияны камсыз кылуу менен бирге, мүлк укугу жок адамдарды жана расмий эмес көчүп-конуучуларды реабилитациялоону, ошондой эле жылдырылышы мүмкүн болгон, соода жоготуусуна же оор зыянга учурашы мүмкүн болгон ЖТААлар үчүн субсидиялар же кошумча төлөмдөрдү берүүнү камтыйт. Кыргыз Республикасынын мыйзамдары менен Дүйнөлүк банктын саясатынын ортосундагы айырмачылыктарды жоюуну камсыз кылган негизги жоболор төмөндөгүлөрдү камтыйт:

- кайсыл гана ЖТАА, анын ичинде ЖТААнын жерге укуктуу документи бар же жок болбосун, долбоордун чегинде компенсацияга (курулуштар, түшүм өсүмдүктөрү жана дарактар үчүн) жана реабилитациялоо иш-чараларына укуктуу болот. Бул жерсиз калк, жерди пайдалануучулар жана скваттерлерди (ээси жок же мамлекеттик жерде отурукташкандар) камтыйт;
- ЖТААлар жана жагыруучу жамааттар жер бөлүктөрүн бөлүү жана көчүп-конуунун варианттары жана ар кандай натыйжалары жөнүндө кеңеш алышат;
- потенциалдуу таасирдин деңгээлин жана тиешелүү жумшартуу чараларын аныктоо үчүн социалдык скрининг жүргүзүлөт;
- эгер жерди компенсациялоо техникалык же социалдык жактан максатка ылайыктуу болбосо, компенсация акчалай түрдө учурдагы базардык баа боюнча толук алмаштыруу баасында төлөнөт;
- башка жагыруучу активдер үчүн (курулуштар, түшүм өсүмдүктөрү жана дарактар, ошондой эле бизнес/киреше жоготуулары) компенсация акчалай же натуралай түрдө учурдагы базардык баа боюнча толук алмаштыруу баасында төлөнөт;
- жагыруучу жана кедей ЖТААлар тиешелүү түрдө кошумча чараларга укуктуу болот, ошондой эле гендердик маселелер чечилет;
- техникалык тейлөө иштери жер бөлүктөрүн бөлүү жана көчүп-конуунун керектүүлүгүн мүмкүн болушунча жоюуга же азайтууга багытталат;
- жердин же мүлктүн убактылуу жоголушу же кирешенин убактылуу бузулушу үчүн компенсация берилет.

Айрыкча белгилей кетүү зарыл, СЭС5тин чегинде укуктук документи жок адамдардын статусу ачык аныкталат. Бул саясат боюнча, расмий укуктук/менчик укугу же жерди пайдалануу боюнча сот укугу жок, бирок мамлекеттик жерди пайдалануучу адамдар, алар мамлекеттик жерге салган салымдарынын, эмгектеринин жана жоголгон активдеринин эсебинен компенсация алууга укуктуу. Алар үчүн жерди компенсациялоонун ордуна (ал долбоордун акыркы мөөнөтүнө чейин жерди расмий эмес түрдө пайдаланган же ээлеген адамдарга берилет), алардын пайдалануусу үчүн альтернативдүү жер участкатору же башка жардам формалары бөлүнөт.

Улуттук мыйзамдардын жоболору Дүйнөлүк банктын (ДБ) стандарттары менен талаптарынан айырмаланган же аларга караганда аз курч болгон учурларда, жагыруучу жеке жактарга (ЖТААларга) жогорку деңгээлдеги коргоону камсыз кылган жана алар үчүн маанилүүрөк социалдык пайдаларды көздөгөн стандарттар колдонулат.

Кыргыз Республикасынын улуттук мыйзамдарынын жана Дүйнөлүк Банктын талаптарынын салыштырмалуу анализи

Параметр	Кыргыз Республикасынын Мыйзамдары	Дүйнөлүк Банктын Талаптары	АБИИнин Талаптары (маалымат үчүн келтирилди)
1. Жерлерди тартып алуу	Жерди тартып алуу (сатып алуу) аны менен байланышкан укукту бекемдөөчү документтер бар учурда гана мүмкүн. Компенсация катталган менчик укугу бар ээлери үчүн гана берилет. Мыйзам Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин (66-68-статьялар) негизинде жүргүзүлөт.	Дүйнөлүк Банк расмий жер укугуна ээ болбогондорду да кошкон, бардык жагынан тийилген жактарга компенсация берилишин талап кылат. Бул Дүйнөлүк Банктын 5-Социалдык-экологиялык стандартына (СЭС 5) "Жерди пайдалануу, жерди мажбурлоо менен тартып алуу жана көчүрүү" ылайык келет.	Бардык жагынан тийилген жактарга, анын ичинде расмий жер укугу жок кишилерге да компенсация берилиши керек. Бул талап АБИИнин 2-Экологиялык жана социалдык стандарты (ЭСС 2) менен жөнгө салынат. Мисалы, айыл жерлериндеги суу менен камсыздоо системаларын куруу долбоорунда, жерге расмий укугу жок, бирок аны чарба жүргүзүү үчүн пайдалануучу адамдар компенсация же альтернативалуу жер алышы мүмкүн.
2. Жагынан тийилген жактар менен консультациялар	Мыйзамда жагынан тийилген тараптар менен милдеттүү консультациялар же маалымат берүү чөздөлгөн эмес. Мыйзам консультациялардын так процедураларын камтыбайт, бул бардык мүдөөлүү тараптардын мүдөөлөрүн эске алууну кыйындатат.	Бардык жагынан тийилген адамдар (ЛПВП) компенсацияларды алуу, ар кандай компенсациялардын укуктары жана көчүп баруунун варианттары, анын ичинде жаңы отурукташкан жерлердин жайгашкан жери жөнүндө толук маалымдалышы жана консультацияланышы керек. Бул ЛПВП менен катышкан консультацияларды, маалыматтык-түшүндүрмө кампанияларды жана долбоордун мүнөзү жана масштабына жараша ЛПВП мониторингге катышуу мүмкүнчүлүгүн камтыйт. Көчүү жана кайра отурукташтыруу боюнча иш-	Жагынан тийилген жактар менен консультациялар жүргүзүлүшү керек, анын ичинде алардын катышуусу менен компенсациялардын жана көчүрүүнүн варианттары жөнүндө маанилүү талкууларды камтыйт. АБИИ долбоордун бардык этаптарында мүдөөлүү тараптар менен консультацияларды өткөрүүнү талап кылат (ЭСС 1). Мисалы, айылда суу алуу курулмасын куруу учурда, суунун жайгашкан жери жана сууга кирүү шарттарын талкуулоо үчүн тургундар менен жолугушуулар өткөрүлүшү мүмкүн.

		аракеттер планы (КБИП) ЛПВП менен консультациялардын негизинде иштелип чыгышы керек. Консультацияларда гендердик маселелер көтөрүлүп, аялдарга маалымат жана өз пикирлерин билдирүү үчүн жетиштүү мүмкүнчүлүк берилиши керек.	
3. Арыздарды кароо механизмдери	Мыйзамда арыздарды кароо жана аларга жооп берүү механизмдери жок.	Дүйнөлүк Банк бардык жагынан тийилген тараптар үчүн жеткиликтүү, натыйжалуу арыздарды кароо механизмдерин түзүүнү талап кылат. Бул 10-СЭС "Мүдөөлүү тараптардын катышуусу жана ачыктык" менен камсыз кылынат.	Долбоорлор көчүү же компенсация менен байланышкан маселелерди чечүү үчүн арыздарды кароо механизм (АКМ) камсыз кылышы керек. Бул механизм жеткиликтүү, шайкеш жана калктын бардык категорияларынын арыздарын эске алууну камтуу керек. Талаптар ЭСС 2де сүрөттөлгөн. Мисалы, айыл тургундары компенсация же сууга кирүү маселелери боюнда арыздарын атайын түзүлгөн комитетке жөнөтө алышы мүмкүн.
4. Жер үчүн компенсация	Жер үчүн компенсация жер участогунун сатып алуу баасы боюнча жүргүзүлөт, ага жер участогунан укуктун базардык наркы, андагы имараттар менен курулмалардын наркы, ошондой эле жер участогунан укугунун токтотулушу менен байланышкан менчик ээсине же жер пайдалануучусуна чыккан зыяндар, анын ичинде	Тартылып алынган участоктун ордуна жер берүү артыкчылыкка ээ, ал эми сунуш кылынган участок ЛПВП үчүн кабыл алынуучу жана алынган участоктун аянтына жана жемиштүүлүгүнө дал келе турган болушу керек. Жетишээрлик жер табуу мүмкүн болбогондо, накталай акчага компенсация же башка участоку алмаштыруу баасына кошумча төлөм менен берилет. Алмаштыруу баасы жер	Жерди алмаштыруу баасындагы акчалай компенсацияга караганда, барабар баалуу жер берүү артыкчылыкка ээ. Акчалай компенсация учурда ал жер участогунун алмаштыруу баасын камтуу керек. Талап ошондой эле инфраструктураны калыбына келтирүү чыгымдарын жана административдик чыгымдарды камтыйт (ЭСС 2). Мисалы, эгерде суу

	үчүнчү жактарга болгон милдеттенмелердин мөөнөтүнөн мурда токтотулушу менен байланышкан зыяндар кирет.	участоктору үчүн таасирге дуушар болгон жерге жакын жайгашкан, окшош өндүрүмдүүлүк же пайдалануу потенциалына ээ жердин базардык наркына, плюс долбоор таасирине дуушар болгон жер участогунун абалына чейинки жерди даярдоонун наркына, плюс жер ээлик кылуу жана жерди пайдалануу укуктарын каттоо жана кайра каттоо боюнча бажы өлчөмдөрүнө барабар.	мунарасын куруу үчүн жер керек болсо, жер участогунун ээсине окшош участок же документтерди расмийlestirүү чыгымдарын камтыган акчалай компенсация сунуш кылынышы мүмкүн.
5. Башка активдер үчүн компенсация	Компенсация активдердин (курулмалар, түшүм ж.б.) базардык баасы боюнча жүргүзүлөт.	Үй-жайлар менен курулмалардын алмаштыруу баасы - бул таасирге дуушар болгон же жагынан зыян көргөн имаратты алмаштыра турган, жайгашкан жери жана сапаты боюнча ага барабар же андан мыкты болгон жаңы курулманы куруу үчүн керек болгон материалдардын базардык баасы, плюс курулуш материалдарын курулуш аймагына жеткирүү чыгымдары, плюс подрядчиктердин жумуштун баасы, плюс менчик укугун каттоо жана кайра каттоо боюнча бажы өлчөмдөрү. Ошондой эле, объекттердин эскирүүсү жана колдонууга жарактуу материалдардын наркы эске алынбайт, долбоорду ишке ашыруудан алынган пайда сыяктуу эле.	Алмаштыруу баасы эскирүүнү эске албастан эсептелет жана материалдардын базардык баасын жана жеткирүү чыгымдарын камтыйт. Алмаштыруу жоготулган активдерди толук компенсациялоо керек (ЭСС 2). Мисалы, эгерде курулуш убагында дарактар же түшүм зыян көрсө, ээси бул активдер үчүн толук компенсация алышы керек.
6. Көчүү чыгымдары	Мыйзамда көчүп барүүдөгү транспорт чыгымдарын кароо чөздөлгөн эмес.	Дүйнөлүк Банк көчүп барүү жана ага байланышкан чыгымдарды кароону камтыйт, бул СЭС5те көрсөтүлгөн.	Алмаштырууга транспорттоо, көчүп барүү жана курулуш материалдарын жеткирүү чыгымдары кирет. Бул

			чыгымдар ЭСС 2де көрсөтүлгөндөй, компенсациянын жалпы баасына киргизилет. Мисалы, суу бөлүштүрүү станциясынын курулуш аймагынан үй-бүлөнү көчүрүү учурда, көчүү чыгымдары компенсацияга киргизилиши мүмкүн.
7. Жерлерди бөлүп берүүдөн сактануу	Жогорку түшүмдүү жерлерди бөлүп берүүдөн сактануу долбоорлоо этабында гана чөздөлгөн.	Дүйнөлүк Банк курчап турган чөйрөгө жана жергиликтүү коомго тийгизген таасирин минимумга чыгарууну талап кылат. СЭС5 ошондой эле керексиз көчүүнү же айыл чарба үчүн маанилүү жерлердин жоготуусун алыс сактоо үчүн альтернативалуу чечимдерди издештирет.	Жерлерди тартып алуу минимумга чыгарылышы керек жана альтернативалуу варианттар кылдат изилдениши керек. АБИИ ар кандай социалдык жана экологиялык натыйжаларды минимумга чыгаруунун маанисин баса белгилейт (ЭСС 1). Мисалы, суу өткөргүчтөрдү тартуу үчүн долбоор барган жолдорду же минималдуу таасирленген аймактарды пайдаланууну камсыз кылышы мүмкүн.
8. Киреше жоготуу үчүн компенсация	Кирешелерди жөнөкөй каражаттарды жоготуу үчүн компенсация жок.	Дүйнөлүк Банк кирешелердин жоготуусун, анын ичинде жөнөкөй каражаттарды калыбына келтирүүнү камтыган, компенсациялоону талап кылат.	Убактылуу жана кайра калыбына келбөөчү киреше жоготуулары үчүн компенсация милдеттүү. Бул жөнөкөй каражаттарды калыбына келтирүү программаларын жана кесиптик билим берүүнү камтышы мүмкүн, ЭСС 2де сүрөттөлгөндөй. Мисалы, эгерде дүкөн ээлери айылдагы жолдордун убактылуу жабылышынан улам кирешеден ажыраса, долбоор компенсация төлөөнү камтышы керек.
9. Сызгыч топторго колдоо	Сызгыч топторго өзгөчө колдоо чаралары чөздөлгөн эмес.	Сызгыч категорияларга төмөнкүдөй жардам берилет:	Сызгыч категорияларга кошумча жардам берилет, анын ичинде

		1. Жоготулган активдер үчүн компенсацияга кошумчалап, бир жылдын ичинде кошумча социалдык пособие төлөнөт. 2. Көчүп барүүдө жана зарыл болгон учурда материалдарды ташууда колдоо көрсөтүлөт. 3. Кирешелерди калыбына келтирүүгө өзгөчө көңүл бурулат.	пособиелер, көчүп барүүдө жана кирешелерди калыбына келтирүүдө жардам. Карттарга, жерсиздерге, аялдарга, балдарга жана майып адамдарга өзгөчө көңүл бурулат (ЭСС 1). Мисалы, көп балдуу үй-бүлөлөргө ыңгайлуураак жерге көчүп барүү үчүн кошумча жардам берилиши мүмкүн.
10. Маалыматты ачыктоо	Көчүрүү жана компенсациялар жөнүндө маалыматты ачыктоо жөнүндө жоболор жок.	10-СЭСке ылайык, Көчүү боюнча Иш-аракеттер планынын (КСН) жана Көчүү жана кайра отурукташтыруу боюнча иш-аракеттер планынын (КБИП) Дүйнөлүк Банктын вебсайтында, инфошоп режиминде, ошондой эле тийешелүү аткаруу агенттигинин вебсайтында жарыялоо, ошондой эле бул документтердин көчүрмөлөрүн жергиликтүү өзалдынча башкаруу органдарына жана долбоордун таасирине түз түрдө дуушар болгон үй чарбаларына тапшыруу милдеттүү талап.	Көчүрүү боюнча иш-аракеттер планы жана рамкалуу документтер жарыяланышы жана бардык мүдөөлүү тараптар үчүн жеткиликтүү болушу керек. Бул долбоордун вебсайтында жарыялоону, жергиликтүү бийлик органдарын жана коомчулукту кабарлоону камтыйт (ЭСС 1). АБИИ кээде бардык жагынан тийилген тараптардын максималдуу түшүнүшүн камсыз кылуу үчүн документтерди бир нече тилде жарыялоону талап кылат. Мисалы, айылда суу өткөргүчтү куруу долбоору жөнүндөгү маалымат кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланышы мүмкүн.

6. КӨЧҮРҮҮ ИШ-АРАКЕТТЕРИН ТҮЗҮҮ (КБИП), БЕКИТҮҮ ЖАНА ЖАРЫЯЛОО ПРОЦЕССИ

КБИПни даярдоо процессинин биринчи кадамы – бул коомдук скрининг жүргүзүү. Ал СЭС 5тин (Коомдук-экологиялык стандарттар) талабына ылайык милдеттүү процедура болуп саналат. ДИАБ (Облустук реализациялоо проекти) ар бир сунушталган иш-чара үчүн коомдук текшерүү жүргүзөт. Коомдук скрининг жерди пайдаланууга убактылуу же туруктуу чектөөлөрдү, жерди бөлүп алууну жана милдеттүү көчүп-конушту камтыган коомдук төнөрүлүштөрдү жана таасирлерди аныктоо үчүн зарыл. Скрининг 1-жана 2-Appendixтерде (Кошумчалар) кененирээк баяндалган КБИПнин белгиленген процедурасына ылайык жүргүзүлүп, иш-чаранын негизги техникалык чечимдери кабыл алынгандан же долбоорлор такталып иштелгенден кийин, күтүлгөн коомдук таасирлер боюнча скрининг жөнүндө отчет түрүндө документирленет. Скрининг ошондой эле жумушчу күчтөр, калктын ден-соолугу жана коопсуздугу сыяктуу башка коомдук төнөрүлүштөрдү ачып бере алат. Коомдук скрининг ДИАБ тарабынан жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдарынын өкүлдөрү менен биргеликте жүргүзүлөт. Скрининг Долбоордо ишке ашырылуучу сунушталган иш-чаралар менен байланышкан таасирлердин түрлөрүн жана мүнөзүн аныктоо, ошол таасирлерди жооптуу чаралар менен жумшартуу үчүн колдонулат. Бул баалоо ошондой эле Долбоордо ишке ашыруудан мурун КБИПни даярдоодо көчүп-конушту алдын алуу же аны минималдаштыруу негизги критерий экенин көрсөтөт.

Милдеттүү көчүп-конуштун натыйжаларын азайтуу үчүн бардык аракеттер көрүлгөнү так белгиленбейинче, долбоорлоо иши аякташпайт. Эгерде скрининг денекей көчүп-конуштун, жерди бөлүп алуунун, мүлккө тийгизген таасирдин же экономикалык ресурстарга тийгизген терс таасирдин зарылдыгын / качууга болбостугун көрсөтсө, денекей жылыш болбосун да, кийинки кадам – бул көчүп-конуштун көлөмүн аныктоо үчүн коомдук-экономикалык изилдөө, каттоо (перепись) жана жер ресурстарынын жана мүлктөрдүн инвентаризациясын жүргүзүү жана баалоо болот. Андан кийин төмөндө баяндалган кадамдарга ылайык Долбоор үчүн КБИП иштелип чыгат.

6.1. Каттоо (перепись), коомдук-экономикалык изилдөөлөр, зыяндардын инвентаризациясы жана баалоо.

Каттоо жана коомдук-экономикалык изилдөө Долбоор үчүн сатылып алына турган жерлерде жашаган тургундар жөнүндө маалыматтарды (жерди пайдалануу укугунун статусу (биринчилик же экинчилик жер пайдалануучу), долбоорлоо иштери үчүн керектүү жердин көлөмү ж.б.) каттоо үчүн структураланган анкета колдонулуп жүргүзүлүшү керек. Бул: (i) жеке мүлккө боло турган таасирдин көлөмүн баалоо; жана (ii) денекей жана/же экономикалык жылыштын даражасын, ошондой эле турмуш-тиричилик деңгээлин, мүлктөрдүн инвентаризациясын, киреше булактарын, карыз деңгээлин, үй-бүлө мүчөлөрүнүн мүнөздөмөлөрүн, ден-соолук жана санитариялык абалды, долбоордон күтүлгөн пайдаларды жана таасирлерди, ошондой эле көчүп-конушка муктаж адамдардын арзандатуу суроо-талаптарын баалоо үчүн зарыл. Бул маалымат терс таасирлерди жумшартуу үчүн көчүп-конуш иш-аракеттеринин планын даярдоого жардам берет.

Негизги коомдук-экономикалык маалыматтарды чогултуу, таасирленген адамдардын мүнөздөмөлөрүн аныктоо жана мониторинг жана баалоо параметрлерин белгилөө үчүн таасирленген адамдардын негизги коомдук-экономикалык маалыматтары чогулат. Негизги коомдук-экономикалык көрсөткүчтөр долбоор тарабынан таасирленген адамдардын коомдук-экономикалык статусун көзөмөлдөө үчүн негизги көрсөткүч катары колдонулат.

Изделүү бардык таасирленген жана зыянга учураган адамдарды (ЛПВП) камтыйт жана көчүп-конушта гендердик маселелерди чечүү үчүн жынысы боюнча бөлүнгөн маалыматтарды чогултат. ЛПВП каттоосу жана жер фондунун инвентаризациясы, ЛПВП жер активдеринин инвентаризациясы 3-жана 4-Appendixтерде (Кошумчалар) келтирилген.

Коомдук-экономикалык изилдөөнүн алкагында ар кандай таасирленген топтор менен, ошондой эле башка тиешелүү тараптар менен кеңири консультациялар жүргүзүлүп, алардын көз караштары жана артыкчылыктары аныкталат. Бул консультациялардын натыйжасына ылайык, зарыл болсо, долбоорлоо жана жумшартуу чаралары өзгөртүлөт. Консультациялар аялдар үчүн да өткөрүлүп, алардын маселелери жана реакциялары, айрыкча жер ээлик кылуу, кесипке тийгизген таасири, компенсация төлөө жана көчүп-конушту пландоо сыяктуу маселелер тиешелүү жумшартуу чаралары менен чечилет.

Бекитилген деталдуу техникалык долбоордун негизинде Деталдуу Маалыматтарды Издөө (ДМИ/КТД) зыяндардын инвентаризациясынын (ЗИ/ЖИЖ) натыйжаларын, таасирлердин оордук даражасын жана ЛПВП тизмесин акыркы божомолдоо жана/же текшерүүнү камтыйт. Көчүп-конуштун акыркы наркы КТД жана баалоо/зыяндардын инвентаризациясы аяктагандан кийин гана аныкталышы мүмкүн.

КТДтун натыйжалары төмөндүүлөрдү камтыйт: (а) таасирленген жер участкарунун саны, менчик укугу жана түрү; (б) таасирленген айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түрү жана аянты; (в) таасирленүүчү курулуштардын саны, менчик түрү; (г) колдонулган курулуш материалдарынын түрү; жана (д) коммуналдык кызматтарга туташуу сыяктуу башка активдер.

Акыркы белгиленген дата белгиленет. Ушул датага карата ЛПВП жана алардын таасирленген активдери аныкталат, ал эми участкакко бул датадан кийин келген жаңы пайдалануучулар компенсацияга же көчүп-конушка жардам алууга талапкер боло алышпайт. Акыркы белгиленген датага чейин жашаган жеринин менчигин/пайдалануусун далилдей алган адамдар, каттоодо (перепись) катталгандыгына карабастан, жардам алууга укуктуу.

Баалоо процессинде жергиликтүү баалоо компаниясы ДИАБ менен биргеликте зыяндардын инвентаризациясын жана баалоосун, ошондой эле көчүп-конуштулардын (КК) коомдук-экономикалык маалыматтарын чогултуу үчүн иштейт. Бул төмөндүүлөрдү камтыйт: (а) үй-бүлө деңгээлиндеги жашы, билим деңгээли, жумушчу статусу, жынысы боюнча бөлүнгөн маалыматтар; (б) үй-бүлөнүн кирешеси жана алардын булактары; (в) жер, айыл чарба өсүмдүктөрү, дарактар сыяктуу активдердин инвентаризациясы; (г) мектеп, оорукана, мечит ж.б. сыяктуу коомдук кызматтарга жетүү; (д) үй-бүлөнүн жараксыз абалы. Өзгөчө көңүл бузуучу үй-бүлөлөрдү аныктоого көңүл бурулат. Баалоонун натыйжалары КК үчүн компенсация жана кесип-бакытты калыбына келтирүү чараларынын негизи болот.

КБИП төмөндүгүнө негизделет: (i) Долбоордун инженердик изилдөөлөрү жана долбоорлору; (ii) зыяндардын инвентаризациясынын (ЖИЖ) натыйжалары жана мүлктүн, активдердин баасы; (iii) ЛПВП коомдук-экономикалык изилдөөлөрү; (iv) жергиликтүү бийлик өкүлдөрү менен маектер жана ЛПВП менен коомдук консультациялар.

6.2. КӨЧҮРҮҮ ИШ-АРАКЕТТЕРИН ТҮЗҮҮ (КБИП)

КБИП коомдук-экономикалык изилдөө, ЛПВП каттоосу, зыяндардын инвентаризациясы жана баалоосу, деталдуу маалыматтарды издөө жана коомдук консультациялар жүргүзүлгөндөн кийин даярдалат. КБИП долбоорго тиешелүү тараптар менен консультация

жүргүзүп түзүлөт. Айрыкча, компенсацияга укук жана экономикалык ишмердүүлүккө жана кесип-бакытка тоскоолдуктар, баалоо ыкмалары, көчүп-конушка жардам, ЛПВП үчүн стимулдар, арыздарды кароо механизмдери, ошондой эле ишке ашыруу мөөнөттөрү жөнүндө консультациялар жүргүзүлөт. КБИПнин акыркы версиясы ЛПВПтин комментарийлерин жана сунуштарын камтыйт. СЭС5те көрсөтүлгөн КБИПнин негизги элементтери төмөндө тизмеленген. КБИПнин мазмуну 6-Appendixте (Кошумча) да берилген. Эгерде иш-чаранын натыйжасында таасирленүүчү адамдардын саны 200дөн аз боло тургандыгы күтүлсө, анда кыскартылган КБИП даярдалышы мүмкүн. Эгерде таасирленүүчү адамдардын саны 200дөн ашса, толук КБИП иштелип чыгат. Бирок, суу менен камсыздоо жана канализация системасынын курулуш/калыбына келтирүү иштери бар объектилерде жүргүзүлө тургандыгына жана эч кандай аракеттер 200 же андан көп адамдын денекей же экономикалык жылышына алып келбей тургандыгына байланыштуу, кыскартылган КБИП даярдоо күтүлүүдө. Кыскартылган КБИП төмөндөгүдөй стандарттуу бөлүмдөрдү камтыйт:

- Долбоордун таасиринин баяндалышы жана таасирленген активдердин баасы;
- Таасирленген адамдардын баяндалышы жана алардын негизги коомдук-экономикалык жана демографиялык мүнөздөмөлөрү;
- Институционалдык түзүлүш жана ишке ашыруу процедуралары;
- Таасирленген адамдарга көрсөтүлө турган компенсация жана жардам;
- Консультациялардын натыйжалары;
- Көзөмөлдөө жана баалоо процедуралары;
- Мөөнөттөр жана бюджет.

6.3. КБИПНИ АЧЫККА ЧЫГАРУУ ЖАНА БЕКИТҮҮ

Толук/кыскартылган КБИП даярдалгандан кийин төмөндөгү кадамдар аткарылышы керек:

- КБИПнин долбоору ЛПВП менен талкуулоого жатат, алар талкуулоодон бир жума мурун КБИПнин көчүрмөсүн алышат. Коомдук консультацияга ЛПВП, ЖӨАБО/СМКБМИ/ИСКАКБөкүлдөрү жана ДИАБтин өкүлдөрү катышуусу керек.
- Талкуулоодон кийин, комментарийлер жана сунуштар КБИПге чагылдырылышы керек.
- КБИП комментарийлерди жана сунуштарды кошуу жана ишке ашыруу үчүн комментарийлер матрицасы менен консультация процессинин бөлүмүн камтышы керек.
- ДИАБтин коомдук өнүктүрүү адиси КБИПни бекитүү үчүн тапшырат (Ишке ашыруучу агентство КБИПни бекитүүгө жооптуу уруксат берилген адамды дайындайт).
- КБИПнин жарыяланган версиясы боюнча алынган комментарийлер кошулуп, бекитилгенден кийин (Ишке ашыруучу агентство КБИПни бекитүүгө жооптуу уруксат берилген адамды дайындайт), КБИП СЭС5ке жана башка тиешелүү принциптерге/процедураларга ылайык экендигин текшерүү үчүн расмий түрдө Дүйнөлүк Банкка жиберилиши керек.
- Дүйнөлүк Банк иш-чаралардын КБИПсин бекиткенден кийин, ал Дүйнөлүк Банктын веб-сайтында жарыяланып, КБИПнин акыркы версиясы долбоордун веб-сайтына коюлат жана башка тиешелүү тараптарга таратылат. ЛПВП жөнүндө жеке маалыматтар коомдук жеткиликтүү болбошу керек.

Дүйнөлүк Банктын алдын ала макулдугу алсыз, компенсацияга укук матрицасына, ылайыктуулук критерийлерине, компенсация ставкаларына же жардам көрсөтүүгө эч кандай өзгөртүүлөр киргизилбейт.

7. ДОЛБООР ТААСИРИНЕН ЗЫЯЛАНГАН АДАМДАРДЫН АР ТҮРДҮҮ КАТЕГОРИЯЛАРЫ ҮЧҮН КАБУЛДАШЫБЫЗДЫК ШАРТТАРЫ ЖАНА ТАРТИПТЕР

Бул бөлүмдө кимдин көчүп-конуу укугу бар экендигин жана компенсация алууга жарамдуу экендигин аныктоо, ошондой эле укугу жок кишилердин талаптарынын алдын алуу үчүн зарыл болгон кабылдаштык шарттары көрсөтүлгөн.

7.1. ПРИНЦИПТЕР

Жер участкакторун бөлүү көчүп-конууга жана туракжайды жоготууга; жана/же активдерди же активдерге кирүү мүмкүнчүлүгүнүн жоготулушуна же киреше булактарынын же тиричилик демилгелеринин жоготулушуна алып келиши мүмкүн, ДККБ башка жерге көчүп кетсе да. Ошондуктан, зыянга учурган адамдар менен, жергиликтүү бийликтер менен жана коомдордун жетекчилери менен жүргүзүлгөн мазмундуу кеңешмелер көчүп-конуу убагында компенсация жана башка жардам алууга укуктуулардын критерийлерин аныктоого мүмкүнчүлүк берет.

ДБС5 боюнча Укуктуулуктун Классификациясы

Зыянга учурган адамдар төмөнкүдөй классификацияланышы мүмкүн:

- а) жерге же мүлүккө расмий укугу бар адамдар;
- б) жерге же активдерге расмий укуктары жок, бирок улуттук мыйзамдарга ылайык таанылган же таанылуусу мүмкүн жер же активдер боюнча талаптары бар адамдар; же
- в) алар ээлеп жаткан же пайдаланып жаткан жерге же активдерге таанылган укуктары же талаптары жок адамдар.

Жогорудагы (а) жана (б) пункттарында көрсөтүлгөн адамдарга жоготкон жери үчүн компенсация жана ушул ДККБда каралган башка жардамдар берилиши керек. Жогорудагы (в) пунктындагы адамдарга, алар ээлеп жаткан жер үчүн компенсациянын ордуна, көчүп-конууга жардам жана ДККБда белгиленген максаттарга жетүү үчүн зарыл болгон башка жардамдар берилет, эгерде алар долбоордун жетекчилери тарабынан потенциалдуу ДККБ менен, жергиликтүү коомдордун жетекчилери менен жана тиешелүү жергиликтүү бийликтер менен тыгыз кеңешүү натыйжасында белгиленген акыркы мөөнөткө чейин долбоор аймагын ээлеп турган болсо.

Акыркы мөөнөттөн кийин аймакка келген басып алуучулар компенсацияга же көчүп-конуу боюнча башка кандайдыр бир жардамга укуктуу эмес. Жогорудагы (а), (б) же (в) пункттарына кирген бардык адамдарга жерден башка активдерди жоготкону үчүн компенсация берилиши керек. Бул мамиледе, долбоордун таасиринен зыян тарткан бардык адамдар, алардын статусуна же алардын расмий менчиктик укугу/укуктуу титулу бар-жогун карабастан, сквоттер болсо (ээси жок же мамлекеттик жерди ээлегендер) же башка кандайдыр бир жол менен мыйзамсыз түрдө жерди басып алган болсо да, компенсациянын акыркы мөөнөтүнө чейин жерди ээлеп же пайдаланып турган болсо, алар кандайдыр бир жардам алууга укуктуу экендиги айдан. Дүйнөлүк Банктин ДБС5 боюнча жардам алуу укугу, долбоордун таасиринен зыян тарткан адамдарга да таралат, ал тургай Кыргыз Республикасынын мыйзамдык жоболору жалпы колдонулуучу бардык жолдорго чектеш жеке менчиктик жерлердин акысыз компенсациялоо менен убактылуу же туруктуу бөлүнүп алынышын камсыз кылат деп эсептелсе да.

7.2. КАБУЛДАШЫБЫЗДЫК ШАРТТАРЫ ЖАНА УКУКТОРДУ БЕКИТҮҮ

ДККБ бардык түрдөгү зыяндардын (жер, түшүм/дарактар, курулуштар, бизнес/жумуш жана жумуш күндөрү/эмгек акы) компенсациялоо укугун жана шарттарын камсыз кылат. Бардык ДККБ, анын ичинде расмий менчиктик укугу/укуктук титулу жок адамдар же расмий эмес жашоочулар да, жоготкон активдери үчүн (түшүм, курулуштар, дарактар жана/же соода зыяндары) компенсация алышат жана (i) компенсацияны (толук калыбына келтирүү наркына жеткирүү үчүн зарыл өлчөмдө), жана/же (ii) жерди, имараттарды, көчөттөрдү алмаштырууну, көчүп-конууга жардамдарды (мисалы, көчүп-конуу жардамы, курулуштарды калыбына келтирүүгө жардам, жумуш күндөрү/киреше жоготуу үчүн компенсация) алышат.

Кабылдаштык шарттары ДККБнын төмөнкү үч топтон бирине киришине негизделген:

- зыяндарды инвентаризациялоо (ЗИ)/индикаторлорду детальдуу мониторингдөө (ИДМ) же каттоо башталган убакытта жерге укуктуу титулу/менчиктик укугу же расмий укуктары барлар;
- ошол убакытта жерге расмий укуктары жок, бирок мындай жер же активдер боюнча талаптары барлар - бул талаптар өлкөнүн мыйзамдарына ылайык таанылса же ДККБда көрсөтүлгөн процесс боюнча таанылуусу шарттуу;
- алар ээлеп жаткан жерге таанылган укуктары же талаптары жок адамдар (башкача айтканда, менчиктик укугу/укуктук титулу жок пайдалануучулар же расмий эмес жашоочулар).

Долбоор астында компенсация алууга укуктуу ДККБга кирет:

- имараттары долбоор тарабынан убактылуу же туруктуу түрдө жарым-жартылай же толук зыянга учураган адамдар;
- туракжай же соода мейкиндиктери жана/же айыл чарба жерин (же башка өндүрүмдүү жерлер) долбоор тарабынан жарым-жартылай же толук (туруктуу же убактылуу) зыянга учураган адамдар;
- долбоорго байланыштуу жердин жоготулушунан улам бизнеси жарым-жартылай же толук (убактылуу же туруктуу) зыянга учураган адамдар;
- долбоорго байланыштуу жердин жоготулушунан улам жумушу же жумушчулугу, же пайларын бөлүшүү келишими убактылуу же туруктуу түрдө таасирленген адамдар;
- долбоорго байланыштуу жердин жоготулушунан улам түшүмдөрү (бир жылдык жана көп жылдык) жана/же дарактары жарым-жартылай же толук зыянга учураган адамдар;
- долбоорго байланыштуу жердин жоготулушунан улам коомдук ресурстарга кирүү мүмкүнчүлүгү же менчиктин укугу жарым-жартылай же толук таасирленген адамдар.

Жер бөлүп алуу учурунда, укуктуу титулу/менчиктик укугу бар же легализациялоого укуктуу ДККБ, долбоор тарабынан сатып алынган жер үчүн толук калыбына келтирүү наркы боюнча компенсация алышат. Бул акчалай төлөм же ДККБны канааттандыруу үчүн алынган жердин артыкчылыктарынан кем эмес, жерди алмаштыруу (бирдей көлөмдө жана/же бирдей өндүрүмдүү баалуулукта) болушу мүмкүн. Менчиктик укугу/укуктук титулу жок ДККБ жер үчүн компенсация алууга укуктуу эмес, бирок жерге бекитилген активдер үчүн компенсация алышат жана жер үчүн компенсациянын ордуна зарыл болгон башка жардамдарды алышат. ДККБнын компенсациялоо укуктары жөнүндө маалыматты толтуруу үчүн 5-Appendix формасы бар.

Камкорлуктары бар жалгыз аялдар жетектеген үй чарбалары жана башка жараксыз үй чарбалары долбоордун таасирин толук жумшартуу үчүн кошумча жардам алууга укуктуу

болот. Төмөндөгү таблица мүмкүн болгон зыяндарга негизделген, долбоордук төлөмдөргө укуктуулуктун матрицасын көрсөтөт.

Компенсациялоо укугу ар бир долбоор үчүн белгиленет турган акыркы мөөнөт менен чектелет, жана акыркы мөөнөттөн кийин зыянга учураган аймактарга келе турган ДККБ компенсацияга укуктуу болбойт. Бирок, аларга долбоордун ишке ашырылышы башталардан мурун, бошотуу үчүн жетиштүү мөөнөттөн мурда эскертүү берилет жана зыянга учураган курулуштарды бузууга уруксат берилет. Алардын бузулган курулуштары тартып алынбайт, алар айып төлөбөйт же санкцияларга дуушар болбойт, ошондой эле күйгүзүүдөн кийин материалдарды колдонууга укуктуу болот. Калк менен/зыянга учураган адамдар менен болгон бардык талаш-тартыштар куруштуу диалог, анын ичинде орнотулган арыздарды кароу ыкмасын колдонуу менен чечилиши керек.

7.3. УКУКТОРДУ БЕКИТҮҮ МАТРИЦАСЫ: УКУКТУУ ДККБ, АКТИВДЕР ЖАНА КОМПЕНСАЦИЯ.

Төмөндөгү 2-таблицада укуктарды бекитүү матрицасы иштелип чыккан, ал зыяндардын түрлөрүн жана тиешелүү укуктардын мүнөзүн, көлөмүн жыйынтыктап, Улуттук Мыйзамдар менен ДБС5ка ылайык келет.

2-таблица. Компенсациялык төлөмдөрдүн матрицасы

Долбоордун таасиринин түрү	Активдердин категориясы	ДККБнын категориясы	Компенсациялоо боюнча жетекчилик
Иштерди жүргүзүү жана куруу үчүн жерди туруктуу бөлүп алуу	Жер	Жер ээлери	Жерди жер менен алмаштыруу, аймактын чегинде жана мүмкүн болгон жерде көлөмү, максаты жана өндүрүмдүүлүгүн эске алып, басымдуу вариант катары базардык наркына барабар
		Арендаторлор	. Жеткиликтүү жер жок болсо, толук калыбына келтирүү наркы боюнча акчалай компенсация төлөнөт, ошондой эле укуктарды рәсімдөө, кайра каттоо чыгымдары жана жер участогун долбоор зыян келтирген жер участогунун абалына жеткирүү үчүн чыгымдар төлөнөт. Эгерде участоктун калган бөлүгү кийинчерээк пайдаланууга жараксыз болуп калса – жер ээси менен макулдашуу негизинде жер участогунун толугу менен сатылып алынышы керек.
		Расмий эмес пайдалануучулар	Аренданын калган мөөнөтү үчүн компенсация төлөө же альтернативдүү участок табууга жардам. Мисалы, эгерде арендатор участокту убактылуу курулуштарды жайгаштыруу үчүн пайдаланган болсо, мүлктү

			көчүрүү чыгымдары компенсацияланат. Эгерде жер участогу тиричилик демилгесинин булагы болгон болсо, анда тиричилик демилгелери калыбына келтирилет.
			Жер үчүн компенсация каралбайт. Эгерде жер участогу тиричилик демилгеси катары пайдаланылган болсо, анда ар бир учурдун өзгөчө шарттарына жараша мындай демилгелер калыбына келтирилет.
Иштерди жүргүзүү үчүн жерди убактылуу бөлүп алуу	Жер	Жер ээлери	Жерди убактылуу пайдалануу үчүн компенсация. Жерди жалдоо төлөмү убактылуу таасир этинүүнүн болжолдуу узактыгына жараша азыркы мезгилдеги баалуулуктарды эске алып, жерди жана жердеги бардык активдерди баштапкы абалына келтирүү менен аныкталат. Башкача айтканда, жер ээсине долбоорду ишке ашыруу мезгилинде аны пайдалана албагандыгы менен байланышкан зыяндар калыбына келтирилет.
		Арендаторлор	Жерге тиешелүү эмес, зыян келтирилген же алынып салынган бардык активдерди

			калыбына келтирүү, алмаштыруу же компенсациялоо. Жер үчүн компенсация жок. Киреше жоготкон учурда, ырасталган жоголгон киреше көлөмүндө компенсация төлөнөт.
		Расмий эмес пайдалануучулар	Жерге тиешелүү эмес, зыян келтирилген же алынып салынган бардык активдерди калыбына келтирүү, алмаштыруу же компенсациялоо. Жер үчүн компенсация жок. Киреше жоготкон учурда, ырасталган жоголгон киреше көлөмүндө компенсация төлөнөт.
Имараттарды, курулуштарды туруктуу бөлүп алуу	Кандайдыр бир имарат, курулуш	Имараттардын, курулуштардын ээлери	Барабар баалуулуктагы имарат, курулуш менен алмаштыруу же анын толук калыбына келтирүү наркы боюнча акчалай компенсация жана күйгүзүүдөн кийин материалдарды пайдалануу укугу.
		Арендаторлор	Жаңы жалдоо келишими же жоголгон кирешелер үчүн компенсация.
Туракжай үйлөрү менен имараттарды/курулуштарды бөлүп алуу	Имараттар, курулуштар/жасалгалар	Ээлери	Барабар баалуулуктагы имарат, курулуш менен алмаштыруу же толук калыбына келтирүү наркы боюнча акчалай компенсация, ошондой эле пайдаланууга жарактуу материалдарды

			пайдалануу укугу, көчүп-конуу чыгымдарын кароо.
		Арендаторлор	Көчүп-конуу чыгымдарын кароо, анын ичинде мүлктү ташуу чыгымдары жана аренданын калган мөөнөтү үчүн компенсация.
Жерге, имараттарга, курулуштарга кирүүгө чектөө	Иштерди жүргүзүү менен байланыштуу жерге, имараттарга, курулуштарга кирүүгө чектөө	Жер/курулуштардын ээлери/ Арендаторлор	Жерди баштапкы абалына келтирүү. Альтернативдүү кирүү мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу.
Кирешени жоготуу	Киреше	Жеке жактар	Ырасталуучу документтердин негизинде, иш жоголгону үчүн 3 айлык ишки иш акысына барабар компенсация. Ырасталуучу документтер жок болгон учурда, же ДККБ белгиленген ставка боюнча салык төлөгөн учурларда, бир жолку 3 айлык улуттук эң төмөнкү эмгек акысы төлөнөт.
Бизнеске таасири:	Бизнестен убактылуу киреше жоготуу	Бизнес ээлери	Таасир этинүү мезгили үчүн бааланган, акыры киреше жоготуу үчүн акчалай компенсация, мурунку 3 айлык мезгилдин жазууларына же барабар ишмердүүлүккө (жазуулар жеткисиз болсо, сезондук бизнес үчүн компенсация мурунку жылдын киреше көрсөткүчтөрү же тиешелүү документтер бар болсо,

			барабар ишмердүүлүк негизинде аныкталат) негизделген.
	Бизнести туруктуу жоготуу	Бизнес ээлери	Тиешелүү документтерди тапшырган учурда, бизнести калыбына келтирүү үчүн зарыл мезгилде, бирок жылдык кирешеден ашпаган көлөмдө, киреше жоготуу үчүн акчалай компенсация. Кирешени ырастоо жок учурларда же ишсиздик боюнча жардам алуучу адамдар белгиленген ставка боюнча салык төлөгөн учурларда, алар бизнести калыбына келтирүү үчүн зарыл убакытка жараша, 1 жумадан 12 эң төмөнкү эмгек акысынын көлөмүндө компенсация алышат.
Түшүмгө таасири	Түшүм	Ээси (жерге заңдык укугу бар фермер)	Жер үчүн компенсациядан тышкары, ДККБга түшүм жыйноого уруксат берилет жана 1 жылдык айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмүн жоготкону үчүн эң жогорку базардык баа боюнча акчалай компенсация алышат. Көп жылдык өсүмдүктөрдү башка жерге отургузуу учурунда, уруктардын наркы жана отургузуу чыгымдарын камтыган, көп жылдык өсүмдүктөрдү кайрадан

			отургузуу менен байланышкан чыгымдар төлөнөт. Убактылуу жер пайдалануу учурунда, эгиу убагын жоготкондо, жоголгон түшүм үчүн компенсация мурунку түшүмдүн базардык баасынын негизинде төлөнөт.
		Жер пайдалануучу (расмий арендатор жана расмий эмес фермер)	Түшүм жыйноого уруксат берилет жана 1 жылдык айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмүн жоготкону үчүн эң жогорку базардык баа боюнча акчалай компенсация берилет. Көп жылдык өсүмдүктөрдү башка жерге отургузуу учурунда, уруктардын наркы жана отургузуу чыгымдарын камтыган, көп жылдык өсүмдүктөрдү кайрадан отургузуу менен байланышкан чыгымдар төлөнөт. Убактылуу жер пайдалануу учурунда, убакыт жоготкондо, жоголгон түшүм үчүн компенсация мурунку түшүмдүн базардык баасынын негизинде төлөнөт.
Дарактарга таасири	Жемиш дарагы	Ээси (дарактар отургузулган жердин укуктук статусуна карабастан)	Көчөттүн баасы жана түшүмдүн баасы, көчөт жетилгенге чейинки жылдардын санына көбөйтүлүп, акчалай компенсация төлөнөт.
	Жемиш эмес дарактар	Жыгач же жыгачтын баасына барабар акча каражаты.	Көчөттүн баасы жана түшүмдүн наркына акчалай компенсация, ал

			көчөт жетилүү үчүн канча жыл талап кылынганына көбөйтүлөт.
			Жыгачтын наркына барабар жыгач же накталай акча
Оор таасирлер жана тиричилик демилгелерин калыбына келтирүү	Физикалык көчүп-конуу же өндүрүштүк активдердин 10% жоготуу	Бардык оор зыянга учурган үй чарбалары, анын ичинде расмий эмес жашоочулар	Компенсациядан тышкары, 3 айлык улуттук эң төмөнкү эмгек акысын камтыган кошумча төлөм төлөнөт.
Көчүү / Жылышуу	Көчүп-конуу чыгымдары\Убактылуу туракжай чыгымдары	Бардык зыянга учурган үй чарбалары	Өтмө мезгилдеги көчүп-конуу жана жашоо чыгымдары үчүн компенсация.
Аялуу топторго тийгизген таасири	Зыян тийген кандайдыр бир жер же активдер	Жараксыз категориялар (мисалы, жараксыздар, томон кирешелүүлөр, карылар, аялдар-үй чарбасынын башчылары)	Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын жана ДБнын ДБС талаптарына ылайык, социалдык жардам боюнча төлөмдөргө негизделе аныкталат. 1. Жоголгон мүлк үчүн компенсациядан тышкары, жараксыздык боюнча жардам бир жылга кошумча социалдык төлөмдөр түрүндө белгиленет. 2. Күйгүзүүдөн кийин жарактуу материалдарды жыйноо жана ташууга жардам. 3. Жараксыз үй чарбаларынын тиричилик демилгелерин калыбына келтирүүгө атайын көңүл бурулат. Пакеттер ДККБда аныкталып сүрөттөлөт.
Коомдук мүлктөргө таасири	Коомдук активдер	Коом / Жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу / Өкмөт	Жоголгон ресурстар/активдерди коом менен макулдашуу негизинде калыбына келтирүү

			жана алардын функциясын калыбына келтирүү.
Курулуш убагында күтүлбөгөн таасирлер, анын ичинде жогоруда көрсөтүлбөгөн убактылуу таасирлер жана тиричилик демилгелерине тийген таасирлер.		Бардык ДККБ	Таасирлер жогорудагы жоболор жана ДБнын ДБС талаптарынын негизинде аныкталган учурда, тиешелүү компенсация бааланып төлөнүшү керек.

Долбоордун таасирине кабылган бардык адамдар салыктардан жана мүмкүн болуучу операциялык төлөмдөрдөн бошотулган, анткени бул чыгымдар жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан жабылат. Компенсациянын суммасына банктык төлөмдөр да кошулат. Компенсациялар пакети ошондой эле расмий укук актысын кайра тариздөө/каттоо боюнча чыгымдарды жана эгерде бар болсо, транспорттук чыгымдарды камтыйт.

7.4. ЖЕРДИ ӨКҮМӨТКӨ ЭЭКИСИЗ БЕРИҮҮ

Кээ бир учурларда долбоор үчүн берилген жердин бир бөлүгү же толугу менен ээксиз өкүмөткө берилиши мүмкүн, б.а. бүтүндөй бөлөлөк төлөнбөйт. Банктын алдын ала макулдугун алуу шартында, мындай мамиле төмөнкү шарттарда кабыл алынат:

- Өкүмөт берүүчү(лар) долбоор жана аларга берилген тандоо мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө туура маалымдалышы жана кеңешилиши керек;
- Өкүмөт берүүчүлөрдүн "жок" деп айтуу мүмкүн экенин билиши жана өз ыктыярлары менен жерди өкүмөткө бергендиктерин жазуу түрүндө тастыкташы керек;
- Ээксиз берилүүчү жердин аянты чоң эмес болушу керек жана өкүмөткө берүү иши жер ээсинин учурку турмуш деңгээлин төмөндөтпөшү керек;
- Чарбачылык үй-бүлөнүн жер которушуусу болбошу керек;
- Өкүмөт берүүчүнүн долбоордон түздөн-түз пайда алуусу күтүлүшү керек;
- Жамааттык же коллективдүү жерлердин учурунда, ал жерлерди пайдалануучу же ээлеген адамдардын макулдугу менен гана өкүмөткө берүү иши жүргүзүлүшү керек.

Ээксиз салым – бул маалымдуу ыктыяр менен макулдук берүү иши. Жергиликтүү бийлик өкүлдөрү ээксиз салымдардын жер которуу чыгымдарын камтыган башка мүмкүнчүлүктөр жөнүндө катышуучу адамдарга алдын ала жана толук маалымдалгандан кийин гана жүргүзүлүшүн жана бул салымдардын кандайдыр бир мажбурлоо же басымсыз алынышына көз салышы керек. Мындан сырткары, ээксиз өкүмөткө берүү иши катышуучу адамдар тийгизген таасиринин натыйжасында пайда болгон инвестициялардан түздөн-түз пайда алуучулар болгон учурларда гана уруксат берилет.

Ээксиз салымдарды камтыган сунуштар, жеке жер ээлеринин же пайдалануучуларынын кирешесине же турмуш деңгээлине олуттуу терс таасир тийгизүү мүмкүнчүлүгү болсо, бекитүүгө сунушталбайт (ээксиз берилүүчү жердин аянты бул адамдын жер менен камтылган бардык мүлкүнүн 5% өлчөмүнөн ашпоосу керек). Долбоордо ээксиз салымдар төмөнкү тартипте жүргүзүлөт:

- Ээксиз салымдар – бул маалымдуу ыктыяр менен макулдук берүү иши, мында катышуучу адамдар жерди же башка мүлктү өкүмөткө берүүгө мажбурланбашы, басымга дуушар болбойт, алданып, айлана-шартка карабастан милдеттүү экени жөнүндө жаңылыштырылбашы керек;
- Жерди бөлүп берүү дене тарбиялык же экономикалык жактан жер которууга алып келбеши керек;
- Тийгизген таасири чоң эмес болушу керек. Жер же башка активдерди берген үй-бүлөлөр долбоордун түздөн-түз пайда алуучулары болушу керек; тийгизген таасири көрсөтүлгөн үй-бүлөгө таандык бардык өндүрүштүк активдердин 5% төмөн болушу керек;
- Курулуштар жерди жергиликтүү шартка жараша бөлүп берүүнү талап кылбашы керек;
- Бөлүнүп берилүүчү жерде бош жерди ээлегендер, мүлккө зомбулук кылуучулар же башка талаптар же чектөөлөр болбошу керек;
- Жерди муниципалитет белгилеши керек, ДИАБ же башка тармактык агенттиктер же долбоордун жетекчилери эмес. Бирок, долбоордун техникалык жетекчилери жердин долбоордун максатына ылайыктуу экендигине жана долбоордун ден-соолукка же курчап турган чөйрөгө кандайдыр бир кооптуу коркунуч жаратпаганына көз салышы керек;
- Ээксиз мүнөзү ДИАБ тарабынан жогорку деңгээлдеги кызмат адамдарынын колу менен ырасталышы керек. Бул боюнча иш-аракеттер ОРР тарабынан иштелип чыгып, бекитүү үчүн Банкка тапшырылышы керек;

- Жерди өкүмөткө берүүнүн ээксиз мүнөзү жөнүндөгү ырастоо ар бир жер берген жеке адамдан/үй-бүлөдөн алынышы керек. Ал кол коюлган макулдуктар түрүндө болушу керек;
- ДИАБ ошондой эл арасында жерди өкүмөткө берген үй-бүлөлөргө ыраазычылык сезимин билдирүү үчүн механизмдерди иштеп чыгуу боюнча аракеттерди көтөрөт. Алар макулдуктарда өз ордун табат;
- Башка бардык шарттар бирдей болгон учурда, аялдар жана кары-картаңдар жетектеген үй-бүлөлөрдөн жер өкүмөткө кабыл алынбайт;
- Катышуучу адамдар жерди же башка жеке мүлктү өкүмөткө бербей, ордуна толук бөлөлөк алууга укуктуу экендиктери жана өкүмөткө берүүгө макул эместиктерин билдирүү үчүн арыз берүү механизми бар экендиги жөнүндө толук маалымдалышы керек. Мындан сырткары, адамдар суроо же талаптары болгондо, жазма же оозеки түрдө, арыз берүү механизмдин колдонууга чакырылышы керек.

7.5. БЕКЕРЛЕНҮҮЧҮ МӨӨНӨТТӨРДҮ АНЫКТОО ӘДИСТЕРИ

Долбоордун долболоо иштери аяктагандан кийин, СЭО 5те каралган сыяктуу таасирлер ырасталган учурда, Аркылуу көчүү-көчөрүү долбоорунун (АКД) документинин жоболоруна ылайык, ар бир аймак үчүн жекече Көчүү-көчөрүүнү ишке ашыруу планы (КИП) түзүлөт.

КИПтин чегинде бардык ЛПВПлерди жана тиешелүү таасир деңгээлдерин аныктоо үчүн каттоо жүргүзүлөт. Каттоо иши аяктаган күн – көчүү-көчөрүү жана бөлөлөк төлөө укугунун бекерлениши. Демек, бул күндүн бардык мүмкүн болгон ЛПВПлерге, анын ичине долбоор таасир эткен аймактагы жергиликтүү жана улуттук массалык маалымат каражаттары аркылуу толук жеткирилиши маанилүү, бул адамдардын каттоодо катышууларын камсыз кылууга жетиштүү убакыт бериши үчүн. Көрсөтүлгөн күндөн кийин долбоор аймагына кирген ар кандай адам бөлөлөк же жардам алууга укуксуз болот. Бул маселе ДИАБ тарабынан жана ушул документте көрсөтүлгөн кеңешүү тартибине ылайык чечилет. Мүмкүн болгон ЛПВПлер жергиликтүү жана улуттук массалык маалымат каражаттары аркылуу расмий билдирүү жана жазуу түрүндө, ошондой эл коомчулугунун жетекчилери же өкүлдөрүнүн катышуусунда оозеки түрдө кабарланышат.

8. ТААСИРЛЕНҮҮЧҮ АКТИВДЕРДИ БААЛОО ӘДИСТЕРИ

Бул бөлүмдө таасирленүүчү активдердин наркын аныктоо боюнча сунуштар берилет.

8.1. БӨЛӨЛӨК ТӨЛӨМДӨРҮНҮН ТҮРЛӨРҮ

Укуктар матрицасына ылайык, жер пайдаланууга жана активдерге төмөнкүлөр үчүн акча же натура түрүндө бөлөлөк төлөнөт:

- Жер;
- Туракжайлар, имараттар жана жабдуулар;
- Түшүмдүү айыл чарба өсүмдүктөрү (товардык жана азык-түлүк) жана дарактар;
- Коммерциялык мекемелер (дүкөндөр, ресторандар, павильондор ж.б.).

Жогоруда көрсөтүлгөн Укуктар матрицасында көрсөтүлгөндөй, ошондой эле ыңгайсыздыктын ордун толтуруу, товарларды сактоо, кызмат көрсөтүүдөн ажырагандыгы үчүн компенсация жана башка жардамдар берилет. Бирок, КИПтерди деталдуу даярдоо убагында, бөлөлөктүн накта наркын белгилөө үчүн учурдагы базардык нарктар жана алмаштыруу наркы колдонулушу маанилүү. Акча суммалары АКД даярдалган мезгилден

тартып экономикалык өзгөрүүлөргө жана валютанын сатып алуу жөндөмүнө ылайык түзөтүлөт. ДИАБ КИПтерде сунуш кылынган бөлөлөк суммаларын баалап, алар базардык реалдуулуктарды чагылдырышына жана ВБнын СЭО 5 талаптарына ылайык келгенде Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык келшине көз салат.

8.2. АКТИВДЕРДИН КАТАЛОГУН ДАЯАРДОО

Жүргүзүлгөн сурамжылоо убагында, ар бир активге номер берилип, АКДнын принциптери жана жоболоруна ылайык баалоо компаниясы тарабынан активдердин каталогосу жана баасы түзүлөт. Таасирленген активдердин толук тизмеси жана аларга берилген баалуулуктар, кошумча бөлөлөк чөлөмдөрү кошулуп, каттоо китебинге катталып, таасирленген адамга макулдашуу үчүн тапшырылат. Каттоо китеби кол коюлуп, көчүрмөсү таасирленген адамга ошол жерде тапшырылат. Документте таасирленген адам качан кабарланганы жана активдердин каталогосу долбоордун жетекчи кызматкери тарабынан текшерилген экинчи кол коюлган көчүрмө таасирленген адамга кайтарылганга чейин расмий статуска ээ болбой тургандыгы көрсөтүлөт. Ошол эле учурда, арыз берүү механизмдинде көрсөтүлгөндөй, таасирленген адамга арыз берүү тартибинин көчүрмөсү берилет.

8.3. БААЛОО АДИСИ

8.3.1. Жер үчүн бөлөлөк

Эгерде жакын аралыкта балама жер жок болсо, мисалы, социалдык-экономикалык турмуштун башка жагдайларын бузбоо үчүн, акчалай бөлөлөк толук алмаштыруу наркы боюнча төлөнөт. Ал ошол эле жергиликтүү чөлкөмдө тең өндүрүмдүү жер участкан сатып алуу үчүн белгилүү болгон базардык наркынын негизинде бааланышы керек. Мындан сырткары, бөлөлөккө жер сатып алууга байланышкан чыгымдар, б.а. салыктар, каттоо бааджылары кошулушу керек.

ЛПВПге таандык жердин бир гана бөлүгү сатылып алынып, калган жер экономикалык жактан пайдасыз болуп калган учурларда, төлөнүүчү бөлөлөк таасирленген жердин жалпы аянтынын негизинде эсептелиши керек (б.а. жердин накта жоготуусу плюс пайдаланууга жараксыз калган жер).

Жер убактылуу сатылып алынып, туруктуу түшүмгө зыян келген учурларда, зыяндар толук калыптанган базардык же мамлекеттик баада, кайсынысы жогору болсо, ошонун негизинде төлөнөт. Бөлөлөк жер ээсине эмес, фермерге төлөнөт (мисалы, жерди ижарага алган фермер же акысыз пайдалануучу). Ошондуктан, жерди ижаралоо шарттары өзгөрбөйт. Түшүм үчүн төлөмдөн тышкары, долбоор жер мурунку абалына кайтарылып, мурунку пайдаланылышы калыбына келтирилишине көз салынат.

8.3.2. Түшүм жана мөмө дарактары үчүн бөлөлөк баасын эсептөө
Айыл чарба өсүмдүктөрүнүн учурдагы баасы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн сунуш кылган баасы жана эң жогорку базардык баасынын негизинде, кайсынысы жогору болсо, ошонун негизинде аныкталат. Жерди ижаралоо учурунда, 2 түшүм мезгили же түшүмдүн түрүнө жараша жылдык баасы боюнча бөлөлөк төлөнөт. Жерди ээлик кылуу учурунда, жерди алмаштыруу же жер үчүн акчалай бөлөлөк төлөөдөн тышкары, жер ээси 2 түшүм мезгили же түшүмдүн түрүнө жараша жылдык баасы боюнча бөлөлөк алат. Колдонулуучу айыл чарба өсүмдүктөрү азыркы учурда же жакында жерде өстүрүлгөндөр болот. Мындан сырткары, ЛПВПге жерден ажыраганга чейин өз продукциясын жыйноосу сунуш кылынат.

Муну ишке ашыруу үчүн жана түшүмдүн баасына ылайыктуу базардык баа алуу үчүн, түшүмдү жыйноону туура пландаштырууга мүмкүн болуш үчүн алдын ала деталдуу кеңешүүлөр жүргүзүлүшү керек. Айыл чарба жерин даярдоо үчүн сарпталган эмгектин наркы коомчулуктагы ошол эле мезгилдеги орточо эмгек акынын өлчөмүндө төлөнөт. Жер үчүн бөлөлөк төлөөдө колдонулуучу баа, бөлөлөк төлөнгөн учурдагы баалуулуктарды чагылдыруу үчүн жаңыртылышы керек.

Мөмө дарактары аларды алмаштыруучу көчөттүн баасынын негизинде, ошондой эле дарактын толук өсүп-жетүүсүнө кеткен жылдардын санына жараша ал дарактан алынган жылдык мөмөнүн наркы кошулуп, мамлекеттик же эң жогорку базардык баасынын негизинде, кайсынысы жогору болсо, ошонун негизинде жер ээсине төлөнөт.

8.3.3. Имараттар үчүн бөлөлөк

Артыкчылыктуу вариант – бул балама имараттарды (тазалык бөлмөлөрү, кампалар, дубалдар ж.б.) жок дегенде бирдей сапатта, мүмкүн болгон жерде жакшыртылган сапатта камсыз кылуу. Экинчи вариант – толук алмаштыруу наркы боюнча акчалай бөлөлөк төлөө. Алмаштыруу наркы төмөнкүлөргө негизделет:

8.3.3.1. Имараттарды өлчөө жана колдонулуучу материалдардын деталдары;

8.3.3.2. Ар түрдүү жабдууларды алмаштыруунун орточо чыгымдары;

8.3.3.3. Ар түрдүү конструкцияларды (мисалы, түрмөктөр, кыштар, стропилалар, сабандар, волналуу темир барактар, эшиктер ж.б.) куруу үчүн колдонулуучу материалдардын саны жана түрлөрү жөнүндө маалыматтарды чогултууга негизделген имараттар;

8.3.3.4. Ар түрдүү жергиликтүү рыноктордон чогултулган бул буюмдардын баасы;

8.3.3.5. Бул буюмдарды сатылып алынган/алмаштырылган жерге же курулуш аянтчасына ташуу жана жеткирүү чыгымдары;

8.3.3.6. Жаңы имараттарды куруунун сметасы, анын ичинде эмгек чыгымдары;

8.3.3.7. Бөлөлөк (i) жеке адамдын же үй-бүлөнүн көчүп-көчөрүлүшүнөн улам ташталып калган же (ii) долбоордун иш-аракеттеринин натыйжасында түздөн-түз зыян көргөн имараттар үчүн төлөнөт.

8.3.4. Коомдук активдер үчүн бөлөлөк

Социалдык-экономикалык изилдөөдө аныкталган коомдук активдер үчүн бөлөлөк төлөнөт. Бардык учурларда алар натура түрүндө берилет, жана жаңы кызмат көрсөтүү объектилери курулат, ал жаңы жерде мурунтан эле объектилер бар болсо дагы.

8.3.5. Ыйык жерлер үчүн бөлөлөк

Бул саясат Всемирный банктын СЭО 8 "Маданий мурас" боюнча маданий мурас катары аныкталган жерлерди пайдаланууга уруксат бербейт. Ыйык согуштардын жана геноциддердин эстелик жерлерине музейлер, ибадатканалар, салттык борборлор, дөстүрлөрдү өткөрүү борборлору, күрмөндөр жана көрүстөндөр гана эмес, башка дагы жерлер/объектилер кирет. Ал Кыргыз Республикасынын мыйзамдары (анын ичинде кадыресе салттар), практикасы, салттары жана маданияты тарабынан ыйык деп табылган башка жерлерди/объектилерди камтыйт. Адамдар жана/же жамааттар ортосундагы мүмкүн болгон конфликттерден сактануу үчүн, бул долбоордо ыйык жерлерди долбоордун ар кандай иш-аракеттери үчүн пайдаланууга уруксат берилбейт. Тиешелүү пункттар ошондой эле курулуш иштеринин келишимдерине кошулат.

8.3.6. Бизнес жоготкону үчүн бөлөлөк

Ар кандай курулуштар жогоруда көрсөтүлгөндөй ылайыктуу жерге алмаштырылат. Мындан сырткары, өтүм мезгилиндеги (бизнесден ажырагандан кийин калыбына келтирилгенге чейинки убакыт аралыгы) жоголгон кирешелер жана өндүрүш үчүн бөлөлөк төлөнөт. Ал зыян тарткан тараптардын күнүмдүк же айлык кирешесинин негизинде бааланат.

9. АКП ЖАНА КИПТЕРДИ ИШКЕ АШЫРУУ ЧАРАЛАРЫ ЖАНА ТАРТИБИ

9.1. ИШКЕ АШЫРУУ ПРОЦЕССИНЕН ЖАЛПЫЗЫ

Жалпысынан, Долбоор боюнча чаралар ачыктык, камтылуу жана жарандарды иш-чаралардын жүгүртүм циклына тартуу принциптерине негизделет. Жарандардын катышуусу жарандардын өмүрүнө таасир этүүчү чечимдерди кабыл алууда маалымдуу пикирге ээ болуу укугун баалайт. Ал өкмөт менен эки тараптуу байланыш жана диалогго негизделип, өкмөт менен жарандар ортосунда бийликти бөлүшүү, маалымат алмашуу жана өз ара урматтоонун маанилүүлүгүн баса көрсөтөт.

Көчүү-көчөрүүнүн Негизги принциптеринин документин (АКП) ишке ашырууга келгенде, ДИАБ жергиликтүү комиссияга төмөнкүлөрдө жардам берет: (i) долбоорду социалдык скринингден өткөрүү жана кепилдиктер (гарантиялар) жагынан долбоордун ылайыктуулугун баалоо; (ii) тиешелүү мамлекеттик органдар (Жер ресурстары боюнча мамлекеттик агенттик жана анын башкармалыктары) менен байланыш жана координацияны ишке ашыруу; (iii) КИПтин, анын талаптарынын, ошондой эле долбоорлорду ишке ашыруу убагындагы социалдык текшерүү милдеттеринин туура аткарылышына көз салуу; (iv) долбоордун тиешелүү тараптарынын жана коомчулуктун арыздарын жана пикирлерин, анын ичинде долбоорлордун экологиялык/коомдук таасирине тиешелүү арыздарды кароо; (v) КИПтин ишке ашырылышында каралган орундоо чараларын көзөмөлдөө; (vi) долбоорду ишке ашыруунун жалпы көзөмөлүнүн бир бөлүгү катары коомдук таасирлерди мониторингдөө; жана (vii) долбоорлорду ишке ашыруу убагында пайда болгон коомдук таасирлер жана терс таасирлерди азайтуу үчүн колдонулуучун орундоо чараларынын натыйжалуулугун талдоо жөнүндө баяндоо. Долбоорду ишке ашыруучулар жана пайда алуучулар менен биргеликте, ДИАБ жогоруда аталган кепилдик/коопсуздук иш-чараларын аткарууга жоопкер болот. АКПни ийгиликтүү ишке ашыруу үчүн төмөнкүдөй долбоор кызматкерлери талап кылынат:

ДИАБ: 1 инженер, 1 социалдык маселелер боюнча адис, 1 экология боюнча адис жана долбоорлордо курулуш көзөмөлү боюнча адистер.

Жергиликтүү деңгээлде – Жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары (ЖӨБО) жана арыздарды кароо комиссиясынын мүчөлөрү.

АКПни ишке ашыруу үчүн ДИАБ тобу төмөнкүдөй иш-чаралардын жүгүртүм циклдарын компоненттер боюнча жана долбоор деңгээлинде колдонот:

- **КАДАМ 1.** Долбоорду аныктоо
- **КАДАМ 2.** Экологиялык жана социалдык (ЭЖС) инструменттердин скрининги жана ылайыктуулугун аныктоо.
- **КАДАМ 3.** ЭЖС инструменттерин иштеп чыгуу, аларды кароо жана бекитүү.
- **КАДАМ 4.** Ишке ашыруу, көзөмөлдөө жана мониторинг жана баалоо (МЖБ).

9.2. ДОЛБООР ИШ-АТКАРМАЛДАРЫНЫН СКРИНИНГИ

9.2.1. Долбоор үчүн жараксыз иш-аракеттердин тизмеси
Долбоордун ылайыктуулугу/укуктуулугу боюнча баштапкы скрининг Всемирный банк тарабынан уруксат берилбеген иш-аракеттердин тизмесине негизделет. Ошондуктан, бул иш-аракеттерди камтыган Долбоордун компоненттери боюнча сунуштар каржылоо үчүн каралбайт. Компоненттер үчүн жараксыз иш-аракеттер төмөнкүлөр:

1. Адамдарды кандайдыр бир зордук-зомбулук менен көчүрүү;
2. Талап кылынган техникалык жана сапаттык мүнөздөмөлөргө туура келбөө;
3. Кайтарылбас терс экологиялык же коомдук таасирлерге ээ болуу же кумулятивдүү таасирлерди пайда кылуу жана/же аларды жетиштүү деңгээлде орундоого мүмкүн болбөө;
4. Жокчул/чейинде калган калкты же башка кыйынчылыктагы топторду четке кагуу;
5. Аялдар жана эркектер үчүн бирдей эмгекке бирдей акы төлөөнү камсыз кылбау;
6. Өкмөт же башка өнүктүрүү өнөктөштөрү тарабынан каржыланган же каржылоо пландаштырылган;
7. Жер же активдердин жоготуусу үчүн компенсацияны Всемирный банктын каржылоосунан же башка мамлекеттик булактардан төлөөнү камтышуу;
8. Жеке товарларды, мамлекеттик мекемелерди же диний имараттарды каржылоо;
9. Мажбурлагыч/балдар эмгегин колдонуучу иш-аракеттерди камтышуу;
10. Балдарга карата зомбулукту, балдар эмгегин эксплуатациялоону же адам соодалоону козгогон же ага алып келген иш-аракеттерди камтышуу;
11. 18 жаштан төмөнкү балдардын долбоордун курулушуна, реконструкциясына же тейлөөсүнө киришишине жол берилбейт;
12. Материалдарды же жабдууларды, анын ичинде тинтүүлөрү, пестициддер, инсектициддер, гербициддер, асбест (анын ичинде асбест ачыруучу материалдар) сатып алууну же пайдаланууну, же мадакий ресурстарды кошкондо, күн көрүү булактарына зыян келтирген башка инвестицияларды камтышуу;
13. Критикалык жашоо аймактарында, коргоолуу аймактарда же улуттук деңгээлде коргоо сунуш кылынган аймактарда (мисалы, коруктар) жаңы токойлорду өстүрүүнү же бар болгондорду кеңейтүүнү камтышуу.

КИПти даярдоо процессиндеги биринчи кадам – көчүү-көчөрүүнүн натыйжаларына алып келиши мүмкүн болгон жерлерди/аймактарды аныктоо үчүн скрининг процесси. Бул скрининг бул долбоордо сунуш кылынган иш-аракеттер менен байланышкан потенциалдуу таасирлердин түрлөрүн жана мүнөзүн аныктоо үчүн, жана аларды жоюу үчүн жетиштүү чараларды камсыз кылуу үчүн колдонулат. Ал ошондой эле долбоор иш-аракеттерин иштеп чыгууда көчүү-көчөрүүнү алдын алуу же аны минимизациялоо негизги критерий экендигин камсыз кылат.

Скрининг ДИАБ тарабынан белгиленген скрининг критерийлери жана процедуралары боюнча жүргүзүлөт, ал эки компоненттин курулуш процессун башкарууга жана көзөмөлдөөгө жоопкер болот. Скрининг формалары социалдык маселелер боюнча ДИАБ адиси тарабынан текшерилет. Көчүү-көчөрүүнүн натыйжаларын азайтуу үчүн бардык аракеттер көрүлгөндүгү ачык аныкталбаса, эч кандай долбоор акыркы иштелбейт.

Ичимдик суу менен камсыз кылуу боюнча инвестициялык долбоорлор үчүн скрининг кадамдары:

1. ДИАБ же долбоордун жергиликтүү өкүлү (курулуш көзөмөл инженерлери жана социалдык маселелер боюнча адистер), Подрядчы жана ААА/ЖӨБО өкүлдөрүнүн катышуусунда долбоорду тыюу салынган/жараксыз иш-аракеттер боюнча текшерет;

2. Эгерде долбоор тыюу салынган/жараксыз иш-аракеттер тизмесинен өтсө, ДИАБ адистери, долбоорлордогу курулуш көзөмөл инженерлери, подрядчылар жана ААА/ЖӨБО өкүлдөрү жардамы менен социалдык скрининг таблицасын толтурушат;
3. Социалдык текшерүү тизмесинин негизинде долбоордун тобокелдик категориясы жана АКП же кыскартылган АКП боюнча жүргүзүлүшү зарыл болгон социалдык баалоонун түрү аныкталат;
4. Скрининг натыйжалары, анын ичинде потенциалдуу терс таасирлер жана мүмкүн болгон орундоо чаралары, долбоордун жергиликтүү/райондук деңгээлиндеги долбоордун артыкчылык жыйындарында коомчулук өкүлдөрүнө тапшырылат.

Эгерде скрининг процесси жерди бөлүп берүүнү талап кылып жатканын көрсөтсө, кийинки кадам долбоор тарабынан таасирленүүчү адамдардын (мисалы, жашы, активдерге көз карандылыгы, кирешеси, үй-бүлөлүк абалы ж.б.) социалдык-экономикалык идентификациясы жана профилдөөсү болот. Бул чоң көлөмдөгү көчүү-көчөрүү үчүн жүргүзүлгөн каттоого барабар. Каттоодой эле, ККАлардын 100% профилденет. Бул кадам ар бир жеке ККА үчүн бардык таасирленүүчү активдердин инвентаризациясы жана баалоосу менен бир убакта жүргүзүлүшү керек. Эгерде жер же жер эмес активдер ээксиз өкүмөткө берүү негизинде сатылып алынары аныкталса, 6.4-бөлүмдө "Ээксиз өкүмөткө берүү жөнүндө" каралган процедуралар сакталып, жерди ээксиз өкүмөткө берүү формасы колдонулуучу стандарттуу форманы колдонуу менен жана Косымча 7де келтирилген критерийлерге ылайык даярдалат.

Бул кадамдар аяктагандан жана көчүү-көчөрүү маселелери бар экендигинин далили болгондон кийин, чогултулган маалыматтардын негизинде Көчүү-көчөрүүнү ишке ашыруу планы (КИП) иштелип чыгат. АКП бул долбоордун иш-аракеттери менен байланышкан көчүү-көчөрүү маселелерин чечүү үчүн КИПти даярдоо негизин камсыз кылат.

Текшерүү процесси ККАлар менен түз кеңешүүлөрдү камтыйт, алар таасирленген активдерди текшерүү жана алардын социалдык-экономикалык абалын талкуулоо үчүн ДИАБ өкүлдөрү жана ААА/ЖӨБОНун жергиликтүү өкүлдөрү менен иштешет. Процесс башталардан мурун, ККАлар өз укуктары жөнүндө жазуу жана оозеки түрдө маалымдалышып, көчүү-көчөрүү процессинин бардыгы боюнча кеңешип турушат. Бул арыз берүү процедурасынын жана укуктар матрицасынын көчүрмөсүн тапшырууну камтыйт.

9.3. СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК ПРОФИЛДӨӨ ЖАНА ЖОГОТУУЛАРДЫН ИНВЕНТАРИЗАЦИЯСЫ

Эгерде скрининг процесси жерди бөлүп берүүнү талап кылып жатканын көрсөтсө, кийинки кадам долбоор тарабынан таасирленүүчү адамдардын (мисалы, жашы, активдерге көз карандылыгы, кирешеси, үй-бүлөлүк абалы ж.б.) социалдык-экономикалык идентификациясы жана профилдөөсү болот. Бул чоң көлөмдөгү көчүү-көчөрүү үчүн жүргүзүлгөн каттоого барабар.

Каттоодой эле, ККАлардын 100% профилденет. Бул кадам ар бир жеке ККА үчүн бардык таасирленүүчү активдердин инвентаризациясы жана баалоосу менен бир убакта жүргүзүлүшү керек. Бул кадамдар аяктагандан жана көчүү-көчөрүү маселелери бар экендигинин далили болгондон кийин, чогултулган маалыматтардын негизинде Көчүү-көчөрүүнү ишке ашыруу планы (КИП) иштелип чыгат. Көчүү-көчөрүүнүн негизги

принциптеринин документи бул долбоордун иш-аракеттери менен байланышкан көчүү-көчөрүү маселелерин чечүү үчүн КИПти даярдоо негизин камсыз кылат.

Текшерүү процесси ККАлар менен түз кеңешүүлөрдү камтыйт, алар таасирленген активдерди текшерүү жана алардын социалдык-экономикалык абалын талкуулоо үчүн ДИАБ өкүлдөрү жана ААА/ЖӨБОнун жергиликтүү өкүлдөрү менен иштешет. Процесс башталардан мурун, ККАлар өз укуктары жөнүндө жазуу жана оозеки түрдө маалымдалышып, көчүү-көчөрүү процессинин бардыгы боюнча кеңешип турушат. Бул арыз берүү процедурасынын жана укуктар матрицасынын көчүрмөсүн тапшырууну камтыйт.

9.4. БАЙЛАНЫШТУУ ИШ-АТКАРМАЛДАРДЫН ТОЛУК ТЕКШЕРИЛИШИ

Жергиликтүү коом тарабынан жүргүзүлгөн иш-аракеттер жана долбоор тарабынан колдоого берилген социалдык-экономикалык инфраструктуралар Өкмөттүн жана жергиликтүү бийлик органдарынын иш-аракеттеринин бир бөлүгү болушу да, болбошу да мүмкүн. Сунуш кылынган иш-аракеттердин кээ бирлерине баштапкы карап чыгыштыруу көрсөткөндөй, долбоор ишке ашырыла турган дарыя бассейндеринде башка өнүктүрүү иш-аракеттери пландаштырылып же улантылып жатат, жана алар СЭО1деги "Байланыштуу объект" аныктамасына ылайык долбоор менен байланыштуу деп эсептелиши мүмкүн. Демек, жогоруда аталган орундоо чараларына кошумчалай, долбоор менен байланышы мүмкүн жана Долбоордун чегинде колдоого берилиши керек болгон башка донорлор жана/же өкмөттүк мекемелер тарабынан пландаштырылган же ишке ашырылган ар кандай инфраструктуралык иш-аракеттерди текшерүү үчүн белгилүү бир протокол орнотулушу керек. Бул иш-аракеттер ДИАБ жана Всемирный банктын социалдык коопсуздук/кепилдик тобунун мүчөлөрү тарабынан каралышы керек. Мындай иш-аракеттер социалдык жана репутациялык тобокелдиктерге байланыштуубу же жокпу, аны аныктоо жана орундоо чараларын сунуштоо үчүн "Due Diligence" (жетиштүү күн-бурандык) отчету даярдалат.

9.5. ДОЛБООР АЙМАКТАРЫНДАГЫ ТААСИРЛЕНҮҮЧҮ КАЛКТЫН САНЫ ЖАНА АКТИВДЕРИН БААЛОО

Жеке жер участкаларын убактылуу же туруктуу бөлүп берүү учурларын ар дайым эле жандан оожалотко болбойт, анткени коомдук жерлер коомдорду тартуу ыкмасы менен аныкталган инфраструктуралык долбоорлорду куруу үчүн жетишсиз болушу мүмкүн. Жерге кандайдыр бир даражада убактылуу же турактуу бөлүп берүү талап кылынаары, же жерге кирүү жана пайдалануу убактылуу же турактуу негизде чектелери белгисиз. Муну ар бир долбоордун долбоор-смета документи (ДСД) аяктагандан кийин гана толук аныктоого болот.

9.6. АКТИВДЕРДИ/ЗЫЯНДАРДЫ БААЛОО

Баалоо процессине адистешкен баалоо компаниясы Көчүрүлүүчүлөрдүн социалдык-экономикалык сурамжылоосун жүргүзүү үчүн ДИАБ менен бирге катышат. Активдерди жана зыяндарды баалоо төмөнкүлөрдү эске алуу керек:

- Колдонулуучу учурдагы аймактык жердин наркынын көрсөткүчтөрү, муниципалдык жер комиссияларынан алынган, эгерде жеткиликтүү болсо;
- Колдонулуучу учурдагы имараттарды, айыл чарба өсүмдүктөрүн жана дарактарды баалоо үчүн көрсөткүчтөр, жергиликтүү муниципалитеттерден алынган, эгерде бар болсо;
- Колдонулуучу учурдагы базардык баалар.

Бирдик наркын эсептөө жердин жана жоголгон активдердин алмаштыруу наркына жооп берүү үчүн учурдагы базардык бааны эске алуу менен жүргүзүлөт. Жерди, имараттарды, үй-жайларды, дарактарды жана айыл чарба өсүмдүктөрүн баалоо үчүн көз карандысыз баалоочу жумушка алынышы керек. ККАлардын КИПти даярдоо мезгилинде жумушка алынган көз карандысыз баалоочу тарабынан жүргүзүлгөн мүлк жана активдерди баалоонун жыйынтыктары менен макул болбогон учурда, өз чыгымдарынын эсебинен көз карандысыз баалоочуну тандап алуу мүмкүнчүлүгү бар. Баалоочунун ыкмасы ар турүүрдүү жерлерди жана активдерди жайгашкан жери боюнча баалоону камтыйт. Баалоо каттоо жана КТД (деталдуу көрсөткүчтөрдү изилдөө) таасирленген участоктордун картасын алардын кесилип бөлүнгөн бөлүктөрү/аймактары менен даярдоочу компания тарабынан жүргүзүлгөн убакта аткарылышы керек. Баалоо компаниясы/баалоочу ар бир жоготуу категориясын дене тарбиялык текшерүү, инвентаризациялоо жана баалоо үчүн объектилерге баруучу тиешелүү долбоор аймактары үчүн адистерди таргат. Баалоочу ошондой эле, эгерде жеткиликтүү болсо, мурунку баалоонун сунуштарын карап чыгарып, акыркы базардык изилдөөнү колдонат.

9.7. РОЛДОР ЖАНА МИЛДЕТТЕР

Бул бөлүмдө СЭО5те сүрөттөлгөн дене тарбиялык жана/же экономикалык жер которууну максат кылган көчүү-көчөрүү пландарын ишке ашыруудагы ролдор жана милдеттер сүрөттөлөт. Көчүү-көчөрүү планынын талаптарынын көлөмү жана деталдуулугу деңгээли көчүү-көчөрүүнүн чоңдугуна жана татаалдыгына жараша ар түрдүү болот. План (а) сунуш кылынган долбоор жана анын көчүрүлүүчүлөргө жана башка таасирленген топторго тийгизген потенциалдуу таасири, (б) ылайыктуу жана мүмкүн болгон орундоо чаралары, жана (в) көчүү-көчөрүү чараларын натыйжалуу ишке ашыруу үчүн зарыл болгон юридикалык жана институционалдык чаралар жөнүндөгү заманбап жана ишенимдүү маалыматтарга негизделет. Көчүү-көчөрүү пландарынын контурлору Косымча 5те камтылган.

Конкреттүү участок боюнча баалоо Всемирный банктын СЭО5ине ылайык жүргүзүлөт, жана мындай баалоонун натыйжасында участокко тиешелүү көчүү-көчөрүү планы даярдалат. Алар үчүн ДИАБ жоопкер болот, бирок алар райондук жана муниципалдык структуралар тарабынан колдоого алышат.

ТАБЛИЦА 3. КӨЧҮҮ-КӨЧӨРҮҮ ПЛАНДАРЫН ИШТЕП ЧЫГУУҮЧҮН ПРОЦЕССТЕРДИН ТИЗМЕСИ.

Кадамдар	Иш-чаралар
1-кадам.	а) ДИАБ (ДИАБ) колдонмо долбоордун жүрүшүнө мыйзамда тыюу салынган/четке кагылган иш-аракеттер жөнүндө текшерүү жүргүзөт; б) Эгерде колдонмо долбоор тыюу салынган/четке кагылган иш-аракеттер тизмесинен өтсө, ДИАБ адистери жергиликтүү бийлик органдарынын катышуусу менен коомдук текшерүүнүн контрольдук тизмесин толтурууга жооптор: ЖББОнун жардамы менен ДИАБ адистери контрольдук тизмени толтурушат; в) Коомдук контрольдук тизмегинин негизинде тобокелдик категориясын аныктоо; г) Текшерүүнүн натыйжалары, мүмкүн болгон терс таасирлер жана аларды жоюу/азайтуу чаралары кошулуп, райондук жана муниципалдык деңгээлде

	уюштурулуучу колдонмо долбоордун артыкчылыктар жөнүндө жолугушууда коомчулуктун өкүлдөрүнө тапшырылат.
2-кадам.	а) Эгерде колдонмо долбоор Долбоордун таасирине дуушар болгон адамдардын (ДТДБА) толук социалдык-экономикалык профилин жана жоготуулардын эсебин талап кылса, анда аны ДИАБга аракет кылуу үчүн жиберүү керек. б) Жогорку жана орточо тобокелдиктеги колдонмо долбоорлор боюнча ДИАБ адиси мүмкүн болгон коомдук тобокелдиктерди көрсөтүп, аларды кантип алдын алуу/азайтуу жөнүндө коомдук скрининг тизмесинде көрсөтөт.
3-кадам.	Эгерде колдонмо долбоор каржылоо үчүн тандалса, ДИАБ адиси тиешелүү ЖББОнун колдоосу менен КБИП даярдайт. Ал таасирине дуушар болгон тараптар, айрыкча льготаларга укук алуунун акыркы мөөнөтү, жашоо шарттарынын бузулушу, кирешелүү иш-аракеттер, баалоо ыкмалары, компенсация төлөмдөрү, мүмкүн болгон жардам жана мөөнөттөр жөнүндө кеңешүүлөр менен даярдалат.
4-кадам.	Аткаруучу агентство долбоорун расмий вебсайтына жарыялайт (ДБ (ВБ) тарабынан бекитилгенден кийин) жана БҮҮлордун, коомчулуктун өкүлдөрүнүн, таасирине дуушар болгон топтордун ж.б.у.с. катышуусу менен коомдук кеңешмелерди уюштурат. Катышуучулардын берген маалыматтарын каттоо үчүн расмий каттоо документтери даярдалат.
5-кадам.	Аткаруучу агентство долбоорун коомдук пикирлешүүлөрдүн негизинде тактап, жаңыртып, ДБ тарабынан бекитилип, колдонмо долбоор бекитилгенге чейин жарыялангандан кийин, ди ишке ашырууну баштайт.
6-кадам.	ди ишке ашыруу боюнча отчет ДБ тарабынан бекитилет. ДБ курулуш иштерин баштоого каршы эмес. ди ишке ашыруу, бул документте баяндалган ДБнун ҮЭС5 (СЭС5) негизинде, көчүп-конуу жана компенсация иш-чараларын ишке ашыруу механизмдерине негизделген. ди ишке ашырууга катышкан бардык тараптардын милдеттеринин бөлүштүрүлүшү 4-таблицада келтирилген.

КБИПти ишке ашыруу бул документте сүрөттөлгөн Дүйнөлүк банктын ESS5ке ылайык көчүрүү жана компенсациялоо иш-чараларын ишке ашыруу механизмдерине негизделген. РАПты ишке ашырууга катышкан бардык тараптардын милдеттерин бөлүштүрүү 4-таблицада келтирилген.

ТАБЛИЦА 4. КБИПни ишке ашыруудагы ролу жана жоопкерчилер

Жооптуу тарап	Милдеттер
ДИАБ	• Көчүп-конууну уюштуруу планын БДҮ менен бирге бекитип, аны долбоордун веб-сайтында жарыялоо; • Жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу бюджетинен жана/же Долбоордон КБИПни ишке ашыруу үчүн каржылоону жана төлөмдөрдү уюштуруу; • Көчүп-конуу планын жергиликтүү деңгээлде ишке ашыруу жана аны ишке ашыруу боюнча отчетторду БДҮгө мезгил-мезгили менен тапшыруу; • Долбоорду ишке ашырууга байланыштуу көчүп-конуу маселелерин жыйынтыктап, БДҮгө аткарылган иштердин мезгилдүү отчеттору түрүндө жөнөтүү; • Долбоорду ишке ашыруудагы көчүп-конуу маселелери боюнча

	таасирине дуушар болгон топтордон жана жергиликтүү бийликтерден комментарийлерди алууга ачык болуу. Зарыл болгон учурда, алар менен долбоордун аймагында жолугушуулар өткөрүү; • Курулуш подрядчигине жана курулушту көзөмөлдөөчү фирмага, райондук жана муниципалдык структуралар менен биргелешип, КБИП талаптарын сактоо боюнча жетекчилик кылуу; • Долбоорду ишке ашыруунун экологиялык жана коомдук коргоо аспектиери боюнча БДҮнүн көзөмөлдөө миссиялары менен координациялоо жана байланышты сактоо; • Көчүп-конунунун конкреттүү планынын ишке ашырылышын мезгил-мезгили менен көзөмөлдөө; • Мурдуу жана зарыл жардам (АКМ) маалымат базасын башкаруу жана шилтемелердин саны жана мазмуну боюнча мезгилдүү отчетторду тапшыруу.
КБИП даярдоо үчүн кеңеш берүүчү уюмдар (эгер тиешелүү болсо)	• Жергиликтүү бийлик органдарынын өкүлдөрүн тартуулаштыруу менен колдонмо долбоорлорго коомдук таасирди текшерүүнү жүргүзүү; • Тиешелүү менчик тартуулар менен жана ДТДБА менен кеңешип, КБИПди даярдоо.
Райондук администрациялар жана ЖББО (ЖӨАБО)	• Көчүп-конунун акыркы планын өздөрүнүн расмий веб-сайттарында жарыялоону уюштуруу жана БҮҮлордун, коомчулуктун өкүлдөрүнүн, таасирине дуушар болгон топтордун ж.б.у.с. катышуусу менен коомдук жолугушууларды өткөрүү; • Катышуучулар тарабынан берилген материалдарды каттоо үчүн расмий каттоо документтери даярдалат; • Райондук жана жергиликтүү деңгээлде шилтемени карап чыгуу механизм башкаруу; • Коомчулук тарабынан көзөмөлдөөнү колдоо.
Подрядчык уюмдар	• КБИП жана Курулуш иштерин уюштуруу жана коопсуздук (ПУОСС) талаптарын сактоо; • Курулуш убагында пайда болгон бардык зыяндарды (мисалы, түшүмгө, инфраструктурага зыян) КБИП/ЖКБ (КСН) боюнча көрсөтүлгөндөй жана ИАК же долбоордун өкүлдөрү менен макулдашылгандыгына ылайык, компенсациялоо же оңдоо; • Подрядчык деңгээлиндеги Мурдуу жана зарыл жардам (АКМ) механизм башкаруу.
Бүткүл дүйнөлүк банк (БДҮ/ВБ)	• Конкреттүү аймак/объект үчүн КБИПди карап чыгуу жана ырасмий бекитүү берүү; • КБИПдин акыркы версияларын жана КБИПди ишке ашыруу боюнча отчетторду БДҮнүн расмий веб-сайтында жарыялоо; • Долбоордун БДҮнүн ҮЭС5 (СЭС5) талаптарына ылайык экендигин текшерүү үчүн, аны ишке ашырууну колдоо жана көзөмөлдөө миссияларын жүргүзүү.

Жогорудагы таблица ар бир долбоор үчүн бул КСНде (PPF) көрсөтүлгөн талаптардын аткарылышын камсыз кылуу максатында, мурунтан эле бар милдеттерге негизделген оптималдуу схемаларды сүрөттөйт. Алар КСН түзүлгөн учурдагы институционалдык түзүлүшкө негизделген. Эгерде бул институционалдык структуралар өзгөрсө, анда аны белгиленген механизмдерде көрсөтүү зарыл.

9.8. ИШКЕ АШЫРУУ ГРАФИГИ, КӨЧҮП-КОНУУНУ ИШКЕ АШЫРУУНУН КУРУЛУШ ИШТЕРИ МЕНЕН БАЙЛАНЫШЫ

Колдонмо долбоордордун аймагындагы конкреттүү объектилерде курулуш иштери башталардан мурун, ДТДБАга жарыяланган жана бекитилген, КСНдеги маалыматтарга негизделген КБИПдин жоболоруна ылайык компенсация төлөнүшү керек. Жер бөлүп берүү же жоготуу, жеткиликтүүлүктү чектөө сыяктуу иш-чаралар үчүн, көчүп-конууга чейин компенсация берүүнү жана башка керектүү жардамдарды камтуу талап кылынат. Жер жана ага байланыштуу активдер компенсация төлөнгөндөн кийин гана тартып алынышы мүмкүн, ошондой эле тиешелүү болгон учурда, көчүп-конучуларга көчүп-конуу үчүн жайлар берилиши жана транспорт чыгымдары төлөнүшү керек. Физикалык жактан көчүрүлүүчү ДТДБАлар алмаштырылуучу жер участкарунда өз үйлөрүн курууну бүтүрүшү же аларга альтернативдүү жашай турган жай/квартирада убактылуу жайгаштыруу үчүн кира төлөө компенсациялык бюджеттен төлөнүшү керек. Тараптардын ортосунда конкреттүү шарттарды жөнгө салуучу жазуу түрүндөгү макулдашуу imzalanışı керек. Бул КСНдеги талаптарды сактоо чаралары, көчүп-конуу же компенсацияны камтыган ар бир иш-аракет түрү үчүн даярдала турган КБИПдерге киргизилет. Иш-чараларды ишке ашыруунун графиги ДИАБ, СМКБМИ/СООПВ/ЖББО (ЖӨАБО) жана ДТДБА менен макулдашылышы керек.

Ал курулуш иштерин баштоо жана бүтүрүүнүн конкреттүү даталарын, бүткөн курулуш иштеринин ДТДБАга өткөрүлүп берилүү графигин, ошондой эле ДТДБА пайдалануучу жер/курулмалар/кызматтарды ээлик кылуу мөөнөттөрүн камтыйт. Даталар курулуш иштеринин ДТДБАга өткөрүлүп берилүүсүнөн жана толук компенсация төлөнгөндөн кийинки мезгилге белгиленүүсү керек. Ошондой эле бул иш-аракеттер жалпы колдонмо долбоорду ишке ашыруу менен кандай байланышкандыгы тараптар тарабынан макулдашылышы керек. Текшерүү процесс КБИПде ушул саясатка ылайык көчүп-конуу иш-аракеттерин курулуш иштери менен байланыштыруучу кабыл алынуучу чаралар бар экендигин камсыз кылуу керек.

Бул чараларды бөлүштүрүү механизми эч бир жеке адамды же таасирине дуушар болгон үй-бүлөнү компенсация төлөнгөн жана жетиштүү шарттар/жабдуулар менен көчүп-конуу участоктору даярдалып, берилгенге чейин жалпы курулуш иштеринин натыйжасында (экономикалык же физикалык) көчүрүлбөөсүн камсыз кылат. КБИП ИАКдын директору ырасмий бекиткенден кийин, КБИП акыркы кароо жана бекитүү үчүн Бүткүл дүйнөлүк банкка (БДҮ/ВБ) жөнөтүлүшү керек. Компенсация ДТДБАнын, анын ичинде эркек жана аял экөөнүн тең жазуу түрүндөгү макулга ээ болгонундагы макулдугунан кийин гана жеке ДТДБАларга төлөнөт.

9.9. ИШКЕ АШЫРУУ БЮДЖЕТИ

Бул этапта таасирине дуушар болушу мүмкүн болгон адамдардын так санын баалоо мүмкүн эмес, анткени техникалык долбоорлор жана деталдар азырынча иштелип чыкпаган. Ошондуктан, бул долбоорду ишке ашыруу менен байланышы мүмкүн болгон көчүп-конуунун жалпы баасы үчүн болжолдуу бюджет берүү мүмкүн эмес. Бирок, бул жайлар белгилүү болгондон жана конкреттүү объекти үчүн социалдык-экономикалык изилдөө аяктагандан кийин, конкреттүү таасирлер, жеке адамдар менен үй-бүлөлөрдүн кирешелери жана таасирине дуушар болгон адамдардын саны, ошондой эле башка демографиялык маалыматтар жеткиликтүү болот. Ар бир КБИП үчүн деталдуу жана так бюджеттер ИАК

тарабынан даярдалат. Ар бир КБИП төмөндөгүлөрдүн чыгымдарын камтыган деталдуу бюджетти камтыйт:

- Компенсация, мисалы, жер, курулмалар, түшүм чыгымдарын; конструкцияларды калыбына келтирүүнү; коомдук структуралар менен кызматтарды камтышы мүмкүн;
- Көчүп-конуу чыгымдары, мисалы, ДТДБАны көчүрүү чыгымдарын, ДТДБАны көчүрүүгө байланыштуу административдик чыгымдарды камтышы мүмкүн;
- Кирешени калыбына келтирүү чыгымдары, мисалы, ДТДБА үчүн убактылуу киреше колдоосун камтышы мүмкүн.

ИАК КБИПди ишке ашырууга жооптуу агентстволор болот, ал эми персоналдын чыгымдары, окутуу жана потенциалды өркүндөтүү, көзөмөлдөө жана баалоо сыяктуу административдик чыгымдар долбоордук каражаттардын эсебинен төлөнөт.

10. КООМДУК КЕҢЕШҮҮ ЖАНА МААЛЫМАТТЫ ЖАРЫЯЛОО

10.1. КСН ЖАРЫЯЛОО

2024-жылдын апрель айында Программанын расмий баракчасына Айлана-чөйрө жана коомдук стандарттар боюнча Framework документтеринин долбоорлору, анын ичинде Айлана-чөйрө жана коомдук маселелерди башкаруунун Framework негизи (ESMF), Менчик тартуулардын таасиринин планы (SEP), Жумушчу кучун башкаруу планы (LMP) жана Көчүп-конуу саясатынын негизи (RPF/KCH) жарыяланган.

2024-жылдын 6-майынан 10-майына чейин Ысык-Көл, Чүй жана Ош облустарынын 8 райондук мамлекеттик администрациясынын, айыл өкмөттөрүнүн башчыларынын, айылдык кеңештердин төрагаларынын жана депутаттарынын, аксакалдар кеңештеринин төрагаларынын, аялдар менен жаштардын, жергиликтүү таза суу менен камсыз кылуу кызмат көрсөтүүчүлөрүнүн жетекчилеринин, ушул Программанын 1-фазасына киргизилген жамааттардын этникалык азчылыктар өкүлдөрүнүн катышуусунда коомдук угуулар өткөрүлгөн. Коомдук угууларга катышкандардын жалпы саны 167 кишини түзгөн, анын ичинде 108ү аялдар. Коомдук угуулар убагында ИАКдын командасы катышуучуларга Программанын өнүгүү максаттары, Программага колдонулуучу социалдык-экологиялык коопсуздук чаралары, ошондой эле Программа үчүн даярдалган айлана-чөйрө жана коомдук стандарттар боюнча Framework документтеринин долбоорлору жөнүндүн презентацияларды сунуш кылды.

2025-жылдын январь айында "Көчүп-конуу саясатынын негизи" (KCH) Framework документинин долбооруна ылайык, мүмкүн болгон көчүп-конууга байланыштуу чыгымдар боюнча кеңешүү өткөрүлгөн. Угуулар ошондой эле райондук деңгээлде, Программага киргизилген 126 айылдын айыл өкмөттөрүнүн, ошондой эле жергиликтүү кеңештердин депутаттарынын жана башка катышуучулардын катышуусунда уюштурулган. Угуулардын негизги темасы Программанын аймагындагы көчүп-конуу саясаты, атап айтканда КСНдин деталдары, милдеттүү түрдө көчүп-конуу саясатынын принциптери, компенсация укуктары, шилтемени карап чыгуу ыкмалары менен тааныштыруу болгон.

Угуулардын катышуучулары менен көчүп-конууну каржылоо булактары жөнүндө макулдашууга кол жеткирилген, жана ар бир жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органы (ЖББО/МСУ) мүмкүн болгон көчүп-конуу, активдерге жетүүнү чектөө, киреше же күн көрүү булагын жоготуу ж.б. учурларда, долбоордун таасирине дуушар болгон тарапка чыгымдарды (компенсацияны) төлөө, ошондой эле мүмкүн болгон көчүп-конууга байланыштуу чыгымдар ЖББОНун бюджетинен төлөнөөрү жөнүндө кепилдик каттарды берген. ЖББО активдерди өткөрүп берүүдөн мурун, ар бир ДТДБА менен сунушталган

компенсация суммасы жана ыкмасын талкуулоо, аларды макулдашуу жана бекитүү милдетин өзүнө алган.

Кеңешүүнүн катышуучулары ошондой эле бар болгон шилтемени карап чыгуу ыкмасы (АКМ) менен тааныштырылган, ал ДТДБАлардын Программаны ишке ашырууга байланыштуу маселелер боюнча, анын ичинде жерди тартып алуу жана милдеттүү түрдө көчүп-конуу процессинен, компенсацияны эсептөө же төлөөдөн, жардам берүүдөн жана башка маселелер боюнча шилтеме берүүсүнө мүмкүндүк берет. Жеткиликтүү шилтемени карап чыгуу ыкмасы шилтеме берүү тартибин, иш-чараларды жана шилтемени карап чыгуу боюнча иштин стандарттарын сүрөттөйт, бирок ДТДБАларды өзүнүн мүдөөлөрүн коргоонун башка ыкмаларын колдонууга чектейт.

Өткөрүлгөн коомдук угуулардын протоколдору, ошондой эле мүмкүн болгон көчүп-конууну каржылоо булактары боюнча кепилдик каттар төмөнкү шилтемеде берилген: <https://cloud.mail.ru/public/7Gtv/HBed7hev5>

Акыркы КСН ырасмий түрдө Бүткүл дүйнөлүк банкка БДҮнүн веб-барагына англис тилинде жарыялоо үчүн сунушталат. Англис, орус жана кыргыз тилдериндеги акыркы версиялар ошондой эле Долбоордун веб-барагына <http://tunuksuu.kg> жайгаштырылат.

10.2. ДТДБА МЕНЕН КЕҢЕШҮҮНҮ ӨТКӨРҮҮ МЕХАНИЗМИ

Бардык тиешелүү тараптардын, атап айтканда жергиликтүү бийлик органдарынын, мамлекеттик жаратылышты коргоо органдарынын жана санэпидемиологиялык көзөмөл органдарынын, долбоорлоо жана иштетүү уюмдарынын көңүлүн КРдин айылдарынын таза суу менен камсыз кылуу жана суу агызуу системасынын объектилериндеги социалдык-экологиялык маселелерди чечүүдө бирдикте катышууга жандоо максатында, ИАК колдонмо долбоорлордун тургундары үчүн коомдук угууларды өткөрөт.

Коомдук угууларга долбоорду талкуулоодо алардын катышуусун кеңейтүү максатында сезгич калктын топтору чакырылып, алар талкуулоо процессине активдүү катышат. Мындан тышкары, жергиликтүү маданият жана менталитетти эске алып, аялдар менен аларга ыңгайлуу убакытта өзүнчө жолугушуулар уюштурулуп, кеңешүүлөр өткөрүлөт.

Кеңешүүнүн катышуучулардын курамына айыл өкмөттөрүнүн өкүлдөрү, жергиликтүү кеңештердин депутаттары, архитектура, экология кызматтарынын өкүлдөрү, райондук санэпидемиологиялык көзөмөл кызматтарынын өкүлдөрү жана башкалар, ошондой эле өкүлдөрү коомдук уюмдар жана жергиликтүү тургундар кирет.

Долбоорду ишке ашыруу процессинде ДТДБА менен төмөнкү этаптарда да кеңешүүлөр өткөрүлөт:

1. Курулуш аймагы белгиленгенден кийин, Долбоордун командасы ДТДБА менен долбоор жөнүндө, анын көлөмү, таасири жөнүндө маалымдоо жана алардын пикирин алуу максатында кеңешүүлөр өткөрөт. Натыйжада көчүп-конуунун керектүүлүгүн азайтуу үчүн долбоордун көлөмү өзгөрүлүшү мүмкүн;
2. Активдерди каттоо жана баалоо аяктагандан кийин, Долбоордун социалдык өнүгүү адиси ДТДБА менен каттоо жана баалоонун алар үчүн кабыл алынуучу экендигине ынануу үчүн деталдарды талкуулайт;
3. КБИП аяктагандан кийин, ДТДБАга анын көчүрмөсү аларга түшүнүктүү тилде жана формада берилет.

Кеңешүү өткөрүлгөндө, калктын сабаттуулук деңгээли, калктын топторунун катышуусуна маданий тоскоолдуктар сыяктуу социалдык-маданий факторлар, ошондой эле азайтуу үчүн

керектүү факторлар, мисалы, үй-бүлөлөрдүн жоопкерчилигин эске алуу менен максималдуу катышууну камсыз кылуу үчүн мөөнөттөрдү бөлүштүрүү, географиялык жайгашуу ж.б. эске алынат, ошондой эле маданиятка ылайыктуу форма колдонулат.

Кеңешүүдөн мурун, кеңешүү өткөрүлүүчү тургундар үчүн формасы жана тили боюнча түшүнүктүү тиешелүү материалдар өз убагында берилет. Көчүп-конуу чараларын жүргүзүүдөн мурун, калкка сунушталган маалыматты кароо жана талкуулоо үчүн жетиштүү убакыт берилет. Коомчулуктардын пикирлери КБИПди иштеп чыгууда жана ишке ашырууда, ошондой эле зарыл болгон учурда – долбоорду кеңири масштабда ишке ашырууда эске алынат.

Кеңешүүлөр кеңешүү процессинин деталдарын көрсөтүү менен катталышы керек: катышуучулар, каралып жаткан маселелер, сунушталган маалыматтын мүнөзү, көтөрүлгөн маселелер жана жооптор. Кеңешүү боюнча отчет ошондой эле катышуучулардын демографиялык маалыматтарын (жынысы, жашы, кызыкчылык топтору ж.б.) камтышы керек.

11. АРАЗДАРДЫ КАРАШТЫРУУ МЕХАНИЗМИ

Дүйнөлүк банктын №10-экологиялык-социалдык стандартынын (ЭСС) талаптарына ылайык, ДИАБ араздыктарды жана өтүнмөлөрдү караштыруу жана берүү механизм (АКМ) ылайыктандырат. Бул механизм Долбоорду ишке ашыруу натыйжасында келип чыгуучу мүмкүн болгон араздыктарды кабыл алуу, кароо жана чечүү тартибин жөнгө салат. АКМ процесси Долбоорду ишке ашыруунун бардык этаптарында төмөнкүлөрдү камсыз кылуу үчүн зарыл:

- Долбоор жөнүндө маалыматка ээ болуу;
- Долбоордун ишин жакшыртуу боюнча өтүнмөлөрдү долбоорду ишке ашыруунун ар кайсы баскычтарында берүү;
- Долбоор иш-чараларын ишке ашыруу процессинде ачыктык жана жарыялыкты жогорулатууга жардам берүү;
- Маселелерди/көйгөйлөрдү (мүмкүн болушунча, кандайдыр бир чыгымсыз жана өз убагында чечилээрине кепилдик менен) өз убагында чечүү.

Долбоорду ишке ашырууга түздөн-түз тиешеси бар жарандардын кайрылуулары каралат. Кайрылуулар же араздыктар жеке же топтук болушу мүмкүн. Бул механизм анонимдүү араздыктарды берүүгө жана караштырууга мүмкүндүк берет. 2007-жылдын 4-майындагы №67 «Жарандардын кайрылууларын караштыруу тартиби жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык, жарандар/субдолбоордун тургундары Долбоордун ишке ашырылуучу аягында, анын ишке ашырылуу этаптарынын бардыгында, долбоорго тиешеси бар каалаган маселени көтөрүп, кайрылуу жасоого акылуу.

11.1. АКМ НЕГИЗГИ МИЛДЕТТЕРИ

- Долбоордун иши менен байланышкан социалдык, экологиялык жана башка бардык маселелерге тиешеси бар түшкөн араздыктарды жана өтүнмөлөрдү каттоо, текшерүү, караштыруу, көзөмөлдөө жана жооп берүү;
- Долбоор үчүн да, Долбоор тарабынан жабыр тартылган жарандар үчүн да ыңгайлуу, өз ара макулдашылган чечимдерге келип, тиешелүү тарап менен кеңешип, араздыктарды жергиликтүү деңгээлде чечүү;

- Жергиликтүү деңгээлде өнүгүү процессин колдоо, ошол эле учурда ачыктыкты камсыз кылуу жана Долбоор тарабынан жабыр тартылган жарандарга карата жоопкерчиликти белгилөө;
- Керүү байланышты түзүү;
- Сызгыч топторго же адамдарга өз пикирин билдирүү мүмкүнчүлүгүн берүү.

11.2. АРАЗДЫКТАРДЫ КАРАШТЫРУУ ЖАНА ЧЕЧҮҮ ПРОЦЕССИ

Араздыктарды кароо механизми (АКМ) Долбоорду ишке ашыруу натыйжасында долбоордук иш-чаралардан жабыр тарткан жарандардын, мекемелердин жана коомдун кызыкдар тараптарынын араздыктарын же тынчсызданууларын билдирүүсү үчүн мүмкүнчүлүк түзүүгө багытталган. Ал төмөнкү үч деңгээлде, башкача айтканда ар баскычта араздыктарды караштыруу комиссиялары түзүлүп, ишке ашырылат.

ДИАБ, иштеп жаткан Долбоорду ишке ашыруу процессинде колдонулуучу ыкмалардын бири катары, айыл окмотунун, айыл кенешинин, аксакалдар кенешинин, аялдар кенешинин, жаштар кенешинин, сызгыч калк катмарынын, этникалык азчылыктардын, СМКБМИ же КМДнын, ошондой эле кызыкдарлуу айыл тургундарынын өкүлдөрүнөн турган айылдын суу комитетин (АСК) түзүү менен иш алып барат. АСК түзүүнүн жана аны менен өз ара иш тартибинин негизги максаты – айылдын суу менен камсыздоо жана санитария маселелерин чечүү процессине айыл тургундарын кеңири тартуу, ошондой эле төмөнкүлөргө жетишүү:

- Айылдык суу курулуш/жөнөкөйлөштүрүү системасын куруу/калыбына келтирүү жана коомдук мекемелердин санитариялык объектилерин заманбапташтыруу боюнча долбоорду ишке ашыруунун жүрүшү жөнүндө маалыматтарды айыл тургундарына түшүндүрүү жана жайылтуу;
- Долбоор иш-чараларын ишке ашыруу процессинде ачыктык жана жарыялыкты жогорулатууга жардам берүү;
- Суу менен камсыздоо системасын башкаруу жана калкты коопсуз ачык суу менен камсыздоо боюнча айыл окмоту менен КМД/СМКБМИ ишин биргелешип көзөмөлдөө.

Субдолбоор деңгээлиндеги АСК Долбоор жөнүндө маалымат берилген, АСКнын курамы макулдашылган жана АСКнын эрежеси кабыл алынган киришүү жыйынында түзүлөт. Бул баары айылдын жалпы киришүү жыйынынын протоколу менен бекитилет. АСКнын биринчи отурушунда төрага, катчы жана субдолбоордо АКМ ишин өнүктүрүүгө жооптуу адам шайланат.

Андан кийин, жергиликтүү деңгээлдеги жарандардын кайрылууларын караштыруу комиссиясы Айыл окмотунун буйругу менен Айыл окмотунун деңгээлинде түзүлөт. Анын курамына төрага катары АОНун башчысы, комиссиянын төрагасынын орун басары катары Айыл кенешинин төрагасы, ошондой эле мамлекеттик мекеме «Кадастрдын» аймактык бөлүмүнүн, КРнын ЖТБМУТБнун аймактык башкармалыгынын, КРнын ДССМСГЭНнун Региондук борборунун, КМД/СМКБМИ директорунун, субдолбоордун АСК төрагасынын, айыл тургунунун жана субдолбоордогу ДИАБ өкүлүнүн өкүлдөрү кирет.

Улуттук деңгээлдеги жарандардын кайрылууларын караштыруу комиссиясына келсек, иштеп жаткан Долбоордун чегинде бул комиссия 09.11.2023-жылдагы №27/п ГААСиЖКХ ДРПВВнын буйругу негизинде ДИАБ тарабынан түзүлгөн. Комиссиянын курамы:

- КРнын ИВРМСХиӨМга караштуу СРКнын «Ысык суу менен камсыздоо жана сууну чыгаруу» мамлекеттик мекемесинин директору – комиссиянын төрагасы;

- Ысык суу менен камсыздоо жана сууну чыгаруу бөлүмүнүн башчысы – комиссиянын төрагасынын орун басары;
- Мамлекеттик кызмат жана ЖМҮ иштери боюнча мамлекеттик агенттиктин өкүлү;
- Кыргыз Республикасынын Жер ресурстары, экологиясы жана техникалык көзөмөл министрлигинин башкармалыгынын өкүлү;
- Кыргыз Республикасынын Ден соолукту сактоо министрлигинин Оорулардын алдын алуу жана мамлекеттик санитария-эпидемиологиялык көзөмөл башкармалыгынын өкүлү;
- ДИАБ директору;
- ДИАБ экологиялык көзөмөл боюнча адиси;
- ДИАБ социалдык өнүктүрүү боюнча адиси.

5-таблицада Долбоор тарабынан жабыр тартылган жарандардын жана кызыкдар тараптардын кайрылууларын жана араздыктарын караштыруучу деңгээлдер, мөөнөттөр жана жооптуулар жөнүндө маалымат келтирилген.

Таблица 5. Долбоор тарабынан жабыр тарткан жарандардын/кызыкдар тараптардын араздыктарын/кайрылууларын караштыруу матрицасы.

Кадам	Иш-аракет деңгээли	Процесс	Мөөнөт
1	Субдолбоор деңгээлиндеги чечим.	Баштапкы этапта АСК (Айылдык Суу Комитети) Арыздагычы угат жана ылайыктуу чечимдерди сунуштайт. Эгерде Арыздагыч АСКнын чечими менен канааттанбаса, ал жазмакы түрдө жергиликтүү Араздыктарды караштыруу комиссиясына араздык берет.	2-3 иш күнү
2	Айыл окмоту деңгээлиндеги чечим	Арыздагычтан жазмакы өтүнмөнү алгандан кийин, жергиликтүү деңгээлдеги АО комиссиясы өтүнмөнү анализдейт жана документтер пакетин даярдайт. Комиссия мүчөлөрүнүн көпчүлүк добушу менен кабыл алынган чечим акыркы болуп эсептелет жана акыркы протокол кол коюлат. Чечим Арыздагычка комиссиянын жыйынтыктоочу чечими менен катар 14 иш күнү ичинде чыгарылат. Эгерде Арыздагыч Комиссиянын чечими менен канааттанбаса, ал жергиликтүү деңгээлден алынган жыйынтык жана кошумча документтер менен борбордук деңгээлдеги Комиссияга жазмакы түрдө кайрылат.	14 иш күнү
3	Борбордук деңгээлдеги чечим	Арыздагычтан жазмакы өтүнмөнү алгандан кийин, борбордук деңгээлдеги Комиссия аны карап чыгат жана документтер пакетин даярдайт. Расмий угуу иши Комиссия мүчөлөрү менен макулдашылган күнү өткөрүлөт. Комиссия мүчөлөрү Арыздагыч менен телефон аркылуу байланышып, зарыл болгон учурда, фактыларды объективдүү баалоо жана анын ишенимдүүлүгүн	14 иш күнү

		текшерүү үчүн анын жашаган жергиликтүү коомчулукка барууну уюштурат. Өтүнмө берилгенден кийинки 14 иш күнү ичинде Комиссия чечим чыгарып, аны Арыздагычка берүү үчүн акыркы протоколду кол коёт.	
--	--	--	--

ДИАБдө субдолбоорлордун тургундары/бенефициарлары Долбоорду ишке ашыруунун ар кайсы этаптарында төмөнкүлөр аркылуу өтүнмө берүүгө болучу байланыш каналдары түзүлгөн:

- Почта аркылуу – Бишкек ш., Байтик Баатыр көч., 34.
- Телефон аркылуу – 0312 54-54-55
- WhatsApp – үн жана видеобайланыш менен камсыз кылынган мобилдик түзмөктөр үчүн тез билдирүүлөр алмашуу системасы – АКМ номери: +996 555 544 575 жана +996 707 544 575;
- Жергиликтүү жумушчуу жыйындарда жана долбоордун далайык адистерин тарабынан субдолбоорлордо алган оозеки же жазмакы өтүнмөлөр;
- ДИАБдин кабыл алуу бөлүмүнө тийиштүү түшкөн корреспонденциялар;
- Электрондук почта аркылуу түшкөн корреспонденциялар: office@tunuksuu.kg
- Жарандардын кайрылууларын каттоо журналдары.

11.3. СЕЗГИЧ ТЕМАЛАРДАГЫ АРАЗДЫКТАР МЕНЕН ИШ ТАРТИБИ

Дүйнөлүк банк тарабынан каржыланган бардык долбоорлор сексуалдык эксплуатация жана зомбулук/сексуалдык зыян келтирүү (СЭЗ/СЗ) алдын алуу боюнча Дүйнөлүк банктын талаптарына ылайык келиши керек жана СЭЗ/СЗ жөнүндө илимдүүлүктү жогорулатуу жана анын riskтерин азайтуу чараларын киргизиши керек.

Долбоорду ишке ашыруунун бардык этаптарында ДИАБдин жана келишим түзүмдөрүнөн турган уюмдардын бардык кызматкерлери СЭЗ/СЗ riskтерин көзөмөлдөө жана алдын алуу принциптери жөнүндө кабардар болот. Араздыктарды берүү жана караштыруу механизминде кирүүнү жана анын купуялуулугун камсыз кылуучу, ошондой эле арыздагычка өз тынчсызданууларын эркин билдирүүгө жана мүмкүн болгон куугунтуктардан коркубастан калууга мүмкүндүк берген так АКМ иштелип чыгат. Бул араздыктар тез жана адилеттүү түрдө тергенишет жана бардык күнөөлүүлөр жоопкерчиликке тартылат.

Программада СЭЗ/СЗ riskтерин алдын алуу үчүн төмөнкү чаралар да киргизилет:

- ДИАБге социалдык маселелер боюнча адистерди жумушка кабыл алууда гендердик маселелерге сезгичтик менен мамиле кылынат.
- Экологиялык жана социалдык маселелер боюнча адистер СЭЗ/СЗ координаторлору катары дайындалат. Ушундай координаторлор келишим түзүмдөрүнөн турган уюмдарда да дайындалат.
- Араздыктарды караштыруу механизми жеткиликтүү, ачык-айрык жана жеке маалыматтардын толук купуялуулугун камсыз кылат. СЭЗ/СД боюнча араздыктарга байланышкан бардык маалыматтар ишенимдүү сакталып, гана уруксат берилген кызматкерлерге гана кирүүгө мүмкүндүк берилет.
- Кызматкерлерди даярдоодо, социалдык-маданий өзгөчөлүктөрү жана зомбулуксуз байланышуу ыкмаларына кошумчалап, СЭЗ/СЗ алдын алуу, билдирүү берүү тартиби жана купуялуулуктун мааниси жөнүндө үзгүлтүксүз сессиялар өткөрүлөт. Кызматкерлерди даярдоо аялдарга карата зомбулукту жана анын түрлөрүн аныктоо

ыкмаларын, ошондой эле СЭЗ/СЗ кылган адамга карата колдонулуучу санкцияларды камтыйт.

- Коомчулук/маалымат жыйындары, аялдардын укуктары жөнүндө маалымат, өзүн-өзү коргоо ыкмалары, тез жардам телефондору, араздыктарды берүү механизмдери жана купуялык саясаты аркылуу СЭЗ/СЗ riskтери, анын алдын алуу чаралары жана жардам берүү кызматтары жөнүндө маалыматтар таратылат.
- Сезгич темалардагы араздыктар үчүн жеткиликтүү, коопсуз жана купуя билдирүү берүү механизми түзүлөт.

Бардык подрядчылар, келишимге ылайык, СЭЗ/СЗге каршы милдеттенмелерди алышы керек, ал эми ДИАБдин подрядчыларды көзөмөлдөөгө жооптуу кызматкерлери СЭЗ/СЗ учурларынын жоктугун көзөмөлдөп, кабарлашат. СЭЗ/СЗ боюнча маалыматтар субдолбоорлордогу иштерди ишке ашыруунун жүрүшү жөнүндөгү отчеттукка киргизилет.

11.4. ДҮЙНӨЛҮК БАНКТЫН АРАЗДЫКТАРДЫ КАРАШТЫРУУ КЫЗМАТЫ (ДАК)

Дүйнөлүк банк тарабынан колдо берилген Долбоор аларга терс таасирин тийгизип жатканына ишенишкен коомчулуктар жана жеке жактар, ошондой эле банктын Араздыктарды караштыруу кызматы (АКК) аркылуу түздөн-түз Банкка араздык бере алышат (<http://projects-beta.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services/grievance-redress-service>).

Араздык кыргыз, орус же англис тилинде берилиши мүмкүн, бирок англис тилинде эмес тилде берилген араздыктар үчүн кошумча убакыт талап кылынат. Банктын АККсына төмөнкү каналдар аркылуу араздык бере аласыз:

- Электрондук почта: grievances@worldbank.org
- Факс: +1.202.614.7313
- Почта: The World Bank, Grievance Redress Service, MSN MC10-1018, 1818 H Street Northwest, Washington, DC 20433, USA

Кыргыз Республикасындагы Дүйнөлүк банктын кеңсесине, Бишкек шаары, Ж. Абдрахманов көч., 191, Хаятт Риженс Бишкек, 720011, bishkek@worldbank.org, тел: +996 312 625262

Араздыкта Банк тарабынан колдо берилген долбоордун себеп көргөн же көрсө деп божомолдонгон терс таасири так көрсөтүлүшү керек. Ал, мүмкүн болгон учурда, бар документтер жана кат алышуулар менен далилденүүсү керек. Арыздагыч ошондой эле араздыкты караштыруунун каалаган натыйжасын көрсөтө алат. Араздыкта арыздагычтын же анын ыйгарым укуктуу өкүлдөрүнүн аты-жөнү жана байланыш маалыматы көрсөтүлүшү керек. АКК аркылуу берилген араздыктар Долбоорго байланышкан маселелерди тез чечүү үчүн мүмкүн болушунча кыска мөөнөттө каралат.

Коомчулуктар жана жеке жактар, ошондой эле, Дүйнөлүк банктын көз карандысыз инспекциялык панелине да араздык бере алышат. Ал панель Дүйнөлүк банктын өзүнүн саясаты жана процедураларын бузганы үчүн зыян келгизилген же келгизилиши мүмкүн деп тапса, аракет кылат. Араздыктар маселе Дүйнөлүк банкка кабарланып, банктын менеджменти жооп бергенден кийин, каалаган убакта Инспекциялык панелге берилиши мүмкүн. Дүйнөлүк банктын Инспекциялык панелине кандай араздык берүү керектиги жөнүндө кененирээк маалымат алуу үчүн www.inspectionpanel.org сайтына кириңиз.

Долбоордун социалдык жана экологиялык көрсөткүчтөрү боюнча жабыр тарткан жарандардын маселелери, сурамдары жана араздыктарын кабыл алуу жана жеңилдетүү үчүн, долбоорго социалдык жана экологиялык маселелер боюнча АКМ сунушталган. Зарыл

болгон учурда жана жерде, бул механизм долбоорду ишке ашыруу процессинде келип чыгуучу мүмкүн болгон араздыктарды кароо үчүн колдонулат. АКМ жабыр тарткан жарандардын маселелерин жана араздыктарын түшүнүктүү жана ачык, гендердик аспектерди эске алган, мадабий шарттарга ылайык, жабыр тарткан жарандардын бардык катмарына акысыз жана кандайдыр бир кыйынчылыксыз жеткиликтүү процесс аркылуу оперативдүү чечет. Бул механизм Кыргыз Республикасынын соттук же административдик жолдоруна кайрылууга тоскоол болбойт. Долбоорду ишке ашыруучу куруу иштери башталардан мурун, жабыр тарткан жарандарды бул механизм жөнүндө ылайыктуу маалыматтандырат.

Кызыкдар тараптар жана долбоорлордун бенефициарлары араздыктарды төмөнкүлөр аркылуу бере алышат:

- Долбоордун Араздыктарды караштыруу механизми,
- Дүйнөлүк банктын Араздыктарды караштыруу кызматы (АКК).

12. КӨЗӨМӨЛДӨӨ ЖАНА ОТЧЁТТУУЛУК

ДИАБдин социалдык жана экологиялык коопсуздук чаралары боюнча адистер (кийинкилерде – Адистер) Программаны ишке ашыруунун толук мезгилинде көзөмөлдөө иштерин жүргүзүп, Программанын терс таасирлерин алдын алуу чараларынын натыйжалуулугун кароо, таасирлерди жумшартуу чараларын көзөмөлдөө, компенсация берүү процессинин жыйынтыктарын баалоо, участка калыбына келтирүү жана көчүрүп жайгаштырууну ишке ашырууну байкоо менен алектенишет.

Адистер КБИПни ишке ашыруу процессин текшерип, ал отчеттук үчүн негиз болот. Ишке ашыруудагы мүмкүн боштуктарды аныктоо жана процессти өз убагында жөнгө салуу үчүн үй-бүлөлүк сапарлар уюштурулат. Далайык иштер убагында адистер компенсация төлөмдөрүнүн/башка жардамдардын мөөнөттөрүн сактоо, ЛПВПге долбоор жана жеткиликтүү төлөмдөр жөнүндө ылайыктуу маалымат таратуу, кеңешүү иштерди жүргүзүү жана анын сапаты, түшкөн араздыктарды караштыруу сыяктуу аспектилерди көзөмөлдөйт. Мындан тышкары, Планды ишке ашыруунун жыйынтыгын чыгаруу үчүн КБИПнин максаттарына жетишүү баасы жүргүзүлөт.

Адистер курулуш, иштетүү жана тейлөө мезгилинде экологиялык жана социалдык талаптарга ылайык келүүнү камсыз кылуу үчүн Программанын бардык субдолбоорлорун көзөмөлдөйт. Алар келишимдин шарттарынын КСН/КБИП документине толук дал келүүсүн камсыз кылышат. Подрядчыга акыркы төлөм куруу иштери бүткөндөн кийин участка баштапкы абалына келтирүү талабына өзгөчө көңүл буруу менен, акыркы текшерүүгө байланыштуу болушу керек.

Экологиялык жана социалдык көзөмөлдөө иш-аракеттеринин чегинде ДИАБ долбоор объектилерин үзгүлтүксүз текшерип, ишке ашырылган чаралардын натыйжалуулугун жана субдолбоор иш-аракеттеринин коомдук жана курчап турган чөйрөгө тийгизген таасирин аныктайт. ДИАБ, ошондой эле, араздыктарды жана башка керүү байланыштарды, анын ичинде көчүрүп жайгаштыруу чараларын ишке ашырууга байланышкандарды кароо, чечүү жана көзөмөлдөөгө жооптуу. АКК аркылуу алынган керүү байланыштар жана араздыктар жарым жылдык отчеттукка киргизилет. ДИАБдин социалдык маселелер боюнча адиси көчүрүп жайгаштыруу планын ишке ашыруу боюнча отчет даярдоого жооптуу болот.

ДИАБ КСН/КБИП боюнча отчеттукка жооптуу болуп, төмөнкүлөрдү аткарат:

- Долбоордун толук өмүр циклында көзөмөлдөө жана мониторинг натыйжаларын жазуу жана сактоо. Ал КСН/КБИПни ишке ашыруунун жүрүшү жөнүндө жана субдолбоорлордун коргоо механизмдеринин аспектилери боюнда жарым жыл сайын Дүйнөлүк банкка жыйынтыктоочу отчетторду тапшырат;
- Жеке субдолбоорлор үчүн КСН/КБИП тарабынан сунушталган чараларды ишке ашыруунун жүрүшү боюнча жарым жылдык отчетторду даярдайт жана бул отчеттукка карата каралган же күтүүдө турган каалаган КБИПге байланыштуу алынган араздыктар/керүү байланыштар боюнча жаңыртууларды берет;
- Субдолбоорлорду ишке ашыруу убагында келип чыккан социалдык таасирлер жана терс таасирлерди азайтуу үчүн колдонулуучу таасирлерди жумшартуу чараларынын натыйжалуулугунун анализи боюнча жарым жылдык отчетторду даярдоо;
- Подрядчылардын көчүрүп жайгаштырууну жумшартуу чаралары жөнүндө отчетторунун жоболору менен талаптарын, ошондой эле Подрядчынын көзөмөлдөө планын жана отчетторун кароону даярдоо;
- Жумшартуу чараларынын таасири, ошондой эле экологияны коргоо жана социалдык коргоо чаралары жөнүндө маалыматты атайын жарыялоолор же жылдык коомдук семинарлар аркылуу кенен коомчулукка жеткирүү.

ТИРКЕМЕЛЕР

Тиркеме 1. Социалдык таасирлерди балкоо жөнүндөгү отчеттун формасы

(Отчет кыскача болушу керек)

Дата: " ____ " _____ 202__ ж.

1. Комиссиянын курамы:

№	Аты-жөнү	Уюм	Кызматы

1. Субдолбоордун аталышы:

2. Субдолбоорду ишке ашыруу жери:

(Карта/схема жана сүрөттөр менен көрсөтүлүп, жери так жазылышы керек)

1. Иш-аракеттин түрү:

(Жаңы курулуш, реконструкция, жөнөкөйлөштүрүү, учурдук ремонт)

2. Сметалык наркы:

3. Иштерди баштоонун пландаштырылган датасы:

4. Каралып чыккан техникалык чертеждер/мүнөздөмөлөр:

Чек-лист:

Мүмкүн болгон таасир фактору	Барбы/жокпу (ооба/жок)	Эскертүүлөр
Бул субдолбоор кандайдыр бир башка иш-чаралар менен тыгыз байланыштуубу, ал долбоордун чегинде каржыланбайбы?		
Курулуш иштери үчүн колдонулуучу жер/аянттын менчик статусу жана учурдагы пайдаланылышы белгилүбү? Боёндордон боштому?		
Жер бөлүп берүү натыйжасында туракжай жерлеринин туруксуз же убактылуу жоготуусу болобу?		
Жер бөлүп берүү натыйжасында айыл-чарба жана башка өндүрүш активдеринин туруксуз же убактылуу жоготуусу болобу?		
Жер бөлүп берүү натыйжасында түшүм, дарактар жана негизги каражаттардын жоготуусу болобу?		
Жер бөлүп берүү натыйжасында бизнестин же ишканалардын туруксуз же убактылуу жоготуусу болобу?		
Эгерде жер же жеке менчик бейтарап сүйлөшүүлөр же "сатып алуучуга жана сатуучуга ыктыярдуу" принциби боюнча сатылып алынса, бул расмий укугу жок жер пайдалануучулардын (скваттерлердин)		

туруксуз же убактылуу көчүп жайгашуусуна алып келеби?		
Долбоор жер пайдаланууда кандайдыр бир туруксуз же убактылуу чектөөлөргө, мыйзамда белгиленген парктарга же коргоого алынган аймактарга кирүүгө тоскоол болуп, адамдарды же коомчулукту жаратылыш байлыктарга, коомдук жерлерге же коомдук объектилерге кирүү мүмкүнчүлүгүнөн ажыратабы?		
Сунушталган участоктордо/долбоорду ишке ашыруу жерлеринде курулуш иштери үчүн пайдаланыла турган жерде жашаган/бизнес жүргүзгөн адамдар ("өзүнчө соодагерлер") барбы? Эгерде ооба, "Эскертүүлөр" бөлүмүндө аларга тийгизген убактылуу же туруксуз таасири жөнүндө маалыматты көрсөтүңүз.		
Коргоо чараларын ишке ашыруу үчүн зарыл болгон мекемелик ресурстардын деңгээлин аныктоо керекпи?		
Субдолбоордун участогунда үчүнчү тараптын активдери барбы?		
Жеке же коммерциялык менчиктин курулуштары барбы? Эгерде ооба, курулуштардын түрүн жана санын көрсөтүңүз.		
Талаш-тартыштуу аймактар барбы?		
Курулуш убагында туракжайларга жана соода мекемелерине унаа жана жөө жүргүчүлөр үчүн кирүү жолдору жеткиликтүү болобу?		
Долбоордун чегинде курулуш үчүн убактылуу же туруксуз жер бөлүп берүү талап кылынабы?		
Курулуш коомдук чөйрөдө өзгөрүүлөргө, соода мекемелеринин жана калктын кирешесинин төмөндөшүнө алып келбейби?		
Бул аймакта мурда мажбурлом менен көчүп жайгаштыруунун жумшартылбаган өтмүш таасиринин фактылары барбы, ал эми корректирлөөчү иш-аракеттерди талап кылабы?		
Мажбурлом менен көчүп жайгашууга дуушар болушу мүмкүн болгон адамдардын жалпы санын баалаңыз.		
Уруу коомчулуктары (tribal communities) көчүп жайгашууга дуушар болушу мүмкүнбү?		

Сунуштар:

Текшерүү суроолоруна берилген жоопторго таянып, аныкталышы керек: ЭСС 5тин процедураларын колдонуу үчүн андан ары иш-аракеттер талап кылынабы же кылынбайбы. Социалдык өнүктүрүү боюнча адистин аты-жөнү:

Колу: _____ / Датасы: " ____ " _____ 202__ ж.

Тиркеме 2. Долбоордун таасири тийгизилүүгө дуушар болуучу активдердин/объекттердин жошотмолуу текшерүүсү жана алардын мүнөздөмөсү.

Субдолбоордун аталышы: «_____»

Скрининг датасы: «_____» _____ 202 ж.

Долбоордун таасирине дуушар болушу мүмкүн болгон жактардын маалыматтары жана жабыр тарткан активдин мүнөздөмөсү.

№	ЖТЖАнын аты-жөнү (ЛПВП)	Дареги	Жабыр тарткан активдин орду, параметрлери	Жабыр тарткан активдин түрү	Актив учурда кандай пайдаланылууда?	Активден ажырагандан кийин кирешесинин төмөндөшү %	Комментарийлер, ишке ашырылган чаралар	Комиссиянын курамы	Сүрөт
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									

Кошумчаланат: скринингтин протоколу жана сүрөттөр.

ТИРКЕМЕ 3. ЖТЖА (Жабыр тарткан жактар же адамдар)дын ЖӨНӨЛТҮҮ ФОРМАЛАРЫ

№	А Ж	Жы ны сы	Ж а ш ы	У л у т у	Үй- бү лө лү к аб ал ы	Үй- бүл өн үн ба шч ыс ы	Үй- бүлөд өгү күтүлү үчүлө рдүн саны	Жуму штуу лугу	Жу м у ш тү р ү	Айл ык кир еш еси	Үй чарб асы нын жал пы кир еше си	Бил им де ңгэ эл и	Май ыпт ыгы бар бы?	Соц иал ды к жа рда м ала бы?	Мам лекет тик тейлө өлөргө кирүү мүмк үнчүл үгү (ден- соолу к, били м)	Көчүп жайг ашт ыруу боюнча өзгө чө каал ооло ру
		Эрк ек Өзү				Ооб а Жок							Ооб а Жок	Ооб а Жок		
1																
2																

3																
4																
5																
6																
7																

Сурамжылоочунун (Интервьюердин) аты-жөнү: _____ Колу: _____

Айыл окмотунун өкүлүнүн аты-жөнү: _____ Колу: _____

Жерге жайгаштыруу кызматынын өкүлүнүн аты-жөнү: _____ Колу: _____

Датасы: " ____ " _____ 202__ ж.

Приложение 4. Инвентаризация земельного фонда ЛЗП

Место проведения: _____

№ сурамжылоо	Үй чарбасынын башчысынын Аты-жөнү	үй чарбаларынын саны	Үй чарбасындагы үй- бүлөлөрдүн саны	Үй-бүлөгө таандык жердин жалпы аянты (м2 / га)	Офиц. док-ты на землю и аренду	Жердин абалы, жер кандай пайдаланылып жатканы	Алынууга тийиш болгон жер аянты (м2 / га)	Участокто коомдук / мамлекеттик инфраструктурабы барбы?	Жалпы жоготуу %	Активдерди жоготуу (м2, м, даана ж. б.) (активдерди активдердин саны: курулуштарды, за- боров, скважин и	Турак жай фондун жоготуу аянты, (м2)	Мөмөлү ү даракта	Чарбала рды жоготуу	Башка (көрсөтү лсүн)	Башка жоготуулар, (жоготуулардын түрүн көрсөтүү: ижарага алынган турак жай курулуш ж. б.)

ТИРКЕМЕ 5. ЖТЖАнын (Жабыр тарткан жактар же адамдар) КОМПЕНСАЦИЯ АЛУУГА УКУГУ

№	Үй-бүлө башчысыны н аты-жөнү	Жер үчүн компенсация			Курулуш үчүн компенсация			Түшүм жана дарактар үчүн компенсация			Башка активдер жана зыяндар үчүн компенсация (кудук, бизнес ж.б.)			Көчүп жайгаштыруу дагы транспорт чыгымдары жана башка жардамдар		Сезгич ЖТЖА үчүн кошумча компенсация	
		Сан ы (м ² же га)	Бирд икти н баас ы (м ² же га)	Укуг у	Сан ы (м ²)	Бирди ктин баасы (м ²)	Укуг у	Сан ы (м ² же га)	Бирд икти н баас ы (м ² же га)	Укугу	Саны (м ² же га)	Бирд икти н баас ы (м ² же га)	Укуг у	Сум ма сы	Укуг у	Сум ма сы	Ук угу

Сурамжылоочунун (Интервьюердин) аты-жөнү: _____

ТИРКЕМЕ 6. КӨЧҮРҮП ЖАЙГАШТЫРУУ ИШ-АРАКЕТТЕР ПЛАНЫНЫН (КЖИП) ЖАНА ЖЫКЧА КЖИПТИН КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Көчүрүп жайгаштыруу иш-аракеттер планынын (КЖИП) мазмуну. Көчүрүп жайгаштыруу планынын көлөмү жана майда-чүйдөсүнө чейинки деңгээли көчүрүп жайгаштыруунун масштабына жана татаалдыгына жараша болот. План төмөнкүлөр жөнүндө жаңыланган жана ишенимдүү маалыматтарга негизделет: (а) сунушталган көчүрүп жайгаштыруу жана анын көчүп жайгашуучуларга жана башка социалдык жактан коргоосуз топторго тийгизген таасири, жана (б) көчүрүп жайгаштырууга байланыштуу укуктук маселелер. Көчүрүп жайгаштыруу планы төмөнкү элементтерди камтыйт, эгерде алар тиешелүү болсо. Эгерде кайсы болбосо элемент долбоордун шарттарына тиешелүү болбосо, бул көчүрүп жайгаштыруу планында белгилениши керек.

1. **Долбоордун мүнөздөмөсү.** Долбоордун жалпы мүнөздөмөсү жана долбоор аймагынын аныкталышы.
2. **Мүмкүн болгон таасирлер.** Аныктоо:
 - көчүрүп жайгаштырууга алып келген долбоордун компоненти же иш-аракети;
 - ушундай компоненттин же иш-аракеттин таасир аймагы;
 - көчүрүп жайгаштырууну алдын алуу/азайтуу үчүн каралып жаткан альтернативалар;
 - долбоорду ишке ашыруу убагында мүмкүн болушунча көчүрүп жайгаштырууну азайтуу үчүн түзүлгөн механизмдер.
3. **Максаттар.** Көчүрүп жайгаштыруу программасынын негизги милдеттери.
4. **Социалдык-экономикалык изилдөөлөр.** Долбоорду даярдоонун баштапкы этаптарында жана мүмкүн болгон көчүп жайгашуучулардын катышуусу менен жүргүзүлө турган социалдык-экономикалык изилдөөлөрдүн натыйжалары, анын ичинде:
 - а) калктын жөнөтмөлүү эсебинин натыйжалары, төмөнкүлөрдү камтыйт:
 - (i) КЖИПти иштеп чыгуунун негизин түзүү жана компенсацияга жана көчүрүп жайгаштырууга жардам алуу укугу үчүн кийинки адамдардын агылынын алдын алуу үчүн таасир аймагынын учурдагы тургундары;
 - (ii) көчүрүлгөн үй-бүлөлөрдүн стандарттуу мүнөздөмөлөрү, анын ичинде өндүрүш системасынын, жумуш күчүнүн жана үй-бүлөлүк уюштуруунун сүрөттөлүшү; жана көчүрүлгөн адамдардын тиричилик булактары (жагдайга жараша, расмий жана расмий эмес экономикалык иш-аракеттерден алынган өндүрүш деңгээли жана кирешелер) жана турмуш-тиричилик деңгээли (ден-соолук абалы кошулуу менен) жөнүндө баштапкы маалымат;
 - (iii) активдердин күтүлгөн жоготуусунун чоңдугу – толук же жарым-жартылай, ошондой эле көчүрүп жайгаштыруунун даражасы, физикалык же экономикалык;
 - (iv) сезгич топтор же адамдар жөнүндө маалымат, алар үчүн атайын шарттар белгиленүүсү мүмкүн; жана
 - (v) көчүрүлгөн адамдардын тиричилиги жана турмуш-тиричилик деңгээли жөнүндө маалыматты үзгүлтүксүз жаңылоо жөнүндүү жоболор, аларды көчүрүп жайгаштыруу убагында акыркы маалыматтар жеткиликтүү болушу үчүн.
 - б) Төмөнкүлөрдү сүрөттөгөн башка изилдөөлөр:
 - (i) жер ээлиги жана жерди өткөрүп берүү системасы, анын ичинде адамдар тиричилик жана зарылдыктарды алышкан жалпы менчиктин жаратылыш байлыктарынын инвентаризациясы, менчик укугуна негизделбеген пайдалануу

укугу системасы (балык уулоо, мал багуу же токой аянттарын пайдалануу сыяктуу) жергиликтүү жер бөлүштүрүү механизмдери менен жөнгө салынат, анын ичинде долбоор аймагындагы ар түрдүү менчик системасынан келип чыккан ар кандай маселелер;

(ii) таасирленген коомчулуктардагы коомдук өз ара аракеттөө үлгүлөрү, анын ичинде коомдук тармактар жана коомдук колдоо системасы, жана алар долбоор тарабынан кантип таасирленет;

(iii) мамлекеттик инфраструктура жана таасирленүүчү коомдук кызматтар;

(iv) көчүрүлгөн адамдардын коомдук жана маданий мүнөздөмөлөрү, анын ичинде расмий жана расмий эмес мекемелердин (мисалы, коомдук уюмдар, салт-санаа топтору, беймамлекеттик уюмдар) сүрөттөлүшү, алар кеңешүү стратегиясына жана көчүрүп жайгаштыруу иш-чараларын иштеп чыгууга жана ишке ашырууга тиешеси болушу мүмкүн.

5. **Укуктук база.** Укуктук-ченемдик базанын анализ натыйжалары, төмөнкүлөрдү камтыйт:

а) мажбурлоо менен менчикти тартып алуу чегиндеги ыйгарым укуктар жана ага байланыштуу компенсациянын мүнөзү, баалоо методу жана төлөм мөөнөттөрү жагынан;

б) колдолуучу укуктук жана административдик процедуралар, анын ичинде көчүрүлгөн адамдарга сот процессинде жеткиликтүү болгон каражаттардын сүрөттөлүшү, жана ушундай процедуралардын кабыл алынган мөөнөттөрү, ошондой эле долбоордо көчүрүп жайгаштырууга тиешеси болушу мүмкүн болгон талаш-тартыштарды чечүүнүн ар кандай альтернативдик механизмдери;

в) жер пайдаланууну, активдерди жана зыяндарды баалоону, компенсацияны жана жаратылыш байлыктарды пайдалануу укугун жөнгө салуучу тиешелүү укук (адат жана салт укугу кошулуу менен); көчүрүп жайгаштырууга байланыштуу адат жеке укугу; жана жаратылышты коргоо мыйзамдары жана социалдык камсыздоо мыйзамнамасы;

г) көчүрүп жайгаштыруу иш-аракеттерин ишке ашырууга жооптуу ведомстволорго тиешелүү мыйзамдар жана эрежелер;

д) мажбурлоо менен менчикти тартып алууга жана көчүрүп жайгаштырууга байланыштуу жергиликтүү мыйзамдар менен Дүйнөлүк банктын көчүрүп жайгаштыруу саясатынын ортосундагы, эгерде бар болсо, боштуктар, жана ушундай боштуктарды жоюу үчүн механизмдер; жана

е) долбоордун чегиндеги көчүрүп жайгаштыруу иш-чараларын натыйжалуу ишке ашырууну камсыз кылуу үчүн зарыл болгон ар кандай укуктук кадамдар, анын ичинде, зарыл болгон учурда, жерге укуктук укуктарды талап кылуу процесси, адат укугунан жана салттуу пайдалануудан келип чыккан талаптар кошулуу менен.

6. **Мекемелик структура.** Мекемелик структуранын анализ натыйжалары, төмөнкүлөрдү камтыйт:

а) көчүрүп жайгаштыруу иш-аракеттерине жооптуу мекемелердин жана долбоорду ишке ашырууда ролу болушу мүмкүн болгон БУУлардын аныкталышы;

б) ушундай мекемелердин жана БУУлардын мекемелик жөндөмдүүлүгүнүн баасы; жана

в) көчүрүп жайгаштырууну ишке ашырууга жооптуу агентстволордун жана БУУлардын мекемелик жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу үчүн сунушталган ар кандай кадамдар.

7. **Катышуу укугу.** Көчүрүлгөн адамдардын аныкталышы жана алардын компенсацияга жана көчүрүп жайгаштыруудагы башка жардамдарга укугун аныктоо үчүн критерийлер, анын ичинде компенсация алуу укугу токтогонго чейинки тиешелүү мөөнөттөр.

8. **Зыяндарды баалоо жана өндүрүп берүү.** Аллардын өндүрүлүүчү наркын аныктоо үчүн зыяндарды баалоодо колдонулуучу ыкма; жана жергиликтүү мыйзамга ылайык сунушталган компенсация түрлөрү жана деңгээлдеринин, жана жоголгон активдердин өндүрүлүш наркына жетүү үчүн зарыл болгон кошумча чаралардын сүрөттөлүшү.

9. **Көчүрүп жайгаштыруу чаралары.** Ар бир укуктуу көчүрүлгөн адамдардын категориясына саясаттын максаттарына жетүүгө жардам бере турган компенсация пакеттеринин жана башка көчүрүп жайгаштыруу чараларынын сүрөттөлүшү (ЭСС 5ти караңыз). Көчүрүп жайгаштыруу пакеттери техникалык жана экономикалык жактан ишке ашырылуучу болушуна кошумчалап, алар көчүрүлгөн адамдардын мадабий каало-талаптарына туура келиши керек жана алар менен кеңешип даярдалышы керек.

10. **Жайгаштыруу жерин тандоо, көчүрүп жайгаштыруу үчүн жерди даярдоо.** Көчүрүп жайгаштыруунун альтернативдүү жерлерин кароо жана тандалган жерлердин негиздөөсү, анын ичинде:

а) көчүрүп жайгаштыруу жерлерин аныктоо жана даярдоо үчүн мекемелик жана техникалык чаралар, ал кыштак же шаар жерлери болсун, алардын өндүрүш потенциалы, жайгашкан жеринин артыкчылыктары жана башка факторлорунун айкалышы эски объекттердин артыкчылыктарынан кем эмес деңгээлде болушу менен, жер жана жардамчы ресурстарды сатып алууга жана өткөрүп берүүгө кеткен убакыттын баасы;

б) тандалган участкалардо жерге спекуляциялоонун же талапка жооп бербеген адамдардын агылынын алдын алуу үчүн зарыл болгон ар кандай чаралар;

в) долбоордун чегиндеги физикалык көчүп жайгаштыруунун процедуралары, анын ичинде объекти даярдоо жана өткөрүп берүүнүн жүрүш планы;

г) Көчүрүлгөн адамдарга менчик укугун жана укуктарды өткөрүп берүүнү жөнгө салуучу укуктук механизмдер.

11. **Туракжай, инфраструктура жана коомдук кызматтар.** Туракжайды, инфраструктураны (мисалы, суу менен камсыздоо, үйүрөө жолдору) жана коомдук кызматтарды (мисалы, мектептер, медициналык тейлөө) камсыз кылуу (же камсыз кылууну каржылоо) пландары; кабыл алуучу калкка теңдеш кызматтарды камсыздоо пландары; ошондой эле бул объектилер үчүн зарыл болгон аймакты жайгаштыруу долбоорлору, инженердик жана архитектуралык долбоорлор.

12. **Жаратылышты коргоо жана башкаруу.** Көчүрүп жайгаштыруу аймагынын чек араларынын сүрөттөлүшү; жана сунушталган көчүрүп жайгаштыруунун курчап турган чөйрөгө тийгизген таасиринин баасы жана бул таасирлерди жумшартуу жана башкаруу чаралары (зарыл болгон учурда, көчүрүп жайгаштырууну талап кылган негизги инвестициялардын экологиялык баасы менен көз карандысыздаштырылат).

13. **Коомчулуктун катышуусу.** Көчүрүлгөн адамдарды жана кабыл алуучу коомчулуктарды камтылуусу:

- көчүрүлгөн адамдар менен кабыл алуучу тараптын көчүрүп жайгаштыруу иш-чараларын иштеп чыгууда жана ишке ашырууда кеңешүүсүнүн жана катышуусунун стратегиясынын сүрөттөлүшү;
- айтылган пикирлердин жана бул пикирлердин көчүрүп жайгаштыруу планын даярдоодо кандайча эске алынганынын кыскача баяны;
- сунушталган көчүрүп жайгаштыруу варианттарынын жана көчүрүлгөн адамдар тарабынан аларга жеткиликтүү варианттар жөнүндө кабыл алынган чечимдердин обзору, анын ичинде төмөнкүлөргө байланыштуу варианттар: компенсация жана

көчүрүп жайгаштырууга жардам формалары; жеке үй-бүлө катары же мурда болгон коомчулуктардын же туугандык топтордун бир бөлүгү катары көчүп жайгашуу; учурдагы топтук уюштуруу үлгүлөрүн сактоо жана маданий баалуулуктарга (мисалы, маданий имараттар, зыярат кылуу борборлору, көрүстөндөр) кирүүнү сактоо;

- көчүрүлгөн адамдар долбоордун жетекчилигине пландоо жана ишке ашыруу убагында өздөрүнүн маселелери жөнүндө кабарлаша алышкан институционалдаштырылган механизмдер; жана жергиликтүү калк, этникалык азчылыктар, жерсиздер жана аялдар сыяктуу сезгич топтордун тиешелүү өкүлдүгүн камсыз кылуу чаралары.

14. Кабыл алуучу калк менен интеграциялоо. Ар кандай кабыл алуучу калкка көчүрүп жайгаштыруунун терс таасирин жумшартуу чаралары, анын ичинде:

- кабыл алуучу калк менен жергиликтүү бийлик органдары менен кеңешүү;
- көчүрүлгөн адамдарга берилген жер же башка менчик үчүн ээлерине төлөнүүчү ар кандай төлөмдөрдү тез жүргүзүү чаралары; көчүрүлгөн адамдар менен кабыл алуучу калктын ортосунда келип чыгышы мүмкүн болгон ар кандай талаш-тартыштарды чечүү чаралары; кабыл алуучу коомчулуктардагы кызматтарды (мисалы, билим берүү, суу менен камсыздоо, ден-соолук жана өндүрүш кызматтары) кеңейтүү үчүн зарыл болгон ар кандай чаралар, аларды көчүрүлгөн адамдар үчүн жеткиликтүү кызматтарга тендеш кылуу үчүн.

15. Араздыктарды караштыруу процедуралары. Көчүрүп жайгаштырууга байланыштуу келип чыккан талаш-тартыштарды үчүнчү тарап аркылуу чечүү үчүн ылайыктуу жана жеткиликтүү процедуралар; мындай араздыктарды караштыруу механизмдери калктын сотко кайрылуу мүмкүнчүлүгүн жана талаш-тартыштарды чечүүнүн салттуу ыкмаларын эске алышы керек.

16. Уюштуруу милдеттери. Көчүрүп жайгаштырууну ишке ашыруунун уюштуруу структурасы, анын ичинде көчүрүп жайгаштыруу чараларын ишке ашырууга жана кызмат көрсөтүүгө жооптуу мекемелердин аныкталышы; долбоорду ишке ашырууга катышкан мекемелер менен юрисдикциялардын ортосундагы ылайыктуу кызматташтыкты камсыз кылуу механизмдери; жана ишке ашыруучу агентстволордун көчүрүп жайгаштыруу иш-чараларын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу жөндөмдүүлүгүн бекемдөө үчүн зарыл болгон ар кандай чаралар (анын ичинде техникалык жардам); долбоордун чегинде камсыз кылынуучу объектилерди жана кызматтарды башкаруу, жана зарыл болгон учурда, көчүрүп жайгаштырууну ишке ашыруучу мекемелерден башка ушундай милдеттерди өткөрүп берүү үчүн жергиликтүү бийлик органдарына же көчүрүлгөн адамдардын өздөрүнө милдеттерди берүү жөнүндө жоболор.

17. Ишке ашыруу жүрүш планы. Даярдоодон ишке ашырууга чейинки бардык көчүрүп жайгаштыруу иш-аракеттерин камтыган ишке ашыруу жүрүш планы, анын ичинде көчүрүлгөн адамдар менен кабыл алуучу тарап үчүн күтүлгөн пайдаларга жетүү үчүн, жана ар түрдүү жардамдарды көрсөтүүнү токтотуу үчүн нускалуу мөөнөттөр. Жүрүш планында көчүрүп жайгаштыруу иш-аракети долбоордун жалпы ишке ашырылышы менен кандай байланышкандыгы көрсөтүлүшү керек.

18. Чыгымдар жана бюджет. Инфляцияга, калктын өсүшүнө жана башка күтүлбөгөн жалдаштарга өзгөртүүлөр менен кошо, бардык көчүрүп жайгаштыруу иш-аракеттеринин чыгымдарынын баалуулугунун деталдуу баасынын таблицалары; чыгымдардын жүрүш планы; каражаттардын булактары; жана каражаттарды өз убагында бөлүп берүү жана ишке ашыруучу агентствонун юрисдикциясына кирбеген аймактардагы көчүрүп жайгаштырууну каржылоо механизмдери, эгерде бар болсо.

19. **Көзөмөлдөө чаралары.** Эгерде Банк зарыл деп тапса, толук жана объективдүү маалыматты камсыз кылуу үчүн, көз карандысыз көзөмөлдөөчүлөрдү камтып, ишке ашыруучу агентство тарабынан көчүрүп жайгаштыруу иш-чараларын көзөмөлдөө; көчүрүп жайгаштыруу иш-чараларынын чыгымдарын, көрсөтүлгөн кызматтарды жана натыйжаларын баалоо үчүн көзөмөлдөөнүн натыйжалуулугунун көрсөткүчтөрү; көчүрүлгөн адамдарды көзөмөлдөө процессине тартуу; бардык көчүрүп жайгаштыруу жана өнүктүрүү иш-чаралары аяктагандан кийин бир мезгил ичинде көчүрүп жайгаштыруунун таасирин баалоо; көчүрүп жайгаштырууну көзөмөлдөөнүн натыйжаларын кийинки ишке ашырууга багыт берүү үчүн пайдалануу.

Жыкча КЖИПтин мазмуну төмөнкү минималдуу элементтерди камтыйт:

- көчүрүлгөн адамдарды жөнөтмөлүү эсептөө жана активдерди баалоо;
- бериле турган компенсациянын жана көчүрүп жайгаштыруудагы башка жардамдардын сүрөттөлүшү;
- көчүрүлгөн адамдар менен ылайыктуу варианттар боюнча кеңешүү;
- ишке ашырууга жооптуулук жана араздыктарды караштыруу процедуралары;
- көзөмөлдөө жана ишке ашыруу механизмдери;
- жүрүш планы жана бюджет.

КОШУМЧА 7. ЖЕРДИ ЫКТЫЯРДУУ ТАРТЫП БЕРҮҮ ФОРМАСЫ

Область:				
Жергиликтүү бийлик:				
Район / Шаар:				
Чакан долбоордун аталышы:				
Коомдук угуунун датасы				
Жер ээсинин аты-жөнү:	Жерге менчик укугу:	Чакан долбоордун бенефициары: Ооба / Жок		
Жынысы	Жашы:	Кесиби:		
Дареги				
Чакан долбоор аркылуу алына турган жердин сүрөттөлүшү:	Тиешелүү чарчы	Жердин жалпы аянты:	Жабыркаган жердин менчиктеги жалпы жер аянтына катышы:	Карта коддору, эгерде бар болсо:
Жерге учурдагы жылдык түшүмдүн сыпаттамасы жана долбоордун таасиринин сүрөттөлүшү:				
	Чоо-жайы	Саны		
Кыйратыла турган дарактар				
Мөмөлүү дарактар				
Башка чарбалык жана турмуш-тиричилик максаттарында пайдаланылган дарактар				
Жетилген токой дарактары				
Долбоорду ишке ашыруу үчүн жоголо турган же көчүрүлүшү керек болгон башка активдерди сүрөттөп бериңиз:				
Берилген активдердин наркы:				
Берилген жер/мүлк жердин/мүлктүн 5% дан аз болобу?				
Жергиликтүү бийликтен/жергиликтүү мамлекеттик бийликтен ыраазычылык				

Бул формага кол коюу менен, ӨРПтин өкүлү жерди тартып берүү иштери ыктыярдуу экендигин жана Дүйнөлүк банк менен макулдашылган протоколго ылайык келеринин ырастайт. Бул формага кол коюу менен, СМКБМИ/КМД/АО (өкүлү) жерди тартып берүү жогоруда сүрөттөлгөндөй ыраазычылык (алкыш) билдирүү менен таанылып, макулдашылаарын ырастайт. Бул формага кол коюу менен, жер пайдалануучу же ээси активдерди долбоорго тартып берерин макулданат. Бул үбүлүө ыктыярдуу. Эгерде жер пайдалануучу же ээси өз активдерин долбоорго тартып бергиси келбесе, ал кол коюудан же баш бармагынын таңбасын калдыруудан баш тартып, ордуна компенсация сурашы керек.

ДИАБынын өкүлүнүн колу: _____

Жабыр тарткан жактардын колдору (аялы жана эри экөө тең): _____

Жергиликтүү өкүлдүн колу: _____

Датасы: ____ / ____ / 202__ ж.

БЕЙРАСМИЙ КОТОРМУС

ТИРКЕМЕ 8. АРАЗДЫК БЕРҮҮ ФОРМАСЫ

Арыздагыч жөнүндө маалымат	
Аты-жөнү: _____	
Дареги: _____	
Байланыш маалыматы:	
тел:	_____
эл. почта:	_____
Араздыктын/кайрылуунун/сунуштун мазмуну:	
Араздыкты берген датасы:	

Араздыкты караштырган датасы:	

Караштыруунун натыйжасы:	

Колуь	_____
Датасы	_____

ТИРКЕМЕ 9. КООМДУК УГУУЛАРДЫН ДОКУМЕНТ ФОРМАЛАРЫ

КООМДУК УГУУНУН ПРОГРАММАСЫ

Иш-чаранын максаты: Жалпыга бирдей суу менен камсыздоо жана санитария долбоорунун чегинде Чүй, Ысык-Көл жана Ош облустарында пландаштырылып жаткан суу менен камсыздоо системасын куруу/жөнөкөйлөштүрүүдөн келип чыккан экологиялык-социалдык коопсуздук чаралары жөнүндө коомчулукту маалыматтандыруу.

Өткөрүлүүчү жери: _____

Өткөрүлүүчү датасы жана убактысы: _____

Иш-чара	Жооптуу адам	Убакыт
Катышуучуларды каттоо		
Жыйынды ачуу		
Долбоордун түшүнүгүн презентациялоо		
Долбоордун Курчап турган чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу планынын жана Көчүрүп жайгаштыруу саясатынын негиздеринин презентациясы.		
Презентацияларды талкуулоо, суроо-жооп, бош сөз, жыйынтыктоо жана жыйынды жабуу.		

ЧАКЫРУУ

Урматтуу _____

Сизди « » долбоорунун чегинде облусунда ӨРП тарабынан пландаштырылып жаткан суу менен камсыздоо системасын куруу жана/же жөнөкөйлөштүрүү боюнча социалдык-экологиялык коргоо чаралары жөнүндө коомдук угууга катышууга чакырабыз.

Коомдук угуу 202__-жылдың «__» _____ айынын _____ күнү _____ саатта өткөрүлөт, катышуучуларды каттоо _____ саатта башталат.

Катышууңузду

_____ телефону же
_____ электрондук почтасы аркылуу ырастаңыз.